Emanuel Jan **Šarapatka**

* 22. 12. 1894 *Vršovice* (Praha-V.)
† 16. 5. 1976 *Praha*

Básník, novelista, autor pohádek; publicista.

Otec byl litografem. Po vychození obecné (1901–06) a měšťanské školy (1906–10) studoval Š. učitelský ústav (mat. 1914). Učil nejprve ve Vršovicích, pak krátce ve Velkých Popovicích, po válce řadu let v Krči, kde bydlel, a po 2. světové válce byl ředitelem školy v Michli. 1957 odešel do výslužby. Od studentských let se zabýval literaturou, později krátce redigoval Zábavné listy a spolupracoval s Neubertovým nakladatelstvím (v redakci časopisů Naše kniha a Ženské listy), kde vydával své knihy.

Š. povídkové knihy jsou typickým příkladem konvenční literatury s milostnou tematikou, a to jak svými fabulačními a charakterizačními klišé, tak celkovým sentimentálním laděním. Do vztahu milenců zasahuje smrt, nevěra, také válka (*Šla duší láska…*); proti sobě stavěl Š. ostře ohraničené světy lidí dobrých a zlých, postrádal však charakterizační schopnost, takže zejména kladné postavy působí jako neživotné figury. Milostné náměty mají i jeho básnické sbírky z 20. let. Pro děti psal alegorické, symboly přetížené a rozvleklé pohádky, jejichž hrdinové jsou lidé s občanskými republikánskými ctnostmi (láskou k vlasti, národní hrdostí, smyslem pro čest). Z téhož námětového okruhu čerpala hra pro mládež *Pohádka o vánoční hvězdě*, mimoto byla také zdramatizována (A. Suchardovou-Brichovou) pohádka *Víla Slověnka a zlý král Germon* ze sbírky *Království víl a skřítků*. Š. vydal též upravené pohádky K. J. Erbena a B. Němcové (Květy pohádek). Od poloviny 20. let se odmlčel, až 1963 vydal bibliofilský tisk sedmi příležitostných přípitků *Básně blahopřejné*.

ŠIFRY: E. J. Š., E. J. Šar., Em. J. Š. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. svět (1916); Lit. rozhledy (1927); Naše kniha (od 1920); Ženské listy; Ženský obzor (1932). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Pohádka o skřítkovi Štěstí a jiné (b. d., 1916; 1919 in Království víl a skřítků); Šla duší láska… (PP 1918); Království víl a skřítků (pohádky, 1919); Pohádkový sen (pohádky, 1920); Novoroční pozdrav (B 1921, jednolist); Pěšinky se rozcházejí (PP 1922); Vyznání (BB 1922, bibliof.); Nejtěžší oběť (D 1922); Intimní chvíle (BB 1923, bibliof.); Pohádka o vánoční hvězdě (D pro ml., b. d., 1923); Básně blahopřejné (1963, bibliof.). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Zábavné listy (1919). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Květy pohádek (1923). ▮

LITERATURA: ● ref. Pohádka o skřítkovi Štěstí a jiné: an., NŘ 1, 1916/17, s. 56; G. P. (Pallas), Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 144 ●; K. H. (Hikl): ref. Šla duší láska…, Naše doba 26, 1918/19, s. 783; ● ref. Království víl a skřítků: an., Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 111; -och- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 670 ●; ● ref. Pěšinky se rozcházejí: an., Vlast 38, 1921/22, s. 332; -btk- (V. Brtník), Zvon 22, 1921/22, s. 434 ●; ● ref. Království víl a skřítků (2. vyd.): E. V. (Vlasák), NO 12. 12. 1930; an., Úhor 1930, s. 208; V. F. S. (Suk), Střední škola 1931, s. 253 ●; -jhm-: ref. Víla Slověnka a zlý král Germon (dramatizace Š. pohádky A. Suchardovou-Brichovou), Loutková scéna 2, 1945/46, č. 2; B. M. (Mach): ref. Pohádka o vánoční hvězdě (nová insc.), Škola a kultura 1948, s. 24; A. Chvála in E. J. Š.: Básně blahopřejné (1963).

sm

Maryša **Šárecká**

* 6. 12. 1890 *Praha*
† 15. 10. 1958 *Praha*

Básnířka a prozaička, překladatelka z francouzštiny, autorka kulturněhistorických statí.

Vl. jm. Marie Bosáčková, provd. Radoňová. Podepisovala se i M. B. (M. R.) Šárecká, M. Radoňová-Šárecká, M. Šárecká-Radoňová. Pseudonym zvolila podle pražského údolí Divoká Šárka. – Otec byl učitel, později ředitel obecné a měšťanské školy u sv. Vojtěcha v Praze. Š. studovala dívčí reálné gymnázium Minerva (do 1908), poté vykonala státní zkoušky z francouzštiny, angličtiny a italštiny a stala se učitelkou jazyků. Její soukromou učitelkou hudby byla H. Konrádová (matka E. Konráda), která inspirovala řadu Š. námětů z české vlastenecké společnosti 19. století. Názorově Š. hluboce ovlivnilo přátelství s A. Breskou a A. Mackem. 1917 onemocněla závažnou nervovou chorobou. 1921 se provdala za kontraadmirála bývalého rakousko-uherského loďstva, s nímž podnikla řadu cest po Evropě i do zámoří. 1920–39 byla úřednicí ministerstva zahraničních věcí; podílela se zde na vydávání informačního bulletinu Gazette de Prague a pracovala v překladatelském oddělení, jež 1933–38 vedla. 1938 byla jmenována odborovým radou. 1939 byla poslána do výslužby. Po válce se na ministerstvo vrátila a posléze pra-

covala do 1948 na Pražském hradě jako překladatelka. Po celý život se angažovala v ženském hnutí zejména jako publicistka. Byla aktivní členkou Společnosti přátel Francie (Société des Amis de la France) a členkou výboru Syndikátu čes. spisovatelů (1920–45). Mnoho cestovala, zejména po Itálii, Francii, Skandinávii, Španělsku, severu Afriky a Blízkém východě.

Š. debutovala svazkem drobných próz *Stín padl na duši* následujících tzv. psychičnost dekadentně symbolistní prózy; kniha vzbudila polemickou pozornost především svou erotickou otevřeností. Posun k dekorativní secesní stylizaci inspirovaný dílem R. Svobodové představovaly povídky *Bolestné oběti* spojené tématem citových krizí a román *Hlubiny štěstí* líčící složitou pouť citlivé a vzdělané mladé ženy z vyšších vrstev za nalezením smyslu života. V další prozaické tvorbě se Š. zaměřila na produkci široce přístupné četby se sentimentalizujícími rysy. Střídala přitom různé žánrové polohy: realisticko-naturalistickou prózu z venkovského prostředí (*Z hor, Osiřelá*), salonní milostnou povídku z exotického prostředí (*Bettina a jiné povídky, Tichá láska*), psychologizující milostný román (*Žebrák lásky, Za uměním*), výchovnou povídku pro mládež (*Osud hrdinův* o životě plukovníka Švece, jejž Š. pojednala též ve hře *Josef Jiří Švec*). Vrcholem její prozaické tvorby je kniha *Pod Svatou Horou,* v níž kronikářským způsobem líčí život drobných živnostníků v Příbrami v polovině 19. století a okrajově též pražskou kulturní atmosféru v období národního obrození. Poezii psala Š. soustavně především během 1. světové války. Básně ve sbírce *Hlasy v proudu* oscilují ve své rétorické dikci mezi přírodní a reflexivní lyrikou, navazující na lumírovsko-ruchovskou poetiku, a inspirací soudobými vitalistickými a panteistickými proudy. Pokusy o verhaerenovskou hymničnost orientovanou též dílem A. Macka představily ódy v souboru *Blaník a jiné básně*. Rozlehlá lyricko-epická skladba *Mistr Bohuslav* o staviteli chrámu na Karlově tematicky i výrazově navázala na epiku J. Zeyera, především na Troje paměti Víta Choráze. Idylizující vzpomínku na dětství tematizuje sbírka *Vůně domova*, zkušenosti z rekonvalescence prolínající se s náboženským prožitkem motivicky charakterizují soubor lyrických vyznání *Písně radosti*. Š. rozměrné popularizační kulturněhistorické práce byly sice vesměs kompilacemi cizojazyčných předloh, avšak vynikaly plastickým a široce přístupným podáním. Svůj zájem o dějiny společenského života realizovala nejprve v monografických kapitolách *Milenky královské*, poté přistoupila k rozsáhlému vylíčení proměn životního stylu od antiky po 19. století (*Z kulturních dějin lidstva*). Tradicí společenského života se zabývala v historii českých salonů. Vztahy v předních českých vlasteneckých rodinách popisuje kniha *Ozářené krby* (např. F. L. Rieger, F. Palacký, bratři Grégrové, rodina J. Mánesa).

ŠIFRY: M. B. Š., M. R. Š., M. Š. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1925); Čes. svět (1911–18); Gazette de Prague; sb. Ignát Herrmann (1925); sb. In memoriam Jana Votavy (b. d., 1907); Kalendář českožidovský; Kopřivy; Krystal (1925); Le Jour (Belgie); Lid. demokracie; Lípa; List paní a dívek (1929); Lit. rozhledy (1927); Máj (1908, 1912–14); Nár. kultura (1922); Nár. osvobození (1925); Nár. politika; Nár. práce (1939); Novina (1916); Osvěta (1919); Osvobození (Pardubice 1926); Pokroková revue (1909–10); Prager Presse (1923); Pramen (1920); Právo lidu (1935–38, 1938 i Večerník PL); Rudé květy, pokr. Svět (1913–18); Samostatnost (1910); Světozor (1916–23); Topičův sborník (1914, 1916, 1918–24); Týn; Venkov (1916–18, 1928); Věstník Jednoty Svatopluka Čecha… (1924); Vzlet (Plzeň 1919); Zlatá Praha (1916–19); Zvon (1913–39); Ženské listy (1923); Ženský obzor (1915–35); Ženský svět (1921–26); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Stín padl na duši (PP b. d., 1907); Bolestné oběti (PP b. d., 1913); Hlubiny štěstí (R 1917); Hlasy v proudu (BB 1917); Mistr Bohuslav (B 1918); Vůně domova (BB 1918); Blaník a jiné básně (1918); Bettina a jiné povídky (1921); Žebrák lásky (R 1921); Z hor (PP 1921); Osud hrdinův (P 1924); Osiřelá (P 1924); Tichá láska (PP 1925); Josef Jiří Švec (D 1928, prem. 1927); Písně radosti (BB 1938); Pod Svatou Horou (P 1940); Za uměním (R 1944, podp. Marie Radoňová). – *Překlady:* Paměti Paní Rolandové (1911); Z. Duranty: Kometa krále Mirambola (1912); J. Péladan: Vítězství manželovo (1920); L. Hémon: Marie Chapdelainova (1923) + Ona kráska (1924). – *Ostatní práce:* O životě a díle sochaře Fr. Bílka (1908); Salony (b. d., 1920); Michal Bosák (1924); Milenky královské (1925); Z kulturních dějin lidstva 1–5 (1931–38; 1. Starověk 1931, 2. Středověk 1931, 3. Renesance a barok 1933, 4. Rokoko 1937, 5. 19. století 1938); Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české (1945, podp. M. Radoňová-Šárecká). ▮ REDIGOVALA *časopis:* Ženské listy (1923, č. 1 a 2, s P. Moudrou). ▮

LITERATURA: G. Erhart: M. R. Š. (1940). ▮ ● ref. Stín padl na duši: Alap. (A. Procházka), MR 1907/08, sv. 20, s. 435; P. Maternová, Ženský svět 1908, s. 51;

B. B.-ová (Benešová), Novina 1908, s. 91; Efpem (P. F. Malý), Pokroková revue 6, 1909/10, s. 140 ●; ● ref. Bolestné oběti: J. Šimánek, Samostatnost 23. 3. 1913; Tristan (S. V. Friedl), Zvon 14, 1913/14, s. 337; G. W. (Winter), PL 8. 3. 1914 ●; ● ref. Hlubiny štěstí: -tr. (G. Winter), PL 28. 10. 1917; Z. Hásková, Ženský svět 1917, s. 351; K. Toman, Čes. revue 11, 1917/18, s. 60; K. Fiala, MR 1917/18, sv. 32, s. 142; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, s. 236; Š., Topičův sborník 5, 1917/18, s. 284 ●; ● ref. Hlasy v proudu: L. N. Zvěřina, Kmen 1, 1917/18, č. 50; J. Karásek, MR 1917/18, sv. 32, s. 284; G. Pallas, Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 346; Z. Hásková, Ženský svět 1918, s. 24 ●; ● ref. Mistr Bohuslav: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, s. 418; Z. Hásková, Ženský svět 1918, s. 184; -tr. (G. Winter), PL 7. 7. 1918; Š. Jež, MR 1918/19, sv. 33, s. 142 ●; pa (F. S. Procházka): ref. Vůně domova, Zvon 18, 1918/19, s. 26; ● ref. Blaník a jiné básně: pa (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 377; M. P. (P. M. Haškovec), Naše doba 20, 1919/20, s. 218 ●; ● ref. Salony: F. Š. (Šimek), Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 291; J. V. Sedlák, Tribuna 30. 5. 1920; F. Šimek, NŘ 1920, s. 195 ●; B. Polan: ref. Bettina…, Nové Čechy 5, 1921/22, s. 36; ● ref. Žebrák lásky: A. Vyskočil, Čes. revue 1921, s. 310; J. H. (Hora), RP 29. 5. 1921; J. O. Novotný, Cesta 4, 1921/22, s. 36; B. Polan, Nové Čechy 5, 1921/22, s. 84; K. H. (Hikl), Naše doba 31, 1923/24, s. 55 ●; V. Brtník: ref. Osiřelá, Zvon 25, 1924/25, s. 517; -o- (F. Košák): ref. Milenky královské, Vlast 42, 1925/26, s. 138; an.: ref. Tichá láska, Ženský obzor 1926, s. 15; ● ref. Josef Jiří Švec: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 29. 9. 1928; V. Cháb, NO 29. 9. 1928; Č. (K. Červinka), Zvon 29, 1928/29, s. 71 ●; ● ref. Z kulturních dějin lidstva: (1:) v. r. (V. Ryba), PL 14. 6. 1931; V. Brtník, Venkov 20. 8. 1931; an., Ženský obzor 26, 1932/33, s. 49; (2:) vr. (V. Ryba), PL 1. 5. 1932; B. T., Ženský obzor 26, 1932/33, s. 75; (3:) K. Geraldini, Elán 3, 1932/33, č. 9; B. T., Ženský obzor 26, 1932/33, s. 107; V. Brtník, Venkov 8. 7. 1933; (4:) K. P. (Polák), PL 30. 1. 1938; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1938, č. 15; hjk (Z. Hájek), LidN 25. 4. 1938; (5:) K. P. (Polák), PL 22. 5. 1938; Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1938, č. 44; mk. (M. Kolář), Večerník Nár. práce 23. 3. 1940 ●; ● ref. Písně radosti: Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1938, č. 47; B. Slavík, Zvon 39, 1938/39, s. 42 ●; ● ref. Pod Svatou Horou: V. T. (Tichý), Nár. práce 3. 11. 1940; an., Dělnická osvěta 1940, s. 278 ●; V. T. (Tichý): ref. Za uměním, Nár. práce 12. 1. 1945; ● ref. Ozářené krby: J. Š., LD 4. 7. 1946; kp (K. Polák), PL 24. 7. 1946; cd., Rovnost 10. 9. 1946; J. Brambora, Práce 20. 10. 1946; J. Linhart, NO 11. 12. 1946 ●; D. Mocná: M. Š. – jedna ze zapomenutých, Tvar 1993, č. 31–32 → Červená knihovna (1996); L. Merhaut in Cesty stylizace (1994, s. 97); P. Doležal: M. Š., Příbramský deník 16. 12. 1996; F. Stellner: Milenky královské, Historický obzor 1999, č. 5–6, s. 132.

dm

Šarivari

1848

Humoristicko-satirický časopis.

Podtitul: Blesky a třesky. – *Vydavatel:* V. R. Kramerius. – *Periodicita:* nepravidelná; od konce dubna do června vyšlo 6 čísel malého formátu, po 4 stranách.

Š. vydával V. R. Kramerius (stejně jako t. r. obdobně zaměřený časopis Hacafírek v kacabajce) pod hlavičkou firmy Česká expedice, kterou se 1848 pokusil obnovit. Název byl zvolen podle francouzského satirického časopisu Charivari, ve své době populárního i u nás.

Časopis měl pod titulem vždy kresbu, která se vztahovala k obsahu následující anekdoty. V každém čísle bylo anekdot několik a vysmívaly se především lidské hlouposti, lakotě, ale i nesmyslnosti některých zákonů a nařízení (zejména v rubrice *Právo stůj, zahyň svět!* v č. 1 a 2). Stálá rubrika *Pepř a sůl* uváděla kritické komentáře k aktuálním zprávám, např. o vypovězení tajných jezuitů z Rakouska, o protižidovských náladách v Praze a o pogromech v Prešpurku, o nepokojích v Krakově, sledovala i porušování svobody tisku ap. Časopis byl určen jak svým obsahem, tak formou a úpravou (tištěn švabachem) nejširším lidovým, zejména venkovským vrstvám, kterým měl pomáhat orientovat se v soudobých politických a veřejných problémech. Satirické ironie používal méně než jednoduchého humoru, i ten však zcela chyběl, když převládl zřetel informativní nad zábavnou funkcí. Literární hodnota Š. byla celkem nízká, autorství příspěvků lze oprávněně připsat V. R. Krameriovi.

ks

Karel **Šarlih**

* 8. 8. 1882 *Včelná pod Boubínem*
† 18. 4. 1916 *Vídeň* (Rakousko)

Autor próz z vojenského prostředí charakteristických prostupováním naturalistických a expresionistických prvků v líčení erotické deziluze, překladatel z maďarštiny.

Vl. jm. Karel Čada. Pseudonym vznikl tiskovou chybou v původně zamýšleném pseudonymu, který měl být odvozen z domáckého po-

francouzštělého oslovení Šarlík (Karlík). – Jeho otec byl správcem schwarzenberské pily, posléze lesním správcem na zámku Křešťovice u Písku, kde Š. prožil dětství. 1893 začal studovat na píseckém gymnáziu, kde vychodil čtyři třídy, 1887 vstoupil na kadetku ve štýrském Strassu (u Mariboru). Po dvou měsících přešel 1898 do Prahy, kde 1901 studia ukončil; t. r. byl jako poručík 2. vozatajského pluku přidělen do Temešváru. Na přelomu 1904–05 studoval na důstojnické škole v Budapešti, odkud se vrátil zpět do Temešváru. V Uhrách prošel řadou garnizon (Segedín, Brašov, Sibiň) a dosáhl hodnosti nadporučíka. Přátelil se s J. S. Macharem, V. Dykem, A. Procházkou a později s R. Weinerem. Stýkal se s osobnostmi maďarského modernistického hnutí Nyugat (E. Ady, M. Kaffková, L. Biró aj.). 1911 byl převelen k 10. vozatajské divizi do Haliče a od listopadu 1911 do 1913 se zdržoval s posádkou v Przemyšlu. Kromě návštěv rodiště pobýval příležitostně ve Vídni, před vypuknutím války cestoval i po Adrii. V srpnu 1914 byl povýšen na rytmistra vozatajstva. Jako velitel 10. etapní vozatajské skupiny byl odvelen do Cholmu a bojoval na frontě v severních Karpatech. V únoru 1916 odjel na dovolenou do jižních Čech, aby si přivezl čtyřicetitisícovou kauci na sňatek s dcerou židovského obchodníka v Temešváru, s níž žil v nelegitimním svazku. Zemřel náhle ve vídeňské vojenské nemocnici (patrně na následky zanedbaného zánětu ledvin). Pohřben byl v rodinné hrobce ve Vodňanech.

Literární tvorbě se Š. začal intenzivněji věnovat během pobytu v Uhrách (povídky časopisecky od 1905, zejména v Moderní revui) pod vlivem tvorby maďarské (zpětně i české) moderny. Trojice próz spojených v Š. knižním debutu *Tvrdošíjní iluzionisté* zachytila životní situace, v nichž ideální představy troskotají konfrontovány se stereotypem prostředí či osobním selháním; příběhy postav příznačných pro haličské a uherské garnizony (důstojníci, vojíni, padlé ženy, námezdní dělníci v provinciích), rozvíjející se z okamžiků zborcení poslední naděje a jejich ironie, vyznačovalo střetávání postupů ovlivněných dekadentní estetikou sugestivní náladovosti, s brutálně deziluzivní naturalisticky orientovanou metodou popisu. Stylizace prostředí odpovídající celkové představě životní korupčnosti, chorobnosti a degradace ideálu byla umocňována dekorativním detailem, zároveň však dynamizována expresivním barevným (deformujícím) viděním. Soubor novel *Erotické dobrodružství Nikity Ochalčuka* tematizoval vyhrocenou psychologii erotické vášně jako osudového instinktu a destruktivní posedlosti. V Š. pozdních prózách využívajících vypravěčské ironie, návratnosti motivů a dějového rámce doprovázel baladičnost příběhů naturalismus odstíněný podněty secesní dekorativnosti v popisu prostředí (zejména interiéru) ve spojení s expresionisticky pojatým zobrazením tělesnosti (prvky deformování, grotesknost atd.) a lapidárností dialogického vyjádření využívajícího hovorových prvků. Zachycením konfrontačních poloh mnohonárodnostního prostředí rakousko-uherské provincie, jejího sociálního konfliktu jako situace zmrzačení, konfrontace, předsudečnosti a bezvýchodnosti vytvořily obraz hodnotové krize a rozpadu kategorií individuálního vědomí a poskytly českému prostředí alternativu tradičního romantizujícího podání maďarských motivů. Záměr velkého románu o symptomech konce mocnářství a úpadku života příslušníků rakousko-uherské armády stačil rozpracovat pouze v řadě průpravných mozaikovitých povídek poskytujících vhled do dusného garnizonního života a do důstojnických afér (knižně posmrtně *Úšklebky sexu*), např. případ plukovníka Redla využil nejprve v povídce *Opravdové chvíle v životě nadporučíka Prokopa,* poté v aktovce *Dohra*. Před smrtí pracoval na (nedochované) rozsáhlé próze Zázračný rabbi ze života polských Židů, která měla zasadit ahasverské téma do haličského prostředí. Š. byl nejvýznamnějším dobovým překladatelem krátké maďarské prózy (zejména generace hnutí Nyugat, E. Adyho, Zs. Móricze, M. Kaffkové), překlady doprovázel medailony autorů, uvádějícími do estetiky a poetiky Nyugatu. Patřil k prvním tlumočníkům této generace do cizího jazyka vůbec. – Část Š. pozůstalosti je uložena v Lit. archivu PNP v Praze.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Barma, K. A. Písecký (dub.), K. Barma, K. Šarlík, Tembeg (tj. temešvárský beg); JM, K. Š., K. Ša. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. svět (1914); Květy (1914, R Sobecké mládí Vratislava Vratkovského); Lid. noviny (1904–06); Lumír (1912–14); Moderní revue (1905–13); Nár. listy (1910); Samostatnost (1911–14); Topičův sborník (1916); Švanda dudák; Zlatá Praha (1913–14); – posmrtně: Jihočes. sborník (Čes. Budějovice 1917, P Dívky malého města); ant. Zapadlo slunce za

dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ: *Beletrie:* Tvrdošíjní iluzionisté (PP b. d., 1912); Erotické dobrodružství Nikity Ochalčuka (PP 1914); – posmrtně: Úšklebky sexu (PP 1919; 1929 in Spisy, s D Lenhard a ženy, prem. 1921); Dohra (D 1920, prem. 1919). – *Překlady:* E. Ady: Mladší sestra Evy Eszterkuthyové (b. d., 1912, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 34); K. Mikszáth: Podsudí, velký pes (b. d., 1912, in 1000…, sv. 40); L. Biró: Syn (b. d., 1913, in 1000…, sv. 74); S. Bródy: Varhaník (b. d., 1913, in 1000…, sv. 60); G. Csiky: Estella (b. d., 1913, in 1000…, sv. 71); F. Faludi: Kazimír a Iréna (b. d., 1913, in 1000…, sv. 56); M. Jókai: Hrdina národních písní (b. d., 1913, in 1000…, sv. 52); S. Petőfi: Uprchlíci (b. d., 1913, in 1000…, sv. 49); E. Somlyó: Cikánská čest (b. d., 1913, in 1000…, sv. 57); K. Kisfaludy: Sulyosdi Simon (b. d., 1914, in 1000…, sv. 64); G. Pekár: Atalantin polibek (b. d., 1914, in 1000…, sv. 66); Zs. Móricz: Chyba (b. d., 1914, in 1000…, sv. 76); M. Kaffka: Cestou k městu (b. d., 1915, in 1000…, sv. 80). – *Souborná vydání:* Spisy K. Š. (Fr. Borový, 1929, 4 sv., ed. J. V. Sedlák); Dílo K. Š. (Toužimský a Moravec, 1942, 1 sv., ed. J. V. Sedlák). ▮ KORESPONDENCE: M. Husová: Česká moderna v Uhrách, maďarská moderna v Čechách – K. Š. (A. Procházkovi z 1905), sb. Čas moderny (2006). ▮

LITERATURA: ● ref. Tvrdošíjní iluzionisté: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 411; Tristan (S. V. Friedl), Zvon 12, 1911/12, s. 559; Ds. (J. D. Konrád), Máj 10, 1911/12, s. 432; Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 506 + NL 19. 5. 1912; B. Polan, Pokroková revue 8, 1910/11, s. 332; J. Stenhardt, MR 1911/12, sv. 25, s. 245; M. (V. Martínek), MSlR 8, 1911/12, s. 448; O. Šimek, Novina 5, 1911/12, s. 505; -der. (V. Dresler), Venkov 3. 5. 1912; -il, LidN 1. 9. 1912; G. W. (Winter), PL 20. 10. 1912; -vh-, Naše doba 20, 1912/13, s. 467; K. Hikl, Přehled 11, 1912/13, s. 55 ●; ● ref. Erotické dobrodružství Nikity Ochalčuka: Michal z Boharyně, Čes. kultura 2, 1913/14, s. 262; -er. (V. Dresler), Zvon 14, 1913/14, s. 417; A. N. (Novák), Přehled 12, 1913/14, s. 491; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 31, 1913/14, s. 336; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 21, 1913/14, s. 935; A. V. (Ant. Veselý), NL 5. 4. 1914 + Květy 1914, s. 753 + (vl. jm.) Čes. revue 8, 1914/15, s. 505; K. (F. V. Krejčí), PL 12. 4. 1914; F. V. Vykoukal, Osvěta 1914, s. 632; J. H., Topičův sborník 2, 1914/15, s. 97; K. Sezima, Lumír 1915, s. 116 → (rozšíř.) Podobizny a reliéfy (1919) ●; ● nekrology: -t., Akademie 20, 1915/16, s. 254; an., Zlatá Praha 33, 1915/16, s. 370; -ni- (A. Wenig), Topičův sborník 3, 1915/16, s. 426; -n- (F. Sekanina), Zvon 16, 1915/16, s. 435; F. V., Venkov 22. 4. 1916; rd. (R. Weiner), LidN 4. 5. 1916; an., Lumír 1916, s. 235; V. Dyk, Lumír 1916, s. 277; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 386; S. K. (Klasová), Otavan 1, 1916/17, s. 58; an., Zvon 17, 1916/17, s. 211 ●; J. M. (Malý): K literárnímu dílu K. Š., Otavan 1, 1916/17, s. 59; ● ref. Úšklebky sexu: J. Krecar, MR 1918/19, sv. 34, s. 307; F. X. Šalda, Kmen 2, 1918/19, s. 369 → KP 11 (1959); M. Novotný, Nové Čechy 2, 1918/19, s. 204; J. H., Topičův sborník 6, 1918/19, s. 378; F. Götz, Lípa 2, 1918/19, s. 750; K. Sezima, Lumír 47, 1918/20, s. 354 → Masky a modely (1930) ●; ● ref. insc. Dohra: M. M. (Majerová), Večerník PL 19. 9. 1919; V. N. (Nebeský), Tribuna 20. 9. 1919; Ot. F. (Fischer), NL 20. 9. 1919; jv. (J. Vodák), Venkov 21. 9. 1919 + Naše doba 27, 1919/20, s. 232; Kazetka (K. Z. Klíma), LidN 23. 9. 1919; J. Borecký, Osvěta 1919, s. 574; E. T. (Tréval), Zvon 20, 1919/20, s. 27; K. Svoboda, Čes. revue 13, 1919/20, s. 54; K. Engelmüller, Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 32; H. Jelínek, Lumír 47, 1918/20, s. 383; M. Novotný, Nové Čechy 3, 1919/20, s. 94; Kl. (J. Klokoč), Pramen 1920, s. 40 ●; ● ref. insc. Lenhard a ženy: oh., Večerník PL 20. 9. 1921; a. p., Prager Presse 22. 9. 1921; K-ček. (J. Kodíček), Tribuna 24. 9. 1921 ●; J. V. Sedlák in Spisy K. Š. (1929); ● ref. Spisy K. Š.: A. G. (Grund), RA 5, 1929/30, s. 312; G. (F. Götz), NO 9. 2. 1930; = (J. Vodák), Čes. slovo 13. 2. 1930 ●; F. Hampl: Sentimentální erotik, PL 21. 4. 1936 + Dílo českého vojáka z rakouské armády, Rozhledy 1936, s. 102; J. Házr Písecký in Vodňanský Slavín (1937, s. 40); -c-: ref. Dílo K. Š., Zvon 41, 1940/41, s. 601; bs (B. Slavík): k 25. výr. úmrtí, LidN 18. 4. 1941; E. Štědroňová: Novoklasicismus, sb. Studie o české literatuře na přelomu století (1991); M. Husová: České literární myšlení a maďarská realita na sklonku 19. století, ČLit 1992, s. 573; L. Merhaut in Cesty stylizace (1994, s. 98); M. Husová: Die österreichisch-ungarischen Garnisonen und ihre Rolle in der Literaturvermittlung, sb. Im Takte des Radetzkymarschs… (Bern aj., 1997) a Historica. Historical Sciences in the Czech Republic 2005, s. 103; V. Novotný: O jednom typu proměny literárního modelu moderny, M. Husová: Česká moderna v Uhrách, maďarská moderna v Čechách – K. Š., obojí sb. Čas moderny (2006).

mhs

Alois **Šašek** (nakladatelství) viz J. F. **Šašek**

J. F. **Šašek**

Působnost 1879–1949

Nakladatelství časopisů, původní beletrie, literatury pro děti a mládež a pedagogických příruček ve Velkém Meziříčí, v 80. a 90. letech 19. století jedno z významných vydavatelských středisek české literatury na Moravě; knihtiskárna, knihkupectví, knihařství. Později působilo pod názvy Šašek a Frgal, F. J. Frgal a Alois Šašek.

Firmu založil Jan Florián Š. (* 3. 5. 1836 Žďár n. Sázavou, † 11. 10. 1889 Vel. Meziříčí). Pocházel z početné rodiny žďárského knihaře Josefa Š. Vyučil se u otce knihařem, několik let sloužil

v armádě jako poddůstojník a zúčastnil se 1859 rakousko-italské války, kde dosáhl hodnosti podporučíka. Oženil se s dcerou žďárského měšťana, 1869 se usadil v otcově rodišti Vel. Meziříčí a 1870 tam zřídil knihařství a půjčovnu knih. 1876 koupil dům čp. 12 (dnes Náměstí 14), 1878 převzal velkomeziříčskou filiálku třebíčského knihkupce J. F. Kubeše, 1879 získal knihkupeckou a 1880 tiskařskou a nakladatelskou koncesi. Jádrem podniku se stala postupně budovaná tiskárna, jejíž zisk financoval proděléčnou nakladatelskou činnost, zprvu zejména vydávání časopisů. Š. měl dva syny, Františka a Aloise, kteří pokračovali v otcově profesi (František jako knihtiskař v Boskovicích). Po smrti J. F. Š. vedla závod od 1889 vdovským právem Anežka Š. (roz. Friebová, * 18. 1. 1846 Žďár n. Sázavou, † 14. 5. 1926 Vel. Meziříčí), 1894 propůjčila koncesi disponentu F. J. Frgalovi, přenechala mu řízení závodu nazvaného *Šašek a Frgal* a t. r. se za něho provdala. Narůstající Frgalovy spory a konflikty s dospěvším Aloisem Š. vyústily 1903 v rozchod společnosti Šašek a Frgal. Alois Š. (* 20. 6. 1877 Vel. Meziříčí, † 24. 4. 1933 Brno) se po studiích na reálce v Telči (do 1893) vyučil u brněnské firmy Karel Winiker knihkupcem a doma tiskařem (1898), pak zřídil pod svým jménem v sídle tiskárny papírnictví, přes Frgalovy protesty získal omezenou tiskařskou koncesi a pokračoval ve vydávání kmenových časopisů, knižnic i dalších publikací. František J. Frgal (* 25. 3. 1850 Troubky u Přerova, † 1. 11. 1904 Vel. Meziříčí) přesídlil do blízkého domu čp. 10 (dnes Komenského ul. 2), v němž 1. 5. 1903 otevřel na původní koncesi konkurenční knihtiskárnu, nakladatelství, knihkupectví a papírnictví *F. J. Frgal.* Po jeho smrti a soudních sporech s dalšími dědici získala vdova A. Frgalová koncesi zpět a celou firmu vrátila do čp. 12. Od 1906 převzal její řízení Alois Š., který 1913 převedl na své jméno i koncesi. Po smrti první manželky Olgy (roz. Čechové, neteře S. Čecha a dcery redaktora a velkomeziříčského starosty V. Čecha), s níž měl tři dcery, se oženil s odbornou učitelkou P. Řehořkovou z rodiny velkomeziříčského knihaře a papírníka a 1928 modernizoval tiskárnu i knihkupectví. Po jeho smrti vedla závod vdova Pavla Š. Její syn Vladimír Š. (* 11. 6. 1920 Vel. Meziříčí) absolvoval velkomeziříčské gymnázium (mat. 1939), započal studium práv v Praze a po uzavření vysokých škol se vyučil doma ve všech oborech závodu. 1940 se stal společníkem firmy a 1945 jejím majitelem. V té době již nakladatelská činnost jen příležitostně doplňovala tiskařskou (mj. pro pražská nakladatelství ELK, Kvasnička a Hampl, Symposion aj.). 1949 byla na firmu uvalena národní správa, nakladatelství, knihkupectví a knihařství bylo zrušeno a tiskárna 1950 začleněna do národního podniku Západomoravské tiskárny jako provoz č. 11. – Ze tří bratří J. F. Š., vesměs knihařů a tiskařů v blízkých městech, nakladatelsky působil též knihtiskař, knihař a papírník v Novém Městě na Moravě František Š. (* 1856), jehož nečetnou produkci (mj. Šaškova levná knihovna zábavy a poučení, 1904–05) později převzal synovec J. Toman (1877–1953), knihkupec, tiskař a regionální nakladatel ve Žďáru n. Sázavou (mj. Tomanova knihovna příruček, od 1910).

Profil beletristické i odborné produkce nakladatelství formoval od počátku kruh spolupracovníků vydávaných časopisů, vesměs význačných pedagogů. Jako přílohy prvního pedagogického časopisu Národ a škola (1879/80–1905/06, roč. 1–27, red. F. A. Sedláček a J. Schier, od 1881 J. Schier, pak J. Soukal, pak K. David, pak K. Křivý) vznikly též dva význačné časopisy věnované literatuře: literárněkritické Literární listy (1880–99, 1903/04, roč. 1–21 do č. 12, samostatně od 1882, roč. 3), jež se z počátečního úzce regionálního rázu, když se otevřely kritikům nastupující generace 90. let, v krátké době staly nejvýznamnějším celonárodním orgánem zabývajícím se literární kritikou a na rozdíl od dosavadních krátkodechých pokusů o obdobný list dosáhly přitom nečekané dlouhodobosti. Beletrii generace 90. let posloužil zábavný list Vesna (1882–97, roč. 1–16, samostatně od 1883, roč. 2). – Kmenová knižnice *Moravská bibliotéka* (1882–1911, 119 sv., od 1890, sv. 40, *Šaškova moravská bibliotéka*, od 1905, sv. 100, *Šaškova laciná bibliotéka*) se za redakce F. Bayera (do 1888, sv. 32) zaměřila na původní prózu, převážně vesnickou a historickou povídku (V. Beneš Šumavský, V. Beneš Třebízský, J. Braun, A. Dostál, A. J. Dubec, V. Hes, J. M. Hovorka, J. L. Hrdina, A. Jirásek, V. Kosmák, V. Lužická, F. Roháček, V. Řezníček, F. Stránecká, K. Světlá, J. Večeřa), doplněnou verši (J. Kalus, J. Loriš, J. Nečas, F. Pěčka Místecký), fejetony a cestopisnými črtami (S. Čech, J. Havelka, J. Soukop, J. Wünsch), vzpomínkami (V. Brandl), pohádkami a pověstmi (J. V. Hrubý) a národopisnými a histo-

rickými statěmi (F. Bartoš, M. Václavek); antickou poezií se zabýval T. Hrubý. Další redaktor F. Dlouhý (do 1897, sv. 67) se pokusil rozšířit podíl populárně-naučné literatury (vyšly zde přírodopisné stati J. Úlehly, kulturněhistorické Z. Wintra a Č. Zíbrta, výchovné přednášky J. Sokola aj.), nově zařadil překlady (É. Zola, V. I. Němirovič-Dančenko, A. V. a V. V. Vereščaginové) a oslabil regionální zakotvení knižnice rozšiřováním okruhu autorů (mj. F. J. Andrlík, J. Arbes, O. Auředníček, V. K. Jeřábek, K. Kamínek, J. Krušina ze Švamberka, J. Osten, V. Pittnerová, A. Popelková, G. Preissová, A. Řeháková, F. X. Svoboda, B. Zahradník Brodský, též J. Karásek ze Lvovic). Do knižnice zařadil i Sebrané spisy F. Stránecké (1889–93, 3 sv.), které zůstaly nedokončeny. Na dalším programu (jako redaktor byl na obálkách zprvu uváděn K. Šebesta) s převahou konvenční lidové beletrie se autorsky podíleli mj. F. J. Čečetka, J. V. z Finberka, L. Grossmannová Brodská, K. Juda (pseud. Kara Ben Jehuda), Č. Kramoliš, E. Kučera, E. Lešehrad, J. Náměstek (i pseud. Albatros), D. Panýrek, V. Panýrek-Vaněk, K. J. Pleskač, K. Rožek (pseud. K. Egor), O. Schäfer, K. Scheinpflug, V. Schwab, J. Šír, A. B. Šťastný, T. E. Tisovský, Q. M. Vyskočil, K. J. Zákoucký; přeloženi byli G. af Geijerstam, F. Herczeg, G. de Maupassant, I. F. Naživin, P. P. Njegoš, I. N. Potapenko, Ch. Reade, I. Vazov aj. Slovanské autory uváděli zejména J. Koněrza (též v knižnicích pro mládež) a A. A. Vrzal (pseud. A. G. Stín, též antologií ruských povídek Z vojenského života, b. d., 1898). O konkurenční knižnici Havránkova moravská bibliotéka rodinná (1897–1903, 6 sv.) se ve Vel. Meziříčí pokusil bývalý administrátor Šaškovy moravské bibliotéky J. F. Havránek. – Beletrii i naučnou literaturu pro děti a mládež soustředila nejprve *První moravská laciná knihovna pro mládež* (1879–80, red. F. A. Sedláček), po redaktorově smrti se změněnými názvy *První česká knihovna pro mládež na Moravě* jako *série 2* (1881, za red. odp. J. F. Šašek) a *3* (1882–84, red. J. Soukal) a *První moravská knihovna pro českou mládež* jako *série 4* (1884, jen 1 sv., red. an.). 53 vydaných sešitů všech sérií obsáhlo asi 40 titulů, z nichž většinu nakladatel nově seskupil s obálkovým názvem poslední knižnice. Po roce pokračoval edicí *První moravská obrázková knihovna pro českou mládež* (1886–1914, 1923–32, asi od 1905 jen s tit. *První obrázková knihovna pro českou mládež*). Zprvu ji redigoval J. Soukal (1. sv. vyšel jeho nákladem jako nová řada předchozí knižnice), pak K. J. Zákoucký a K. Křivý (do 1914, roč. 21), po obnovení F. Homolka (1923/24–28, 1931–32, roč. 22–24, do č. 5–13). Celkem vyšlo asi 270 svazků různého rozsahu. Autorský okruh, tvořený převážně pedagogy, později rozšířili i někteří přispěvatelé Moravské bibliotéky. Zprvu převažovaly mravoučné příběhy, později didakticky zaměřené historické povídky, cestopisné a vlastivědné črty, pohádky a pověsti. Do knižnice přispěli mj. F. J. Andrlík, L. Benýšek, B. Bouška, K. Čermák, A. Dostál, L. Grossmannová Brodská, L. Hejtmánek, F. Hrnčíř, A. R. Husová, V. K. Jeřábek, V. Kálal, Č. Kalandra, G. Kobliha, K. V. Kuttan, G. J. Lašek, E. Militký, J. Milota, B. Moravec, E. Musil Daňkovský, J. Nečas, V. Pittnerová, K. V. Rais, S. Řehák, F. A. Sedláček, J. Soukal, A. Svoboda, V. Špaček, A. B. Šťastný, Č. Tonder, K. V. Tuček, M. Václavek, J. J. Váňa (i pseud. J. J. Váňa-Mcelský), J. Vítek, J. Vřesnický, F. Wenig, K. J. Zákoucký aj. Převážně původní tvorbu doplnilo několik překladů z ruštiny, polštiny a francouzštiny, mnohokrát zejména V. A. Krylov. F. J. Frgal po svém osamostatnění krátce vydával s obdobným autorským okruhem konkurenční sbírku *Česká obrázková knižnice pro mládež* (1903–05, 38 čís., 21 sv., red. J. Soukal), jejíž některé svazky byly po zániku Frgalovy firmy zařazeny do předchozí knižnice. Dětské knížky ilustroval K. L. Thuma, později hlavně P. Körber. – Odborná produkce se zprvu zaměřila na vlastivědnou regionalistiku (díla A. J. Pátka, V. Praska, J. Tiraye) v knižnici *Bibliotéka místopisů a jiných děl historických* (1881–88, 6 sv.). Knižnice *Časové otázky* (1888, 2 sv., red. K. Adámek) přinesla redaktorovy projevy na zemském sněmu a pojednání k výročí zrušení roboty. Výraznou složku produkce nakladatelství tvořila od počátku pedagogická literatura. Knižnice monografií *Slavín učitelský* (1884, 1 sv., red. F. Bayer) obsáhla jen životopis G. A. Lindnera od J. Kliky. Učebnice, pedagogické příručky, lidovýchovné brožury, metodické návody k výuce různých předmětů i výklady úředních předpisů, zprvu vydávané mimo sbírky pro učitele obecných a měšťanských škol, soustředila *Nová knižnice učitelská* (zal. F. J. Frgal, později též s názvem *Nová učitelská knižnice*, 1904–38, 112 sv., red. K. David, pak red. neuveden). Výuce literatury se věnoval jen

K. A. Polánek (Příruční kniha dějin české literatury 1, Věk starý, 1909). Po 2. světové válce knižnice pokračovala jako *Pracovní škola* (1946–48, sv. 113–118, red. K. Čondl). Pedagogickou knižní produkci doplnil Časopis pro vlastivědu a nauku občanskou (1920/21, roč. 1, red. K. David), pak s názvem Časopis pro školní vlastivědu a nauku občanskou (1921/22–1925/26, roč. 2–6) a s novým číslováním ročníků pod názvem Věcné nauky (1926/27–1937/38, roč. 1 /7/–12 /9/, red. F. Pátek). Značnou část nakladatelské produkce tvořily hasičské, řemeslnické a zemědělské příručky.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře:* První moravská laciná knihovna pro mládež (1879–80), pokr. První česká knihovna pro mládež na Moravě (1881–84), pokr. První moravská knihovna pro českou mládež (1884); Moravská bibliotéka (1882–90), pokr. Šaškova moravská bibliotéka (1890–1904), pokr. Šaškova laciná bibliotéka (1905–11); První moravská obrázková knihovna pro českou mládež, pokr. První obrázková knihovna pro českou mládež (1886–1932); Česká obrázková knižnice pro mládež (1903–05). – *Ostatní:* Bibliotéka místopisů a jiných děl historických (1881–88); Slavín učitelský (1884); Časové otázky (1888); Knihovna Národa a školy (1904–06); Nová knižnice učitelská (též Nová učitelská knižnice, 1904–38), pokr. Pracovní škola (1946–48). ▮ SOUBORNÁ VYDÁNÍ. *Čeští autoři:* F. Stránecká. ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* F. A. Sedláček: Národní pohádky a pověsti z okolí velkomeziříčského a jihlavského na Moravě 1, 2 (1879, 1880); F. Bayer: Stručné životopisy českých spisovatelů v 2.–6. čítance obsažených (1883); K. Adámek: Z naší doby 1–4 (1886–90); A. A. Vrzal: Historie literatury ruské 19. století (1897, pseud. A. G. Stín); A. Breska: Zlaté stíny (1903); J. Skarlandt: Kniha veršů (1903) + Smutná láska (1904); F. Zavřel: Má vlast (1904); J. Urbánek: Ve stínu večerů… (1942); J. Vladislav: Ráno nad střechami (1948). – *Překlady:* Ch. Kingsley: Pohádka o vodňátkách (1946). ▮ PERIODIKA: Národ a škola (1879–1906, s příl. Dobrý rádce pro školu i dům, 1894–1904); Literární listy (1880–99, 1903–04); Vesna (1882–97); Časopis pro vlastivědu a nauku občanskou (1920–21), pokr. Časopis pro školní vlastivědu a nauku občanskou (1921–26); Věcné nauky (1926–38). ▮ KALENDÁŘ: Horácký kalendář na … rok 1890, …1910 – …1915. ▮

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih a časopisů vydaných nákladem českého knihkupectví a nakladatelství Š. a Frgala ve Velkém Meziříčí na Moravě (1897); Seznam knih vydaných nákladem českého knihkupectví a nakladatelství F. J. Frgala ve Velkém Meziříčí (b. d., asi 1904); Seznam knih vydaných nákladem českého knihkupectví a nakladatelství Aloisa Š. ve Velkém Meziříčí (b. d., 1907); Seznam knih vydaných nákladem českého knihkupectví a nakladatelství Al. Š. ve Vel. Meziříčí (1915). ▮ LITERATURA: an.: J. F. Š. …, Národ a škola 1889, s. 171; B. N.: Vzpomínka (na J. F. Š.), Velkomeziříčsko 12. 10. 1929 → Českosl. knihkupec 1929, s. 477; an.: Zemřel A. Š., Českosl. knihkupec 1933, s. 170; R. Dočkal: Vzpomínka na dobré zaměstnavatele, tamtéž 1934, s. 145; an.: Padesát let od smrti J. F. Š., Velkomeziříčsko 1939, č. 41; R. Dočkal in Druhé kronikářské kukátko velkomeziříčské (1947, s. 67); M. Benešová in sb. 100 let velkomeziříčské knihtiskárny (1969, s. 4); V. Němeček: Moderní česká literární kritika a Velké Meziříčí, Kulturní zpravodaj (Vel. Meziříčí) 1975, prosinec; I. Filka in Tiskaři a tiskárny na Žďársku (b. d., 1988, strojopis v Regionálním muzeu Žďár n. Sázavou).

az

Šašek a Frgal viz J. F. **Šašek**

Václav **Šašek z Bířkova**

15. století

Autor cestopisu po západoevropských zemích.

O Š. nejsou žádné biografické údaje; jako potomka zemanského rodu Šašků z Bířkova ho hypoteticky určil A. Sedláček (v starší odborné literatuře, která ho spojovala s rodem z Mezihoře, uváděn též jako V. Šašek z Mezihoří).

Š. zaznamenal v česky psaných zápiscích cestu, kterou 1465–67 podnikl Lev z Rožmitálu na podporu zahraniční politiky Jiřího z Poděbrad (vedla Německem, Nizozemím, Anglií, Francií, Španělskem, Portugalskem, Itálií a Rakouskem). Š. zájmy prozrazují vojáka a venkovského zemana. Diplomatické cíle cesty přesahovaly jeho obzor. Byl však dobrým pozorovatelem cizích zemí a životních mravů; vypravuje o nich poutavě, se smyslem pro výrazný detail. Původní Š. zápisky se nedochovaly, známe je jen z tištěného latinského překladu humanisty, mecenáše a od 1580 olomouckého biskupa S. Pavlovského († 2. 6. 1598). – Členem družiny Lva z Rožmitálu byl také norimberský finančník G. Tetzel, který cestu zachytil v německy psaném deníku. Š. cestopis zpopularizoval A. Jirásek převyprávěním v knížce Z Čech až na konec světa.

KNIŽNĚ: Commentarius brevis et iucundus itineris atque peregrinationis pietatis et religionis causa

susceptae ab illustri et magnifico domino, domino Leone libero barone de Rosmital et Blatna… (Olomouc 1577, přel. S. Pavlovský). ■ EDICE: in Des böhmischen Herrn Leo's von Rožmital Ritter-, Hof- und Pilger-Reise durch die Abendlande 1465–1467… (Stuttgart 1844, ed. J. A. Schmeller; překlad S. Pavlovského a něm. deník G. Tetzela); Commentarius brevis… libero barone de Rosmital et Blatna (1951, ed. K. Hrdina). – *Překlady do češtiny:* Cesta pana Lva z Rožmitálu po západní Evropě r. 1465–1467 (1890, přel. F. A. Slavík; s doplňky z deníku G. Tetzela); in Ve službách Jiříka krále. Deníky panoše Jaroslava a V. Š. z B. (1940, ed. R. Urbánek, přel. B. Mathesius; s doplňky z deníku G. Tetzela; vyd. 1951 s tit. V. Š z B.: Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa, s opravami B. Ryby). – *Ukázka in:* ant. Jak staří Čechové poznávali svět (1986, ed. Z. Tichá). ■

LITERATURA: J. E. Horky in Des böhmischen Freiherrn Löw von Rožmital und Blatna Denkwürdigkeiten und Reisen… 1, 2 (Brno 1824); A. Sedláček: heslo Šašek, Ottův slovník naučný 24 (1906); P. M. Haškovec: Drobnosti gramatické a literární 2. K cestopisu pana Lva z Rožmitála, ČMF 1924, s. 45; R. Urbánek in ed. Ve službách Jiříka krále (1940); F. Svejkovský in V. Š. z B.: Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa (1951); in Rukověť humanistického básnictví 4 (1973, s. 116); J. Kolár in V. Š. z B.: Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa (1974); E. Petrů in Vzrušující skutečnost (1984); V. Bok, V. Viktora: Gestaltungsprinzipien in den Reiseberichten von G. Tetzel und V. Š. v. B., sb. Studien zum Humanismus in den böhmischen Ländern (Kolín n. R., Výmar, Vídeň 1993); L. Pavera: Západní Evropa v cestopisech V. Š. z B. a Bedřicha z Donína, sb. Cesty a cestování v jazyce a literatuře (1995); M. Štědroň: Hudba v Deníku V. Š. z B., SPFF Brno, ř. V – literárněvěd. bohem., 2001, č. 4, s. 15; J. Chlíbec: Z Přeštic až na konec světa. Umělecké postřehy V. Š. z B., Pěší zóna 2001, č. 9; L. Líbalová in G. Tetzel: Cestovní deník Lva z Rožmitálu a na Blatné 1465–1467 (2003).

jk

František **Šebek**

* 23. 6. 1831 *Prasek* u Nového Bydžova
† 12. 1. 1873 *Jindřichův Hradec*

Klasický filolog, překladatel z klasických i moderních jazyků; první k nám uváděl prózy E. A. Poea.

Podepisoval se též Schebek. Dle matričního zápisu se narodil v červnu, a nikoli (jak bývá uváděno) v červenci 1831. – Studoval za nuzných poměrů, bez podpory chudých rodičů, odkázán na mecenášství faráře z novobydžovské osady Metličany: 1843–50 na gymnáziu v Hradci Králové, od osmé třídy na pražském malostranském gymnáziu. Od 1851 navštěvoval právnickou fakultu, 1852 přešel na filozofii a věnoval se klasické filologii. V době příprav na státní zkoušky byl 1855 státním dekretem místodržitelství poslán jako suplent do Jičína, 1856 přešel do Hradce Králové a 1858 na gymnázium v Písku, kde byl 1859 jmenován řádným profesorem (vyučoval zejména latinu a řečtinu). 1871–73 působil na gymnáziu v Jindřichově Hradci. Pohřben byl na píseckém hřbitově u Sv. Trojice. – Jeho syn Ladislav užívající pseudonym Arietto se stal představitelem národního směru v poezii konce 70. let a překladatelem.

K literární práci Š. vedla hlavně potřeba udržet se na studiích. Poprvé se uvedl v Lumíru 1852 jako překladatel z anglického (J. S. Knowles) a francouzského jazyka; z něho připravil několikrát (1852–59) inscenovanou hru A. Bourgeoise a M. Massona Žebračka. Povídky Zlatý chrobák a Několik slov s mumií v Lumíru 1853 pak znamenaly první představení E. A. Poea v českém prostředí. Knižně Š. debutoval 1865 překladem dobového moralistně didaktického příběhu G. Kennedyové a na pokračování v sešitech též kolektivním tlumočením práce o životě G. J. Caesara od Napoleona III. (za hlavní redakce F. Schulze). Soustavněji se zabýval ještě dramatikou i prózou švédskou (J. J. Wecksell, G. F. Mellin) a také literaturami klasickými, z nichž nedokončil tlumočení Homérovy Iliady. Psal i verše, jež otiskl v píseckých Zlatých klasech; jejich soubor zůstal v rukopise, právě tak jako překlad dramatu A. S. Gribojedova Hoře z rozumu (s titulem Běda moudrým).

ŠIFRY: Fr. Š-k., Š. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Lada (1861–63); Lumír (1852–53; 1852 překl. J. S. Knowles, 1853 překl. E. A. Poe); Otavan (Písek 1863); Poutník od Otavy (Písek 1860, překl. R G. F. Mellin: Helena Wredeová); Světozor (1871, část překl. Homér: Ilias); Zlaté klasy (Písek 1869); – posmrtně: Besedy Času (1903); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch); Zábavné listy (1889, překl. R É. Berthet: Divý muž). ■ KNIŽNĚ. *Překlady:* G. Kennedy: Andulka Rossová (1865); Napoleon III.: Julius Caesar 1, 2 (1865–67, s jinými); J. J. Wecksell: Daniel Hjort (1869, prem. 1871); Homér: Ilias (1872, 3 zpěvy). – *Ostatní práce:* Česká frazeologie (1864). ■ SCÉNICKY. *Překlad:* A. Bourgeois, M. Masson: Žebračka (1852). ■

LITERATURA: ● ref. překl. A. Bourgeois, M. Masson: M. (F. B. Mikovec), Lumír 1852, s. 1079;

an., Pražské noviny 10. 11. 1852 ●; ● ref. Česká frazeologie: -t-., Kritická příl. k NL 1864, s. 87; an., Lada 1864, s. 15 a 87 ●; an.: ref. překl. Homér, Květy 1872, s. 231; ● nekrology: an., Světozor 1873, s. 44; an., Slovan 1873, s. 33; an., NL 14. a 18. 1. 1873 ●; J. Malý: Za JUDr. Lad. Šebkem, Otavan 11, 1927/28, s. 51; J. Michal: Seznam ředitelů, prefektů a profesorů gymnázia od r. 1778 do r. 1948, sb. Sto sedmdesát let gymnázia v Písku (1948, s. 52); J. Kotalík: Literárně, umělecky a veřejně činní profesoři píseckého gymnázia a reálky, sb. Dvě stě let píseckého gymnázia 1778–1978 (1978, s. 106); M. Arbeit in Neznámí nejznámější američtí autoři, Host 2004, č. 10 (s. 69).

mhs, zp

Augusta **Šebestová**

* 28. 11. 1852 *Kobylí* u Břeclavi
† 30. 10. 1933 *Brno*

Moravská národopisná sběratelka.

Roz. Bezděková. – Pocházela z rodiny konající na venkově osvětovou, hospodářskou a národně uvědomovací práci; měla šest sourozenců. Vychodila dvoutřídní obecnou školu v rodné obci a jednu třídu německé měšťanky v Hustopečích. Po předčasné smrti staršího bratra, poštovního expedienta Františka Věnceslava B. (1879), nastoupila na jeho místo na poště, po otcově smrti (1880) převzala jeho obchod smíšeným zbožím a pokračovala i v jeho osvětové činnosti a v zápisech do kroniky Pamětní kniha obce kobylské (1908 založila knihu novou, kterou vedla do 1924). V Kobylí iniciovala ženský vzdělávací spolek Libuše, jeden z prvních na Moravě, a začala sbírat národopisný materiál, zprvu zejména doklady lidové výtvarné tvořivosti. 1886 se provdala za účetního cukrovaru F. Šebestu a odstěhovala se s ním do Velkých Pavlovic, kde pokračovala ve folkloristickém sběru, zejména v zapisování lidových promluv, které slyšela kolem sebe při práci v domě, na poli i při zábavě. 1895 obeslala Národopisnou výstavu v Praze cennou kolekcí starých krojů a jiných památek, která obsahovala i soubor přísloví, rčení, pořekadel a pranostik původně shromážděných pro kobylskou Pamětní knihu. Po ovdovění 1896 se Š. odstěhovala do Šakvic, kde krátce vychovávala děti své zemřelé sestry, manželky šakvického poslance F. Noska, poté se vrátila do Kobylí a pokračovala ve sběratelské činnosti. 1901 byla jmenována jednatelkou archeologické komise Čes. akademie pro vědy, slovesnost a umění. 1912 se odstěhovala se sestrou Marií, manželkou A. Mrštíka, do Brna. – Osvětovou činnost otce Š., starosty Kobylí F. Bezděka, popisuje J. Herben v románu Do třetího a čtvrtého pokolení.

Sběratelskou činnost Š. a tím i vznik a podobu jejího jediného knižně vydaného díla (*Lidské dokumenty a jiné národopisné poznámky*) ovlivnil J. Herben, kterého zaujal slovesný materiál zaslaný Š. na Národopisnou výstavu; 1896 se pak objevily v Času záznamy lidových mluvních projevů (pod titulem Lidské dokumenty. Z několika jihomoravských vesnic sbírá A. Š. a J. H.) se stručným Herbenovým úvodem, distancujícím se od národopisných sběrů uskutečňovaných bez zřetele k vnitřním stránkám venkovského života a charakterizujícím následující drobné dialektické texty především jako příspěvek „k poznání duše lidské“. Toto psychologizující pojetí folklorního dokumentu působilo jako jednotící princip pozdější knihy, která se stala spolehlivým dokladem o sociální, hospodářské, morální i jazykové situaci moravského venkova na konci 19. století cenným nejen pro etnografii a dialektologii. V sedmnácti kapitolách sledovala Š. život v Kobylí a v několika blízkých obcích v celé jeho rozmanitosti od narození přes dětství, mládí, manželství, práci až do smrti a střídala pasáže o zvycích, obyčejích, pokrmech, stavbách, krojích, polní práci aj. se zápisy přísloví, rčení a zejména dialogů nebo monologů ve východomoravském dialektu, pronášených hlavně ženami. Venkovský lid nebyl tak představován v duchu tradičního národopisu především svou hmotnou kulturou a slovesností, ale prostřednictvím krátkých přímých výpovědí, v nichž se odráží vnější i vnitřní život vesnického společenství včetně jeho opomíjených „temných“ stránek. Montáží úryvků z hovorů a záznamů nejrůznějších zdánlivě dílčích detailů lidového bytu se skládá ucelený obraz překonávající představy o neporušenosti a dokonalosti lidu, který byl etnografickou paralelou soudobé realistické prózy o jihomoravské vesnici (J. Herben, A. a V. Mrštíkové). Po vydání knihy Š. pokračovala ve sběratelské činnosti a po léta z ní uveřejňovala ukázky v Českém lidu. Nevydané dokumenty z rozsáhlé pozůstalosti jsou uloženy ve Státním archivu v Brně.

ŠIFRA: A. Š. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1901–02, 1905); Čas (1896); Časopis Vlasteneckého

spolku muzejního v Olomouci; Čes. lid (1901–12, 1927–28, 1930–31); Lid. noviny (1933); Moravská Slovač (Uherské Hradiště); Našinec (Olomouc); sb. Od Horácka k Podyjí (Znojmo 1931); Ženské listy (od 1872). ▮ KNIŽNĚ: Lidské dokumenty a jiné národopisné poznámky (1900; rozšíř. a upr. vyd. 1947, ed. P. Antošová). ▮

LITERATURA: J. Klvaňa: ref. Lidské dokumenty…, ČMM 1900, s. 299 a Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1900, s. 123; ● nekrology: od, LidN 1. 11. 1933; jSK, LidN 3. 11. 1933; B. Vybíral, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1934, s. 52 ●; P. Antošová in Kalendář paní a dívek českých 1942/43, s. 81; B. Havránek, P. Antošová in A. Š.: Lidské dokumenty… (1947); ● ref. Lidské dokumenty… (2. vyd.): L. Čuprová, ČMM 1948, s. 169; J. Bělič, SaS 1949, s. 139 ●; P. Antošová: Rodina Bezděkových v Kobylí, Malovaný kraj 1948, s. 72, 84; E. Bezděková: O těch Bezděcích, Kobylí dědiny 1987, s. 16; L. Mokrošová in Můj kraj (Hustopeče) 1994, s. 10; M. Ondrášková: A. Š., Malovaný kraj 2000, č. 2; J. Pajer in A. Š.: Lidské dokumenty… (2001, ed. M. Huvar).

sb

Prokop **Šedivý**

* 4. 7. 1764 *Praha*
† před 1810

Dramatik, tvůrce pražské lokální hry, překladatel divadelních her; herec, spoluzakladatel Vlastenského divadla v Boudě. Autor první původní novočeské prózy a volných překladů soudobé německé beletrie.

Pokřtěn Prokop František. – Narodil se na Starém Městě; otec, pražský měšťan, byl majitelem pivovaru (znalost sladovnického prostředí využil Š. ve své dramatické tvorbě). Š. navštěvoval piaristické gymnázium na Novém Městě (1777–82) a absolvoval tzv. filozofii. Pravděpodobně pak získal úřednické místo, ale brzy je opustil pro divadlo. Stal se spoluzakladatelem Vlastenského divadla v Boudě, jeho dramatikem a ochotnickým hercem; snad též spolupracoval s M. V. Krameriem ve Vlastenských novinách. Patrně dobré finanční zázemí z domova mu umožňovalo řadu vlastních prací vydat tiskem. Na jaře 1802 opustil Prahu a živil se předváděním obrázků optickým přístrojem (žádost ke guberniu o povolení produkcí podal 1801). – Místo ani datum jeho smrti nejsou známy.

Š. psal a z němčiny překládal a upravoval divadelní hry, zejména v letech 1793–98, kdy patřil vedle V. Tháma k nejplodnějším autorům Vlastenského divadla. Kromě rytířských her a kasperliád, jež patřily k běžnému dobovému repertoáru, se Š. stal tvůrcem nového dramatického žánru: pražské lokální hry s hudbou a zpěvy. První z nich, *Pražští sládci aneb Kubíček dostane za vyučenou,* vynikající dokonalou znalostí pivovarského prostředí včetně jeho slangu, přinesla na české jeviště poprvé obraz drobného pražského měšťanstva; její působivost byla založena na vtipném až burleskním dialogu, v některých partiích veršovaném. Další hra *Masné krámy aneb Sázení do loterie* zpracovávala ve své době časté téma sázení sledem pouličních výstupů se zpěvy, jejichž protagonisty jsou řemeslníci, obchodníci a jejich sluhové; souvislá linie dramatického děje je přitom silně potlačena. Loterie jako ústřední motiv hry je postavám především pramenem kolektivní zábavy, zdrojem uvolnění a osvobození od každodennosti. Osvícenské stanovisko Š. se odráží v satirických invektivách proti pověrám, zaostalosti, lidské hlouposti a různým zlozvykům. K lokálním hrám bývá počítána také nedochovaná hra *Vypráskaní mlynáři aneb Milovník v pytli* (jinak Pražští mlynáři). Originalita české podoby lokální hry vzhledem k jejímu vzoru, vídeňské lokální frašce (K. F. Hensler, E. Schikaneder aj.), spočívala v autorově vědomém úsilí o zachycení pražské hovorové češtiny a koloritu konkrétního prostředí a zvláště v jejím osobitě optimistickém tónu. Z četných Š. překladů a úprav pro divadlo je nejvýznamnější první česká verze Shakespearova Krále Leara, pořízená 1792 patrně prostřednictvím některé z německých úprav. České divadelnictví ovlivnil Š. brožurou Krátké pojednání o užitku, kterýž ustavičně stojící a dobře spořádané divadlo způsobiti může; dlouho byla považována za jeho původní práci, je však poměrně věrným tlumočením Schillerovy přednášky Was kann eine gute stehende Schaubühne eigentlich wirken z 1784 (později přepracována v proslulou stať Die Schaubühne als eine moralische Anstalt betrachtet). Překladem umožnil Š. rodícímu se českému divadelnictví opřít se o dobovou evropskou divadelní teorii a potvrdit pojetí divadla jako umění schopného optimálně působit na mravy a jednání lidu. Díky Š. zásahu do Schillerova textu byl zde také poprvé vysloven požadavek stálého („ustavičného") českého divadla. – Š. prozaické práce patřily k prvním

obrozenským pokusům o českou zábavnou beletrii, jak je prosazovala zejména soustavná vydavatelská péče M. V. Krameria. Rytířská povídka *České Amazonky aneb Děvčí boj v Čechách pod správou rekyně Vlasty* (s podtitulem „podlé Hájkovy kroniky") z 1792, která je prvním novočeským beletristickým dílem, obsahovala anonymní předmluvu (za autora bývá pokládán Kramerius, ale spoluúčast Š. je možná) formulující požadavek hodnotnější četby pro lid. Nová tvorba by měla nahradit rozšířené knížky lidového čtení a řídit se vzorem soudobé německé beletrie; předmluva zároveň zdůrazňuje schopnost českého jazyka realizovat literárně náročnější díla a význam překladů pro jeho zdokonalování. Š. činnost v oblasti prózy vycházela zcela z tohoto programu. Opírala se o předlohy, které si Š. vybíral především z tehdy oblíbených německých rytířských románů a povídek Ch. H. Spiesse (např. Biographien der Selbstmörder, 1785) a volně překládal a upravoval. Změny českého zpracování spočívají v krácení některých míst a naopak rozšiřování jiných v duchu osvícenských idejí, někdy i v kompilaci partií z různých děl do jednoho celku. Podstatným rysem úprav byla zejména snaha spojovat vyprávěný příběh s českým prostředím, např. počešťováním vlastních jmen nebo lokalizací děje (adaptace povídky Mnislav a Světivina se např. vydává za skutečný příběh obyvatelů hradu Okoře, který pod jeho zříceninami vypráví místní sedlák). – Š. přispěl také (anonymně) do prvního svazku Puchmajerova almanachu Sebrání básní a zpěvů volným překladem Bürgerovy romance Der wilde Jäger (Ukrutný myslivec). Sporný je překlad Goethova dramatu Klavigo, připisovaný též V. Thámovi (M. Laiske: Pražská dramaturgie).

PŘÍSPĚVKY *in:* alm. Sebrání básní a zpěvů (1795); – posmrtně: sb. Lit. archiv 1 (1966, překl. W. Shakespeare: Král Lír, ed. R. Havel a M. Heřman). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* České Amazonky aneb Děvčí boj v Čechách pod správou rekyně Vlasty (P 1792); Masné krámy aneb Sázení do loterie (D 1796, i prem.); Živé hodiny (D 1796, prem. 1795); Pražští sládci aneb Kubíček dostane za vyučenou (D 1819 posmrtně, prem. 1795). – *Překlady a úpravy:* an.: Maran a Onyra (1791, znovu 1808; upr. vyd. 1940, ed. V. Schwarz); an. (F. Schiller): Krátké pojednání o užitku, kterýž ustavičně stojící a dobře spořádané divadlo způsobiti může (1793; nové vyd. 1955, ed. P. Eisner); an. (Ch. H. Spiess): Mnislav a Světivina aneb Příběhové prvních obyvatelů okořského zámku (1794) + Zazděná slečna aneb Podivné příhody Marie z Hohenturu (1794) + Krásná Olivie aneb Strašidlo u Bílé věže (1798) + Giovani Liobetti, vražedlník přeukrutný (1798); (divad. hry:) Noční můra aneb Zamilovaná strašidla (1796); K. F. Hensler: Lesní duch aneb Uhlíři v dubovém údolí (1799); F. W. Ziegler: Hrabě a rytíř Milislav aneb Tepličtí kováři (1800, prem. 1793 s tit. Rytíř Milislav aneb Děvče z kovárny, též Hrabě a rytíř); Ch. A. Vulpius: Tankred, vévoda apulský aneb Láska a přátelstvo (1800, prem. 1793); A. Stöckel: Krátká kázaní na všecky neděle a svátky celého roku 1, 2 (1804). – *Ostatní práce:* Skladatel českých psaní, totiž rozliční listové všelikým případnostem lidským (b. d., an.). ■ SCÉNICKY. *Hry:* Kabala neb Štěstí v loterii (divad. sezona 1786/87); Lotrovská peleš (1786/87); Zuzana aneb Vysvobození krále Václava z vězení (1792); Bruncvík aneb Všem hlava dolů (1793); Rytíř Radomil (1796); Kašpárek, krotitel zlých žen (1796); Kašpar, bohatý nápadník (1796); Kašpárek, šťastný kramář (1797); Vypráskaní mlynáři aneb Milovník v pytli (1798); Hrabě Rožmberk (1798, i s tit. Hrabě Procenberg). – *Překlady a úpravy:* an.: Poklad (divad. sezona 1786/87); an.: Příchoz Němců z Ameriky (1786/87); J. Ch. Bock: Přijdeš mi tak, přijdu ti tak (1786/87); J. J. Ch. von Reck: Olivie Amenuti a hrabě Manert (1790/91); F. J. von Soden: Ignác de Castro (1791); W. Shakespeare: Král Lír (1792); K. F. Hensler: Třidsetiletý abecedář (1792) + Dědek aneb Padesátiletá svatba (1793) + Statečná dívka měšťanská (1796); an.: Lov aneb Štěstí poddaných (1793); J. W. Goethe: Clavigo (1795, dub., jako překladatel uváděn též V. Thám); A. Kotzebue: Tlachavý Kašpárek (1796); Molière: Don Juan aneb Kamenná hostina (1797); Ch. A. Vulpius: Sitah Mani aneb Karel XII. u Bendru (1798); Freidel: Kristofek a Markytka (1799); F. W. Ziegler: Milovník a sok v jedné osobě (mezi 1785–1806). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: an. (J. J. Tandler): Dokonalý zemský advokát v právních rozepřích (1804). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 15 902 – 15 909. ■ LITERATURA: F. Schulz: Česká balada a romance, Osvěta 1877, s. 55; B. V. Spiess: P. Š. a jeho povídky, Světozor 1877, s. 369; F. X. Prusík: Bratři Thámové a soudruzi jejich, Světozor 1886, s. 724; F. A. Šubert: Dramaturg P. Š., Osvěta 1899, s. 43 (i sep.) + Počátky české dramaturgie na rozhraní věku 18. a 19., Obzor lit. a umělecký 1899, s. 108; J. Máchal: P. Š., Obzor lit. a umělecký 1900, s. 113; F. Spina: Zu P. Š.-s Büchlein über das Theater, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1907, s. 105; A. Jensen in Der Lenorenstoff in der westslavischen Kunstdichtung, Čechische Revue 1907, s. 580; J. L. Seifert: Příspěvky k dějinám literatury české 1. Š. knížka o divadle, LF 1912, s. 232; A. Lisický: O prvních českých zpracováních dramat Shakespearových, Osvěta 1916, s. 486; A. Fencl: První překlady ze Shakespeara, ČMF 24, 1937/38, s. 161; V. Schwarz in P. Š.: Maran a Onyra (1940); J. Petrtyl: Skladatel českých psaní, LidN 18. 11. 1940; J. Sajíc:

P. Š., sb. České umění dramatické 1 (1941); R. Havel, M. Heřman, M. Otruba: Shakespearův Král Lear v překladech z doby národního obrození, sb. Lit. archiv 1, 1966, s. 7; R. Grebeníčková: Prokop Šedivý's „Die Fleischbank": ein nationales tschechisches Lustspiel, sb. Das Ende des Stegreifspiels – Die Geburt des Nationaltheaters (Mnichov 1983, s. 176); L. Marek in Ch. H. Spiess: Krásná Olivie (1997); R. Adam in Dvě kapitoly z dějin vyprávěcí perspektivy v české literatuře, ČLit 2004, s. 172.

lk

Alois **Šefl**

* 29. 11. 1874 *Nýřany*
† 16. 6. 1938 *Svatá Dobrotivá* u Hořovic

Autor próz z hornického prostředí, příležitostný básník, překladatel, publicista a spoluvydavatel Hornických listů.

Vl. jm. Alois Schöffel. Nesprávně bývají uváděna data narození 4. či 19. 11. a také 1876 a data úmrtí 17. a 18. 6. – Pocházel z rodiny horníka zaměstnaného v nýřanských kamenouhelných dolech. Po ukončení povinné školní docházky (1888) pracoval nejdříve krátce na dráze, pak v hlubinných dolech v Nýřanech na Plzeňsku, krátce v kaolinových závodech v Línech u Stříbra, pak opět v Nýřanech. 1890 odešel za jistějším výdělkem na sever Čech do Oseku u Duchcova (1894 zde na dole Pokrok přežil zával, při němž byl těžce popálen). Pro své volnomyšlenkářství, protimonarchistické postoje a především pro porušování zákazu shromažďování a organizování radikálních skupin dělníků (mj. práce s V. Draxlem v Oseku ve spolku Osvěta, šířícím anarchistické myšlenky) byl koncem 90. let propuštěn z práce a nucen odejít hledat obživu za hranice: od 1898 pracoval čtyři roky v dolech v Sasku, pak, vždy znovu perzekvován pro své smýšlení, v Porýní, Holandsku, Belgii, Francii a Anglii (přeplavil se tam jako topič na lodi). Za pobytu v západní Evropě nabyl jazykových znalostí (němčina, francouzština, angličtina, holandština) a profesních zkušeností. Do Čech se vrátil ve 2. polovině prvního desetiletí. Usadil se v Lomu a pracoval v dolech v okolí Mostu. Politického života se účastnil v anarchisticko-socialistickém hnutí a v odborových organizacích (1907 se stal oblastním důvěrníkem federace odborů, důvěrníkem Hornické federace, 1909 spoluzaložil Zemskou jednotu horníků atp.). Podílel se na vydávání duchcovských Hornických listů (kromě válečné přestávky 1906–38), tiskového orgánu hornických odborů, kam též hojně přispíval, od března 1912 oficiálně řídil administraci listu. Hned po vypuknutí 1. světové války byl povolán do armády, ale jako politicky nespolehlivý byl (1916) nasazen na práci v rudných dolech v Cínovci-Zinnwaldu (až do 1918). Po válce se vrátil k novinářské práci: od 1919 byl znovu administrátorem a též redaktorem obnovených Hornických listů (zastaveny v dubnu 1915), jež zřejmě redigoval i v době uváděného odp. redaktora V. Draxla. Hornický časopis ovlivněný anarchistickými ideály, blízký Volné myšlence, později především odborový list zaměřený zejména na osvětu a politické probuzení dělníků přinášel také poučení o domácí i cizí literatuře a v nezanedbatelné míře i beletrii původní (mj. Š. zde publikoval takřka všechny své práce); na místě fejetonu se objevovala i dramata, náznak filmového scénáře i další netradiční žánry a literatura přeložená (mj. G. de Maupassant, S. Oerter, L. N. Tolstoj v Š. překladech). Š. v Hornických listech obhospodařoval všechny rubriky a kryt mnohými šiframi, pseudonymy i anonymitou publikoval kromě beletrie úvodníky, studie a články o kultuře, školství či státním zřízení, o svých zkušenostech ze západní Evropy, o historických osobnostech i běžné zprávy a agitační výzvy. Beletrizoval také pamětnické i vlastní vzpomínky na hornické dřívějšky a zpracovával do literární podoby materiály horníků, účastníků katastrof, hornických protestů či jiných událostí (např. pod pseud. J. S. L'Emigré 1930 publikované paměti českosl. legionáře za světové války V říši Moulaye Joussefa, sultána marockého). Styky s anarchokomunisty na počátku století (např. s S. K. Neumannem) ani sblížení spřízněných dřívějších radikálních anarchistů (V. Draxl, B. Vrbenský aj.) s národními socialisty a pozdější působení komunistické ideologie nesvedly Š. k politické jednostrannosti. Zůstal stoupencem anarchosyndikalismu a pracovníkem oddaným zlepšování pracovních i životních podmínek horníků. Do důchodu odešel 1936 a vrátil se do Nýřan; záměr přestěhovat se s manželkou na odpočinek do Svaté Dobrotivé zmařila smrt. Pohřben byl v Nýřanech, 1988 byly jeho ostatky přeneseny do Duchcova.

Veškerá Š. literární tvorba je spjata s hornickým prostředím (zejména se severočeskou

hnědouhelnou oblastí). Š. se soustřeďuje na zobrazení běžného života hornických rodin (pracovní směny, důlní neštěstí, dělnické nepokoje i privátní každodennost), zdůrazňuje jeho tragické rysy a dehumanizující vlivy sociálních podmínek. Jeho prózy vyznačuje jednak realistická kresba prostředí, nesentimentální a neideologický přístup k látce, nekomplikovaná volná stavba, prostý, ale výrazově přesný sloh a osobitě nepatetická tragika, jednak fabulační a motivické stereotypy. Š. nezastíral literární vlivy (zejména Germinalu É. Zoly), formálně navazoval na žánr obrázků ze života. Část Š. povídek a črt vyšla v souborech *Tisícovka a jiné črty z hornického života* a *Z kraje černých démantů,* v nichž se prolíná kritické líčení postavení horníků s realistickými obrazy sousedských a rodinných událostí. Znalost prostředí a osobní zážitek neutěšeného hornického života dodávají dramatickým příběhům věrohodnost; také proto, že ani při důrazu na opakující se výjevy sociální nespravedlnosti a při převažujícím tragickém tónu nejsou pomíjeny běžné radosti či vtipné příhody charakteristické i jadrnou řečí a bodrými typy. V Š. románech se více prosadila osvětářská snaha v podobě poněkud neorganicky zařazených rozvleklých rozprav o uspořádání světa a o sociálních poměrech či neústrojně vzletných promluv o lepší budoucnosti lidstva. Š. povýtce povídkářské nadání se přitom naopak projevilo zejména v konstrukci románů: kompozice je buď paralelní, bez výrazněji propracované spojitosti (kromě shodné sociální příslušnosti postav), nebo se příběhy a historky odvíjejí zcela samostatně a uzavřeně a jsou celé jen volně přiřazovány k hlavní dějové linii nebo dokonce k postavě, jejíž příběh je podřízen stavbě. Střídání vyprávěcích a komentujících, resp. agitujících pasáží dodává Š. dílům charakter beletrizované historie hornického syndikalismu. Š. prvotina *Za lepší budoucnost* líčí v přehledné zkratce drsný život hornických rodin, jejich zápas o existenci plný beznaděje a bídy udržovaný bezmála naivní představou lepších časů. Román *Vyvrženci* zachycuje živoření tzv. opramáků v severních Čechách na sklonku 19. století. Ve dvoudílném (částečně autobiografickém) románu *Vzpoura* se Š. vrátil k událostem ze svého mládí koncem 80. let 19. století v Nýřanech (především potlačení stávky) a spolu s vyprávěním o tristních osudech horníků doložených výčty faktů podal v Dodatku i souhrnnou regionální historii dělnického hnutí ve 2. polovině 19. století. Román *Exulanti* zachytil v řetězu výjevů odchod hornických rodin do emigrace v témže období, jejich život v cizině, neměnný v dřině a nouzi a složitější o nejistotu v neznámém prostředí. Š. epicky nejsevřenější román *Prohrál život* (s podtitulem Historie degenerované rodiny) líčí tragiku zmarněného života otce rodiny sledujícího mravní úpadek své ženy i dcer, schopného sice změnit svou osobní situaci, ne však společenskou determinaci (a smrt). Novinářskou zkušenost, tvárnou invenci i osobní účast Š. projevil v neobvykle uspořádané knize *Uhlí a smrt.* Zařazením svých básní a dramatických povídek se silným dokumentárním akcentem, ale i historiografických textů zaznamenávajících rozvoj průmyslu a s ním spojené pronikání sociálně orientovaných myšlenkových proudů v Čechách, údajů o hospodářské krizi, nezaměstnanosti i důlních katastrofách (především na dole Nelson 1934) vytvořil působivý vícevrstvý obraz hornického života nemalé dokumentární ceny, oscilující na rozhraní beletrie, literatury faktu a věcného textu.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Aramis, Loisa, Loiza; A., Ar., Ar.--, Aram., Ars., A. Š., Aš., ---is., L., --l., …l, Š., Š---, Š…, Š. A.; (dub.:) J. Chápeš, Lapier, Lapiér. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Hornické listy (Duchcov 1907–14, 1919–38, i příl. Besídka Hornických listů od 1910 a Mládí od 1920); Socialista (1924). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Za lepší budoucnost (R 1922); Vyvrženci (R 1924); Tisícovka a jiné črty z hornického života (PP 1925); Vzpoura (R 1927); Prohrál život (R 1929); Exulanti (R 1932); Z kraje černých démantů (PP 1935); Uhlí a smrt (PP, BB 1936). – *Překlady:* G. Hervé: Za osvobození proletariátu (1909); G. Yvetot: Abeceda syndikalismu (b. d., 1909); É. Armand: Co jest anarchista? (1910); P. Ramus: Všeobecná stávka a přímá akce v třídním boji proletariátu (b. d., 1910, pseud. Aramis); M. Devaldés: Potrava pro děla (1911, s V. Draxlem). – *Ostatní práce:* Protokol ze sjezdu 15.–16. 8. 1908 (1908, s V. Draxlem). ■ REDIGOVAL *časopis:* Hornické listy (1912, č. 41–44, 1926 od č. 30 – 1935 do č. 26, 1935 od č. 32 – 1936 do č. 13). ■

LITERATURA: J. F. Urban in Hornický večer (1924); Weinfurter (Č. Weinfurter): Lojza Š. odchází na odpočinek, Hornické listy 1936, č. 13; A. Š. (Šefl): Našim jednotářům, tamtéž, č. 14; ● nekrology: an., Hornické listy 1938, č. 25; Rupert, tamtéž ●; D. Kozel in Náš revír (1954); I. Bart in Dny života (1966); P. Koukal: Bard kraje černých démantů, Směr 17. 7. 1968 → Trubači revolt (1984); A. Barnet: Dělnický autor, Pravda 19. 8. 1978; P. Koukal in Sborník

Nelson 1934 (1979); an.: Hornický spisovatel, Revue Teplice 1984, č. 11; P. Koukal: Bard kraje černých démantů, Průboj 17. 6. 1988 + Odkaz spisovatele A. Š., Směr 29. 6. 1988.

jip

Karel **Šelepa**

* 31. 1. 1885 *Příbraz* u Jindřichova Hradce
† 5. 5. 1969 *Praha*

Básník blízký novoromantické stylizaci, v pozdějších sbírkách tíhnoucí k výrazovému oproštění v intimní a krajinářské lyrice.

V mládí se podepisoval i Karel Maria Šelepa. – Studoval na gymnáziu v Jindřichově Hradci (mat. 1903), pak se stal účetním úředníkem Zemského výboru v Praze (po 1918 Zemského úřadu), kde působil až do předčasného penzionování za nacistické okupace a dosáhl funkce účetního ředitele. 1907 se oženil, 1957 po padesátiletém manželství ovdověl. Š. od mládí rád cestoval: již jako středoškolák do Vídně (1900) a Horních Rakous (1901), podnikal též dlouhé výlety na kole, které si koupil za stipendium (1902 Rakousko a Mnichov, 1903 Vídeň, Lublaň, Jaderské moře). Cestování mu zůstalo koníčkem po celý život: mj. navštívil několikrát Solnou komoru a Tyroly, dále Bohinjské jezero a Bled, Jugoslávii, Bavorsko, Benátky, Itálii a Sicílii, Paříž a severní Francii, ale i Slovensko a ve 30. letech zevrubně procestoval Čechy a Moravu. Cesty byly Š. často podnětem celých sbírek (*Italské jaro, Modrý stan, A to je ta krásná země*) i mnoha jednotlivých básní. Výrazným zájmem při cestování v cizině i ve vlasti, který se odrazil v jeho díle, byly památky výtvarného umění; vedl ho i k práci v Klubu za starou Prahu (sedm let byl jeho jednatelem).

První básnické pokusy uveřejnil Š. jako patnáctiletý v psaném studentském časopise jindřichohradeckého gymnázia, 1903–04 debutoval verši v Novém životě K. Dostála-Lutinova. Knižní prvotina *Večery duše* vycházela z ohlasů francouzského i českého symbolismu (O. Březina), parafrázujíc ho v řadě už běžných motivů a představ; strukturou verše navazovala na školu J. Vrchlického. Š. tvorbu charakterizovala od počátku snaha o vybroušenost stylu a jeho jednotu, odrážející se též v preferenci artistních básnických forem (zejména sonetu). V následující sbírce *Pozdní vinobraní* se toto v podstatě parnasistní zaměření projevilo i ve volbě témat silně prostředkovaných četbou a výtvarným uměním a obracejících se k idealizovaným krásám dávných věků (především antika, Orient, renesance) a v zálibě v dekorativní starožitnické stafáži básnického obrazu, která Š. sbližovala s novoromantismem druhého období Moderní revue. Na evokaci atmosféry zašlých dob je cele založena básnická skladba *Praha,* apoteóza města jako přeludu z minulosti, nesená patetickým okouzlením pražským barokem. V Š. poválečných sbírkách docházelo k odklonu od estetizující stylizace, k oprošťování výrazu a k pokusům o jeho osvěžení (do jisté míry souznících s tendencemi soudobé české poezie) jak vitalistickým okouzlením smysly, tak tóny sociálního soucítění s lidmi vyloučenými ze životního štěstí (*Věčný život*), později i asociační technikou básnického obrazu. Ve 30. letech chtěl Š. ověřit i možnosti tematicky scelené poezie sbírkou *Dům bez naděje,* inspirovanou autentickým poznáním nemocničního prostředí i příkladem Wildeovy Balady ze žaláře v Readingu. Doménou jeho tvorby byla však přírodní lyrika, a to v podobě náladového básnického krajinářství z ciziny a domova (zvláště z jižních Čech) ve sbírce *Modrý stan* nebo lyrického průvodce po českých krajích a městech ve sbírce *A to je ta krásná země* z 1939, v níž se citový vztah k domovu spojil s připomenutím povinností k ohrožené vlasti.

PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1922–26); Kulturní zpravodaj (1927); Lid. noviny (1940); Lumír (1925, 1932–34); Moderní revue (1905–22); Novina (1909–12); Nový život (1903–04); Panoráma; Pokroková revue (1909–14; 1909 studie Dílo Karla Hlaváčka, 1910 překl. básní O. Wilda, i lit. ref.); Rozhledy (1932–33); Samostatnost (1910, lit. ref.); Topičův sborník (1916, 1920–25); Týden světem; Venkov (1940, příl. Neděle Venkova); Zvon (1911, 1927, 1930–31); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Večery duše (BB 1905); Pozdní vinobraní (BB 1916); Závoj (BB v próze, 1917); Praha (BB 1919); Věčný život (BB 1923); Italské jaro (BB 1928); Modrý stan (BB 1932); Měsíce (BB 1932, bibliof.; upr. vyd. 1934); Vějíř a pochodeň (BB 1934); Dům bez naděje (BB 1937); A to je ta krásná země (BB 1939); Cesta k domovu (BB 1943); Jen přátelství (BB 1944); Lidice, Osvětim, Dachov (BB 1945); Králův most (B 1948). ■

LITERATURA: O. F. (Fischer): ref. Večery duše, Naše doba 13, 1905/06, s. 789; ● ref. Pozdní vinobraní:

J. B. (Borecký), Topičův sborník 3, 1915/16, s. 522; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 16, 1915/16, s. 530; A. N. (Novák), Lumír 1916, s. 477; K. Fiala, MR 1916, sv. 30, s. 192 ●; ● ref. Závoj: -r- (J. Borecký), Topičův sborník 4, 1916/17, s. 378; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 603; W., Venkov 17. 4. 1917; A. N. (Novák), Lumír 1917, s. 427; K. Fiala, MR 1917, sv. 31, s. 241 ●; ● ref. Praha: J. Knap, Cesta 2, 1919/20, s. 970; J. Krecar, MR 1920, sv. 35, s. 356 ●; ● ref. Věčný život: J. Knap, Cesta 6, 1923/24, s. 742; J. Krecar, MR 1923/24, sv. 39, s. 98; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 24, 1923/24, s. 474; -a (J. Hora), RP 4. 1. 1924; A. N. (Novák), Lumír 1924, s. 46 ●; ● ref. Italské jaro: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 517; -a (J. Hora), LitN 1928, č. 12; G. (F. Götz), NO 8. 7. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 9. 9. 1928 ●; ● ref. Modrý stan: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 453; F. K., RA 7, 1931/32, s. 224; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 405; jh. (J. Hora), LitN 1932, č. 8; an. (V. Renč), Rozhledy 1932, s. 68; J. Čarek, Venkov 23. 3. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 15. 5. 1932; A. N. (Novák), LidN 13. 7. 1932 ●; B. Slavík: ref. Měsíce, Lumír 61, 1934/35, s. 339; ● k padesátinám: -btk- (V. Brtník), Zvon 35, 1934/35, s. 296; -vh- (V. Hánek), Venkov 30. 1. 1935 ●; ● ref. Dům bez naděje: bdnř. (K. Bednář), Rozhledy 1937, s. 273; vbk (V. Běhounek), PL 4. 2. 1938; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 17. 3. 1938 ●; ● ref. A to je ta krásná země: B. Slavík, LidN 16. 10. 1939; K. P. (Polák), Nár. práce 3. 11. 1939; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 36, 1939/40, s. 95; J. V. K., Venkov 9. 3. 1940 ●; kp. (K. Polák): ref. Cesta k domovu, Nár. práce 8. 1. 1944; ● ref. Jen přátelství: V. T. (Tichý), Nár. práce 20. 6. 1944; vh. (V. Hánek), Venkov 24. 6. 1944; VK (V. Kolář), LidN 26. 6. 1944 ●; ● ref. Lidice, Osvětim, Dachov: L., Svob. noviny 2. 2. 1946; vk, LD 17. 2. 1946; AMP (A. M. Píša), Práce 14. 6. 1946 ●; J. Šnobr: nekrolog, LD 21. 5. 1969; T. Vlček in Praha 1900 (1986, s. 132); zm. (Z. Mráz): K. Š., Jihočes. pravda 5. 11. 1991; an.: K. Š. (cyklus Zapomenutí), LitN 1998, č. 48.

ll

Alois Vojtěch **Šembera**

* 21. 3. 1807 *Vysoké Mýto*
† 23. 3. 1882 *Vídeň* (Rakousko)

Filolog, slavista, národopisec a historik zaměřený zejména na nejstarší české kulturní dějiny; překladatel, autor českého právnického názvosloví, publicista, autor veršovaných hádanek, bajek a epigramů, vydavatel soudobé české beletrie i odborných děl, organizátor českého společenského a kulturního života na Moravě a ve Vídni.

Psán i A. W. Schembera. – Nejmladší ze tří synů vysokomýtského měšťana a drobného řemeslníka. Bratr Josef (1794–1868) proslul jako grafik, bratr Jan (1784–1857), poslední bakalář Písem svatých na pražské univerzitě, byl autorem příležitostných českých básní. Po ukončení normální školy ve Vysokém Mýtě byl Š. poslán 1818 do Moravské Třebové, aby se naučil němčině. Od 1819 studoval na litomyšlském gymnáziu, kde se (ovlivněn učiteli B. Buzkem a G. Presidentem) začal intenzivně zajímat o českou historii a literaturu. V Litomyšli navázal celoživotní přátelství s F. A. Braunerem a F. M. Klácelem a 1824 zahájil studia tzv. filozofie, která dokončil 1826 v Praze, kde od 1827 studoval práva. Poslouchal mj. přednášky J. Nejedlého a navázal přátelské styky s N. Vaňkem, V. Hankou a F. Palackým, později se sblížil s kruhem mladých spisovatelů (F. L. Čelakovský, J. Franta Šumavský, J. J. Jungmann, J. J. Langer, J. S. Tomíček a K. A. Vinařický), s nimiž založil časopis Čechoslav. O prázdninách organizoval ve Vysokém Mýtě divadelní představení a další osvětovou činnost (1839 mj. inicioval vznik veřejné knihovny). Po absolutoriu 1830 nastoupil soudní praxi u civilního soudu v Brně, kde se po vykonání příslušných zkoušek stal o tři roky později magistrátním úředníkem. V této funkci se zasloužil o zavedení českých označení ulic a veřejných budov. Spolu s F. M. Klácelem a novými přáteli (L. z Dietrichů, F. C. Kampelík, F. B. Štěpnička, F. Turinský, F. Zach a V. P. Žák) pokračoval v Brně ve vlastenecky orientované osvětové práci (pomáhal uvádět nedělní česká představení v brněnském divadle, redigoval kalendáře, prostřednictvím soukromého nadačního fondu Matička moravská vydával a distribuoval české knihy sepsané na Moravě, na Matičku navázala 1848 Jednota moravská, kterou Š. spoluzaložil). 1831 se v konkursu neúspěšně ucházel o nově zřízené místo profesora české řeči a literatury na stavovské akademii v Olomouci. Profesorského místa dosáhl až v prosinci 1839, 1840 se oženil. Také v Olomouci vyvíjel horlivou kulturní aktivitu (organizoval česká divadelní představení a činnost studentského pěveckého kroužku, nadále sbíral finanční prostředky na vydávání spisů moravských spisovatelů, podal návrh na vydávání časopisu Svatopluk, které se však neuskutečnilo). Jako pedagog byl velmi oblíben. O prázdninách konal cesty po Čechách, Moravě, Slezsku a Rakousích (1842), při nichž shromažďoval historický, filologický a etnografický materiál pro

své práce. Na podzim 1847 se po přesídlení stavovské akademie vrátil do Brna, kde byl jmenován navíc správcem moravského zemského archivu. 1848 byl členem zemské školní rady, pořizoval překlady ministerských výnosů pro zemské prezidium a působil jako úřední translátor moravského sněmu. Zúčastnil se Slovanského sjezdu, na vládní podnět vypracoval nerealizovaný návrh na vydávání českého periodika pro Moravu; redigoval provládní Moravské noviny, v nichž odpovídal za úřední zpravodajství. S J. Ohéralem založil Moravskou jednotu, přeměněnou později ve Spolek čtenářský, a podílel se na vydávání časopisu Týdeník, 1849 byl spoluzakladatelem Nár. jednoty sv. Cyrila a Methuda. Inicioval centrální překládání říšských zákonů do národních jazyků, na podnět ministerstva přesídlil do Vídně, kde byl jako guberniální translátor jmenován redaktorem české mutace říšského zákoníku. Od srpna do listopadu 1849 se za českou stranu (s A. Beckem, K. J. Erbenem a A. Rybičkou) účastnil prací komise pro slovanské právnické a politické názvosloví. V říjnu 1849 byl jmenován v pořadí třetím profesorem české řeči a literatury na vídeňské univerzitě (jeho přednášky navštěvovali mj. J. Feifalik, T. Masaryk, A. Pražák). I ve Vídni se Š. zpočátku podílel na organizování slovanského a českého kulturního života (s V. Furchem a J. Kollárem), stýkal se s E. Albertem, L. Anzengruberem, H. Richterem, F. L. Riegrem, F. B. Trojanem. K činnému vlastenectví vedl i syna, spisovatele Vratislava (V. K.) Š., jenž se posléze s českými kulturními snahami rozešel, a dceru Zdenku Š. (1841–1912), která mj. později pečovala o jeho a bratrovu pozůstalost (darovala ji Vysokému Mýtu). 1862 byl Š. zvolen poslancem říšské rady za okresy vysokomýtský, skutečský a hlinecký. Jako odborník v oblasti historického místopisu a slovanských starožitností získal mnohá ocenění (např. rakouský řád Zelené koruny třetí třídy, ruský řád sv. Anny druhé třídy s korunou), byl členem četných vědeckých společností (dopisující člen ruské akademie a geografické společnosti v Petrohradě a královské akademie v Krakově, člen vídeňské geografické komise a komise pro zachování historických a uměleckých památek, dopisující člen KČSN a činný člen Nár. muzea) a vídeňských krajanských spolků (mj. čestný člen Akademického spolku ve Vídni). Za zásluhy o zákonodárství mu byla 1873 císařem propůjčena hodnost vládního rady. Š. prestižní postavení v české společnosti se prudce zhoršilo krátce po okázalých oslavách jeho 70. narozenin, když odmítl pravost RZ, RK a dalších domnělých staročeských památek, což vedlo k rozsáhlé kampani proti jeho osobě, jejíž součástí se staly i osobní útoky proti jeho synovi pro domnělou zradu národních zájmů a odrodilství (V. Brandl a zvláště J. Jireček). S obviněními se Š. těžko vyrovnával a zatrpkl. Zemřel na tyfus a zápal plic; pohřben byl ve Vysokém Mýtě.

Do literatury Š. vstoupil v době svých gymnaziálních studií jako autor kratších příležitostných básní, sonetů a překladatel římských klasiků (L. J. Florus, dnes nezvěstný rukopis Vergiliových eklog). Od 1829 otiskoval v ČČM a Čechoslavu časoměrné epigramy ovlivněné Kollárovou Slávy dcerou, z nichž některé byly později vydány knižně (*Prvotiny spisovatelské…*), a dále stručné naučné články a zprávy, divadelní referáty a krátké historické anekdoty. K publicistice se soustředěněji vrátil na počátku svého vídeňského působení (referoval o vídeňském kulturním životě), v časopisu pro mládež Škola a život otiskoval didakticky zaměřené epigramy a sentence. Postupně se zcela přiklonil k odborné práci historické, filologické a etnografické. Významnými okruhy Š. historického zájmu se staly moravské dějiny (zvláště raného středověku), místopis (monografie o Boskovicích, Vysokém Mýtě a Olomouci, v níž podrobil kritice tzv. Bočkova falza), statistika a demografie (*Obyvatelstvo české a německé na Moravě*). Dodnes je velmi ceněna *Mapa země moravské*, obsahující na deset tisíc pomístních jmen čerpaných z historických pramenů a korigovaných Š. či jeho informátory přímo v terénu; Popsání Moravy a Slezska s demografickými, filologickými a historickými údaji jako zamýšlená příloha Mapy… zůstalo v rukopisu. Š. se rovněž (mnohdy nepříliš spolehlivě) snažil o přesnější lokalizaci významných událostí moravských dějin (např. tzv. tatarského vpádu na Moravu). V 50. letech se významně podílel na vzniku a kodifikaci české právní terminologie. Jeho historický a filologický zájem, podpořený mimořádným smyslem pro krajový svéráz, vyvrcholil průkopnickým spisem *Základové dialektologie československé,* který mohl vzniknout jen za účinné spolupráce s mnohými regionálními badateli (A. Braxatoris, J. V. Le-

go, C. Lelek, J. Lepař, A. V. Maloch, J. Riss, F. Škorpík, J. Winkler), ale i s K. J. Erbenem, B. Němcovou a F. Sušilem. Rozsáhlé filologické znalosti charakterizují také *Dějiny řeči a literatury československé*, které od vydání prvého dílu doplňoval a přepracovával. Š. metodicky vycházel z Jungmannovy Historie literatury české (doplňoval filologickou charakteristiku u jednotlivých knihopisných údajů a přepracoval některé úvodní kapitoly). V úvodní kapitole o nejstarších českých dějinách kladl (v rozporu s Palackým a Šafaříkem) na základě historické etymologie místních a vlastních jmen (inspirované Kollárem) české osídlení ve středoevropském prostoru před počátek našeho letopočtu, aby dokázal autochtonnost slovanského a českého obyvatelstva v celém středoevropském prostoru od středního Rýna k Dunaji a Baltu. (Š. Dějiny se používaly také jistou dobu jako středoškolské učebnice.) V práci *Západní Slované v pravěku…* shrnul své názory o slovanském dávnověku (např. považoval keltské a germánské náčelníky za slovanské panovníky, vojenské srážky germánských kmenů s římskou říší připisoval Slovanům). Na konci 50. let sice odmítl důkazy J. Feifalika o nepravosti RKZ, o deset let později však označil za falzum Milostnou píseň krále Václava a Píseň vyšehradskou (za jejich autory považoval V. Hanku a J. Lindu). Ovlivněn rozbory A. Vaška vystoupil 1877 v upraveném vydání Dějin literatury československé proti pravosti Rukopisu zelenohorského, poté odmítl v rozesílaných dodatcích a samostatným spisem (*Kdo sepsal Kralovodvorský rukopis roku 1817?*) i pravost Rukopisu královédvorského. Z dobových odpůrců RKZ zašel nejdále, když v rozporu s J. Gebauerem vyslovil názor i o podvrženosti Mastičkáře.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Fr. Škorpík, J. B. Lidmil (dub., Týdeník), Mudromil Mejtský, Mudromil Mýtský; Al. V. Š., A. Š., A. V. Š., Š., Š-a. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akademické listy (1879); Beseda (1864); Blätter des Vereins für niederösterreichische Landeskunde (1871, Über die Lage der Wohnstätten des. h. Severin Comageni, Astura und Faviana in Niederösterreich, i sep.); ČČM (1829, 1835, 1838, 1840–46, 1858, 1876, 1878; 1842 Vpád Mongolů do Moravy, Jazyk moravský v pruském Slezsku; 1844–45 studie O Slovanech v Dolních Rakousích, 1846 Staré desky zemské i manské v Moravě a v Opavsku; 1875 O úkladném útoku, jejž učinil Kunrat, kníže znojemský, na Olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka. S doklady, že Čechy a Morava nebyly rozděleny na župy, i sep.); Časopis Matice moravské (1871); Čechoslav (1830–31; 1830 pojednání Stav jazyka slovanského v Němcích před třemi sty lety); Čes. včela (1834–36, 1845, 1847; 1847 přehled Spisovatelé čeští na Moravě); Hlas (1862–63); alm. Hlasy Moravanů u příjezdu… Františka Karla do Holomouce… (Olomouc 1845); Holomoucké noviny (1849); Hronka (Banská Bystrica 1837); Hvězda (1861); Jindy a nyní (1830–33; 1833 pojednání Jazyk československý ve Vídni); Kalendář Koruny české; Květy české, pokr. Květy (1834–35, 1837–39, 1845–47); Moravia (1844); Mor. orlice (Brno 1865–73); Mor. noviny (1848–49, 1859, 1861–64); Nár. listy (1864, 1871); Osvěta; Památky archeologické (1860); Poutník (1847); Pozor (Olomouc 1876); Prager Zeitung (1878); Pražské noviny (1846, 1848, 1852); Pražský deník (1878); Sitzungsberichte KBGW (1859, Kdy a od koho jest sepsán Alexander český); Slovan (1850); Škola a život, příl. Štěpnice (1855, 1857; 1857 Epigramy a sentence); Týdeník (1848); Vesna (Vídeň 1852); Vídenský deník (1851, O významu slova Versuch v německém trestním zákoníku, i sep.); Zlaté klasy (1853–54); – posmrtně: ČČM (1907, A. V. Š. o české práci vědecké, ed. Č. Zíbrt); Čes. lid (1995, Koleda v Kounicích, ed. J. Trojan). ▮ KNIŽNĚ *Beletrie:* Prvotiny spisovatelské A. V. Š., složené, když studoval v Litomyšli r. 1823 (Vídeň 1873); Prvotiny spisovatelské A. V. Š. z doby studií 1823–1830 (Vídeň 1877). – *Odborné práce:* Historie pánů z Bozkovic a hradu Bozkova v Moravě s popsáním panství a okolí (1836; přeprac. vyd. s tit. Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu boskovického na Moravě, Vídeň 1870); Böhmische Rechtschreibung (1841); Vpád Mongolů do Moravy se starší historií Mongolů, jich povahopisem a popsáním Hostýna (1841); Vysoké Mýto, královské věnné město v Čechách (1845); O rovnosti jazyka českého a německého v Moravě (1848); Über die Gleichstellung der beiden Sprachen in Mähren (1848); Dějiny řeči a literatury československé. Věk starší (Vídeň 1858); Paměti a znamenitosti města Olomouce (Vídeň 1861); Mapa země moravské (Vídeň 1863); Základové dialektologie československé (Vídeň 1864); Velkolepá fundace zřízená od Františka hr. z Dietrichšteina, pána na Boskovicích, Sokolnicích a Zábrdovicích (1867); Dějiny řeči a literatury československé. Věk novější (Vídeň 1868); Západní Slované v pravěku čili Rozbor kritický, že Slované v Germanii a Illyrii bydlejí od doby předhistorické (Vídeň 1868); Dějiny řeči a literatury československé (Vídeň 1869, 3. vyd. slučující oba původní díly); Přídavky k Západním Slovanům (Vídeň 1871); Několik slov k panu Martinovi Hattalovi, jež na útržky v Osvětě od něho učiněné pronáší A. V. Š. (Vídeň 1872); Obyvatelstvo české a německé na Moravě (Vídeň 1873); Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají (1877); Překlady výměru, zápisu a potvrzení zápisu v záležitostech knihovních (Vídeň 1878); Libuscha's Gericht, angeblich das älteste čechische Sprachdenkmal, und das Bruchstück des

Johannes- Evangeliums – ein unterschobenes Machwerk (Vídeň 1879; čes. Libušin soud, domnělá nejstarší památka řeči české, jest podvržen. Též zlomek Evangelium sv. Jana); Odpověď, kterouž dává A. V. Š. pánům J. Jirečkovi a V. Brandlovi na jejich obranu pravosti Libušina soudu (Vídeň 1879); Kdo sepsal Kralovodvorský rukopis roku 1817? (Vídeň 1880; k dalším vyd. připojen Dodatek, Vídeň b. d., Druhý dodatek, Vídeň b. d., Třetí dodatek, Vídeň b. d., vše asi 1880–81); Wien, der Wohnsitz und Sterbeort des h. Severin (Vídeň 1882); – posmrtně: Die Königinhofer Handschrift als eine Fälschung nachgewiesen (Vídeň 1882, vyd. V. K. Šembera). – *Překlady:* J. Stern: Krátké ponaučení o včelařství (1840); Jednání panů stavů moravských v sněmu v 1848 (1848); Poslanci na Sněmu říšském v Kroměříži 1849 (1849); Juridisch-politische Terminologie für die slawischen Sprachen Österreichs. Deutsch-böhmische Separat-Ausgabe (Vídeň 1850, s A. Beckem, K. J. Erbenem, A. Rybičkou); Obecný řád města Prahy (1852, s A. Beckem a K. J. Erbenem); Řád soudu civilního pro Uhry (Vídeň 1853); Obecný občanský zákoník rakouský (Vídeň 1862); Základní zákonové státní Království českého (1864); Základní zákonové státní císařství rakouského (1868). ▮ KORESPONDENCE: Z dopisů brněnského p. Š. (J. J. Langrovi z 1831), Čechoslav 1831, sv. 5, s. 37; in sb. Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky (úryvky z dopisů J. Kollárovi z 1844–46; 1846, s. 183); J. K. Hraše: Tři dopisy prof. A. V. Š. (F. Šobrovi z 1837–44), Lit. listy 9, 1887/88, s. 245 a pokr.; F. Bačkovský: Dopisy, poslané Janu Erazimu Vocelovi (z 1838–65 a an. z 1867), Světozor 1887, s. 554 a pokr.; J. Teige: Několik dopisů Š. o věcech moravských z let 1852–1868 (J. Lepařovi), ČMM 1905, s. 244; J. Šťastný: Tři listy moravských spisovatelů (an. z 1836), tamtéž, s. 404; an. (L. Machač): Labyrint světa a vídeňská cenzura (F. A. Braunerovi z 1842–44), Pokroková revue 1905, s. 65 + Brauner k základním právům ústavy kroměřížské… (F. A. Braunerovi z 1841), tamtéž, s. 99 + Příspěvky k novějším dějinám českým (F. A. Braunerovi z 1842–43), tamtéž, s. 274 + A. V. Š. Dr. Braunerovi o svých 70. narozeninách (z 1877), tamtéž, s. 535 + V předvečer Schmerlingova pádu… (z 1865–68), tamtéž, s. 585 + Z dopisů V. Š. Dr. Fr. Braunerovi (z 1862–75), Pokroková revue 2, 1905/06, s. 27; Č. Zíbrt: A. V. Š. o rozhraní nářečí moravských (an. knězi z 1851), ČL 1907, s. 314; an. (L. Machač): Š. listy k Braunerovi (z 1871–75), Pokroková revue 6, 1909/10, s. 632; in Korespondence a zápisky Jana Helceleta (z 1849–55; 1910, ed. J. Kabelík); F. Macháček: Korespondence F. X. France s A. V. Š. (z 1881), Sborník městského historického muzea v Plzni 2, 1911, s. 9; J. Karásek: Š. dopis St. Vrazovi o Chorvatech na Moravě a Slovanech dolnorakouských z r. 1845, ČMM 1912, s. 230; in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 3 (Vinařickému z 1852 a 1858; 1914, ed. V. O. Slavík); in Z doby Sušilovy (F. Sušilovi z 1853–68; 1917, ed. P. Vychodil); H. Traub: K založení Lichardova Slovenského Pozorníka (D. Lichardovi z 1849), ČČM 1916, s. 305; V. Vojtíšek: Několik dopisů Jos. Šestákovi (z 1853), Zvon 19, 1918/19, s. 398; P. Vychodil: Z korespondence družiny Sušilovy (B. Sylva-Tarouccovi z 1843–50, B. M. Kuldovi z 1852), Hlídka 1919, s. 143; J. Páta: Neznámý dopis A. V. Š. z r. 1860 (V. Brychtovi), Osvěta 1919, s. 241; O. Stehlík: Dopisy A. V. Š. F. Douchovi (z 1844–72), Vlast 36, 1919/20, s. 26 a pokr.; P. Vychodil: Z korespondence družiny Sušilovy (F. M. Klácelovi z 1841), Hlídka 1920, s. 155; in Dopisy československých spisovatelů Stanko Vrazovi a Ljudevitu Gajovi (Gajovi z 1841, Vrazovi z 1845; 1923, ed. K. Paul); J. Heidler: Příspěvky k listáři dr. Frant. Lad. Riegra 1, 2 (V. Gablerovi z 1860, regesta dopisů z 1858–68, z 1860–61 F. L. Riegrovi; 1924, 1926, ed. J. Šusta); F. Pražák in Tvůrčí Morava (A. Vaškovi z 1879; 1940); J. Śliziński: Bohemica w bibliotece J. I. Kraszewskiego (z 1879), Slavia 1954, s. 60; in Daniel Sloboda. Dokumenty 2. Korespondence s přáteli 1 (Slobodovi z 1840; 2001, ed. Z. Fišer); Korespondence A. V. Š. 1. Listy Palackému (vzáj. koresp. z 1830–69; 2002, ed. Z. Fišer) + Korespondence A. V. Š. 2. Listy moravským přátelům (vzáj. koresp. s A. Bočkem, M. Mikšíčkem, F. S. Kopalíkem z 1837–81; 2002, ed. Z. Fišer) + Korespondence A. V. Š. 3. Listy Klácelovi (vzáj. koresp. z 1837–69; 2003, ed. Z. Fišer) + Korespondence A. V. Š. 4. Listy českým přátelům (vzáj. koresp. s K. S. Amerlingem, V. Hankou, K. Havlíčkem Borovským, J. H. Pospíšilem, J. J. Pospíšilem, J. E. Purkyněm, V. Staňkem, J. E. Vocelem z 1838–78; 2004, ed. Z. Fišer). ▮ REDIGOVAL *periodikum:* Mor. noviny (1848–49, s F. M. Klácelem a A. Matzenauerem); *kalendáře:* Rolník rozumný (1837–40), Posel moravský (1837–48, i s tit. Posel z Moravy), Kalendář holomoucký. ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: F. M. Klácel: Lyrické básně (1836) + Básně (1837) + Bájky Bidpajovy 1 (1846); K. Amerling: Štěpařství pro lid (1837); K. A. Vinařický, V. J. Picek: Básně bez dvou konsonantů pospolu (1840); List Karla ze Žerotína, nejvyššího hejtmana Markrabství moravského, k radě města Holomouce… (1840; s Poznamenáním); V. Furch: Básně 1, 2 (1843, 1844); J. Kollár: Staroitalia slavjanská (1853); Mistra Jana Husi Ortografie česká (s paralelním lat. titulem, Vídeň 1857; s překladem, výkladem a Výpisy ze spisů Husových). ▮

LITERATURA: Almanach na oslavu sedmdesátých narozenin A. V. Š., profesora českého jazyka na vys. Učení vídeňském (Vídeň 1877; s životopisnou studií J. Všetečky, dále přisp. mj. E. Miřiovský a T. Masaryk); J. Bartocha: A. V. Š. – k oslavě stých jeho narozenin ve Vys. Mýtě (1907); E. Škorpil: A. V. Š. (1946); sb. Vysoké Mýto památce A. V. Š. 1807–1957 (1957; přisp. J. Bělič, L. Čuprová, F. Hyksa-Dvorský, J. Moravec, J. Růžička, E. Škorpil, S. Wirth); J. Wagner: A. V. Š. (1807–1882) a V. K. Š. (1844–1891). Soupis osobního fondu (LA NM 1963). ▮ J. K. Tyl: ref. Historie pánů z Bozkovic…, Květy

1836, příl. č. 25, s. 96; Sedláček: ref. Vpád Mongolů do Moravy…, Ost und West 1842, s. 80; ● ref. Vysoké Mýto…: K., Květy 1844, s. 28 a pokr.; Fr. D. (Doucha), Čes. včela 1844, s. 399; J. E. V. (Vocel), ČČM 1845, s. 128; A. Rybička, Květy 1845, s. 28 a pokr..; B. R. Leitner, Ost und West 1845, s. 75 a pokr. ●; J. Malý: ref. Juridisch-politische Terminologie…, ČČM 1850, s. 624; J. J. (Jireček): ref. ed. Mistra Jana Husi Ortografie česká, Slovenské noviny (Vídeň) 22. 8. 1857, příl. Světozor, s. 67; ● ref. Dějiny české řeči a literatury československé (1): M. Hattala, ČČM 1858, s. 298; H. (I. J. Hanuš), Kritische Blätter für Literatur und Kunst 1858, s. 140; J. J. (Jireček), Slovenské noviny (Vídeň) 2. 3. 1858, příl. Světozor, s. 38; Ř. (F. J. Řezáč), Škola a život 1858, s. 103; an., Mor. noviny 21. 6. 1859; A. R. (Rybička), Památky archeologické a místopisné 1859, s. 335; V. Brandl, Hvězda 1860, s. 618 ●; an.: Listy z Vídně, Hvězda 1860, s. 618; an.: A. V. Š., alm. Dunaj (Vídeň 1861, s. 350); H.: ref. Paměti a znamenitosti města Olomouce, Hvězda 1861, s. 357; ● ref. Základové dialektologie československé: an., Kritická příloha k NL 1, 1863/64, s. 294; J. J. (Jireček), ČČM 1864, s. 317 ●; an.: A. V. Š., Světozor 1867, s. 204; ● ref. Západní Slované v pravěku…: Δ, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 6, 1867/68, Lit. Beilage, č. 8, s. 51; F. B. Kořínek, Čes. obzor literární 1, 1867/68, s. 152 ●; K. Šmídek: Literární ruch na Moravě v novější době, ČMM 1870, s. 169; an.: A. V. Š., Květy 1871, s. 319 a pokr.; ● k sedmdesátinám: an., Čes. včela 1877, s. 94; an., Koleda 1877, s. 128; Δ (J. Neruda), NL 18. 3. 1877 → Literatura 2 (1961, s. 253); J. Všetečka, NL 20., 21. a 22. 3. 1877 ●; ● ref. Libušin soud… a polemiky o RKZ: V. Brandl: Libušin soud (1878); an.: Rukopis zelenohorský?, Beseda učitelská 1878, s. 105; J. Jireček: O nejnovějších námitkách proti pravosti našich starých literárních památek, ČČM 1878, s. 119; H. Jireček: Ještě slovo o výrazech „župa“, „župan“, ČČM 1878, s. 321; J. Jireček: Profesor Š. a Libušin soud, Čech 23. 2. 1878 + A. Š. o Rukopise zelenohorském a o zlomcích evangelia sv. Jana, Světozor 1878, s. 110 a pokr. (→ Pokrok 2., 3. a 10. 3. 1878); an., Pan prof. Š…, Světozor 1878, s. 150 + Literatura česká, tamtéž, s. 190; L. (J. Lippert), Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 17, 1878/79, Lit. Beilage, č. 4, s. 46; V. Brandl: Obrana Libušina soudu (1879); F. Bartoš: Spory o pravost Rukopisu zelenohorského, Osvěta 1879, s. 550; J. Šafránek: Libušin soud a nejnovější jeho odpůrce, Pokrok 28. a 30. 3. a 3. a 5. 4. 1879; V. Makušev, Russkij filologičeskij vestnik (Varšava) 1879, seš. 3, s. 121 ●; F. Menčík: Lístky literární. Mastičkář, Beseda učitelská 1880, s. 154; J. Kk. (Kalousek): Je-li Mastičkář podvržen?, Pokrok 30. 1. 1880; P. S. (Sobotka): Rukopis kralovodvorský a p. A. V. Š., Světozor 1880, s. 343 a pokr.; J. Gebauer: A. Š. Einwendungen gegen den altböhmischen Quacksalber, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 4, 1879/80, s. 549 + Staročeský Mastičkář a páně A. Š. námitky proti jeho přesnosti, LF 1880, s. 90 + Rozhodnutí pana A. V. Š. o staročeském Mastičkáři, tamtéž, s. 259 → (vše) Stati literárněděje pisné 1 (1941); J. T. (Truhlář): Ke sporu o pravost literárních památek staročeských, Čes. včela 1880, s. 154 + Objevení Libušina soudu, tamtéž, s. 235 a pokr.; V. Jagić: Von Herrn Prof. A. Š. … (k Kdo sepsal… Druhý dodatek), Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1881, s. 484; ● nekrology: O. M. (Mokrý), Květy 1882, s. 751; an., NL 24. a 27. 3. 1882; E (G. Eim), NL 28. 3. 1882; F. Čenský, Osvěta 1882, s. 481; F. Ch. (Chalupa), Ruch 1882, s. 141; an., Světozor 1882, s. 168 ●; J. Knieschek: ref. Die Königinhofer Handschrift als eine Fälschung nachgewiesen, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 21, 1882/83, Lit. Beilage, č. 2, s. 25; an., Dopisy Vincence Žáka k A. Š., Hlídka lit. 1885, s. 114 a pokr., 1886, s. 13 a pokr., 1887, s. 36 a pokr.; F. Bačkovský: Některé z nejstarších projevů o Rukopise královédvorském a zelenohorském, Hlídka lit. 1886, s. 231; V. Brandl: Vzpomínky, Obzor 1888, s. 36 a 50; Č. Zíbrt: C. Lelek r. 1841 o Češích v Pruském Slezsku, ČL 1904, s. 254 + Ctibor Zoch r. 1854 A. V. Š. o nářečích slovenských, tamtéž, s. 280 + K. Braxatoris o slovenských nářečích r. 1854, tamtéž, s. 302 + Dopis Ant. V. Malocha A. Š. r. 1854 o dialektu jičínském, tamtéž, s. 419 + Dopis V. Taubera A. V. Š. z r. 1845, ČL 1905, s. 40; J. Bartocha in Čeština na bývalé univerzitě a stavovské akademii v Olomouci (1905, s. 57); A. Kořínek: Mánům A. V. Š., 27. výr. zpráva c. k. st. gymnázia ve Vysokém Mýtě 1905–06, s. 23; Č. Zíbrt: Dopis Vladimíra Feyla A. V. Š. o sbírání látky dialektologické r. 1855, ČL 1906, s. 467 + Fr. Bartoše dopisy A. Š. a F. Zoubkovi, ČL 16, 1906/07, s. 290; M. Hýsek: Jaroslav Langer a Morava, MSlR 3, 1906/07, s. 61; ● k 100. výr. nar.: A. N. (Novák), Přehled 5, 1906/07, s. 461; KA., Zlatá Praha 24, 1906/07, s. 315; -m-, Zvon 7, 1906/07, s. 432 ●; J. Kabelík: Rozvoj české literatury na Moravě do roku 1848, in Literatura česká 19. století 3, část 2 (1907, s. 610); V. Prasek: Antonín Vašek a A. V. Š., Věstník Matice opavské 1907, s. 87; in J. Kabelík: Korespondence a zápisky Jana Helceleta (1910); M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 9); H. Traub: Příspěvek k životopisu A. V. Š., ČMM 1914, s. 275; in Z doby Sušilovy (1917, ed. P. Vychodil); H. Traub: K ohlášení Pillersdorfovy ústavy na Moravě, ČČM 1917, s. 266; J. Kabelík: Leopold Hansmann, ČMM 43–44, 1919/20, s. 109; P. Vychodil: Z korespondence družiny Sušilovy (F. M. Klácel Š.), Hlídka 1919, s. 447, 1920, s. 150 a pokr.; F. Bílý: Z mých vzpomínek na Jana Gebauera, NŘ 1920, s. 233; J. Všetečka: Hrst vzpomínek na své rodiště a působení své na tamním gymnáziu, sb. Padesáté výročí gymnázia a 25 let Akademického feriálního klubu v Třebíči (1921, s. 58, o návštěvě Š. v Třebíči); V. V. Škorpil: Jak se dostal filozof a básník Matouš Klácel… (dopis F. A. Braunera Š. z 1875), Zvon 24, 1923/24, s. 631 + O Nerudovi píše jeho dávný přítel… (dopis K. V. Šembery z 1880), tamtéž, s. 688; J. Kabelík: Národopisné zlom-

ky z literární pozůstalosti A. V. Š., ČMM 1926, s. 609; in J. Hendrich: Výbor z korespondence F. J. Zoubka (Šemberovi b. d., asi z 1871), Pedagogické rozhledy 1926, s. 75; K. V. Adámek: Dopis J. Kollára A. V. Š. (z 1851), Vlastivědný sb. východočeský 1926, s. 109; J. Volf: Jak si představoval Dr. F. C. Kampelík vydání Kollárovy Vzájemnosti Slovanů, Zvon 27, 1926/27, s. 688; V. Fabian: ČČM a národopis, ČNM 1927, s. 101 a 111; J. Kabelík in Rodina pěvce Slávy dcery (1928) + Dvě kollárovské písemnosti (dopis J. Kadavého Š.), Bratislava 1928, s. 206; F. Páta: A. V. Š., sb. Vysokomýtsko (1931, s. 525); J. V. Šimák: Příspěvek k listáři J. K. Tyla, ČNM 1931, s. 262; J. Kurz: Několik dopisů Josefa Perwolfa, ČMF 19, 1932/33, s. 153; A. Grund in K. J. Erben (1935; s úryvky Erbenových dopisů); J. Herben in Kniha vzpomínek (1936); hjk (Z. Hájek): Kampelík o A. V. Š. a M. Klácelovi (překlad policejního protokolu), LidN 6. 10. 1936; B. Horák: Š. mapa Moravy a Slezska (1937); tk (F. Trávníček): Š. mapa Moravy a Slezska, LidN 2. 6. 1938; E. Š. (Škorpil): Památky A. V. Š. ve vysokomýtském muzeu, LidN 20. 3. 1942; F. Krčma: Neznámé dopisy probuzenské (dopis J. Kollára Š.), LF 1947, s. 21; J. Páta: Nové příspěvky k dějinám slovanské literární spolupráce v 19. století (dopis J. P. Jordana Š.), Slavia 1947, s. 372; J. Horák: Š. korespondence, Věstník ČAVU 1950, s. 99; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 2 (1950); in B. Němcová: Listy 1–3 (1951–60, ed. M. Novotný s jinými); V. Žáček: Listář Cypriana Lelka, SlSb 1951, s. 364; in J. Neruda: Dopisy 2 (1954, ed. J. Moravec); J. Nehýbl: Listy Jana Winklera A. V. Š., SlSb 1954, s. 217; V. Gregor: A. V. Š. a hudba, Naše vlast 1957, s. 67; R. Dvořák: A. V. Š. vzpomínaný, Pardubický kraj 1958, s. 93; M. Trapl: Klácelova korespondence jako historický pramen, AUP Olomouc, Philologica 1, 1960, s. 113; J. Nehýbl in Jan Winkler (1961); in V. Hálek: Dopisy 1849–1874 (1963, ed. F. Baťha); V. Ficek: Dopis Ignáce Tkáče A. V. Š., Těšínsko 1962, s. 35 + Š. zájem o Slezsko a jeho koncepce Moravského království, SlSb 1963, s. 235 → Z rodného kraje (1977, s. 79) + in Antonín Vašek v boji za práva lidu a za vědeckou pravdu (1964) + Dopisy Jana Lepaře A. V. Š., SlSb 1965, s. 397; V. Čejchan: Erbenův překlad Nestorova Letopisu ruského (dopis K. J. Erbena Š.), Slovanský přehled 1967, s. 366; O. Králík in Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241 (1969, s. 20) → Osvobozená slova (1995); J. Nehýbl: Obrozenská korespondence Josefa Onderka a Antonína Knoppka s A. V. Š., SlSb 1969, s. 362; M. Trapl in Novinář Jan Ohéral (1969); V. Ficek: Pavel Křížkovský o svém rodišti (dopis Š.), SlSb 1971, s. 316; J. Skutil: A. V. Š. a Morava, VVM 1972, s. 153; M. Trapl: A. V. Š. a Týdeník, Sborník Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci 1972, s. 30 + Čtyři sta let od založení olomoucké univerzity, ČMM 1973, s. 74 + in České národní obrození na Moravě v době předbřeznové a v revolučních letech 1848–49 (1977, s. 62); V. Spáčil: Zásluha A. V. Š. o zavedení českých názvů olomouckých ulic a náměstí v roce 1841, Okresní archiv v Olomouci 1980, s. 45; J. Skalička: Co nového na staré univerzitě? Dopisy Fr. J. Mošnera A. V. Š., AUP Olomouc, Philologica – Studia bohemica 46 (2), 1982, s. 19 + Nový příspěvek k česko-slovinské vzájemnosti. Korespondence Janeze Bleiweise A. V. Š., AUP Olomouc, Philologica – Slavia Olomoucensia 47 (4), 1982, s. 161 + J. Kollár a Olomouc, sb. Pocta Josefu Dobrovskému (1982, s. 145) + Slavista Jan Kollár a Olomouc, Středisko 1983, s. 49; J. Kolár: Feifalikovy listy A. V. Š., sb. Lit. archiv 21–22, 1986–87 (1987), s. 193; J. Skutil: Šmídkovy „Výjimky z listův Klácela k A. Š." (1840–69), sb. Lit. archiv 17–18, 1982–83 (1988), s. 149; J. Skalička: Literární historik A. V. Š., sb. Kapitoly z dějin české literární historiografie (1989, s. 51); in J. K. Tyl: Paralipomena. Korespondence (1989, ed. M. Otruba); Z. Fišer: Ke vztahům Františka Skopalíka s A. V. Š., Studie Muzea Kroměřížska 1992, s. 106; J. Růžička in T. G. Masaryk a rodina Š. (1992); in Počátky národopisu na Moravě (1997, ed. R. Jeřábek, faksimile etnografických článků); Z. Fišer: Falzátor a jeho přítel (o vztahu Š. a A. Bočka), Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 1997, č. 274 + Zpravodajství Jana Kozánka z Opavy z let 1845–1849 (1999) + Josef Stanislav Menšík, měšťan jemnický (o stycích se Š.), Západní Morava 1999, s. 48 + Nově objevená korespondence Františka Mirovíta Lorence v pozůstalosti A. V. Š., Archivní ročenka SOKA Kroměříž 2000, s. 35; S. Polák in T. G. Masaryk – za ideálem a pravdou 1 (2000); J. Bartoš in Historiografie Moravy a Slezska (2001, ed. I. Barteček, s. 61); Z. Fišer in Daniel Sloboda. Dokumenty 2. Korespondence s přáteli 1 (2001, s dopisy Šemberovi z 1841–79) + František Xaver Škorpík a jeho podíl na Š. mapě Moravy, Vyškovský sborník 2001, s. 106 + in Korespondence A. V. Š. 1–4 (2002–04); J. Kořalka: ref. Korespondence A. V. Š. 1–3, ČČH 2003, s. 449, 2004, s. 673 a 887, 2006, s. 171; in B. Němcová: Korespondence 1–3 (2003, 2004, 2006); Z. Fišer: Š. mapa Moravy, Prostějovsko a učitel Václav Tauber z Konice, Zpravodaj. Muzeum Prostějovska v Prostějově 2004, s. 53; S. Newerkla in Vídeň a její Češi, Bohemistyka (Wałbrzych) 2005, s. 159; J. Stráníková: Korespondence Františky Brychtové jako pramen k sociálnímu postavení ženy v první polovině 19. století (s dopisy bratrovi A. V. Š.), sb. Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie (2006, s. 533).

dt, vpb

Vratislav Kazimír **Šembera**

* 4. 3. 1844 *Olomouc*
† 4. 12. 1891 *Vídeň* (Rakousko)

Autor poezie manifestující individualistický a protitradicionalistický postoj, ovlivněný především J. Nerudou; publicista, hudební a výtvarný kritik.

Německé práce podepisoval V. K. Schembera, Viktor Kamill Schembera. – Syn filologa a spisovatele A. V. Šembery. 1847 se s rodiči přestěhoval do Brna a 1850 do Vídně, kde se jeho otec stal univerzitním profesorem českého jazyka a literatury a redaktorem české mutace říšského zákoníku. Absolvoval tam gymnázium a 1864 začal studovat práva, poslouchal však hlavně přednášky z estetiky, filozofie, literatury a dějin umění (R. Eitelberger von Edelberg, E. Hanslick, R. Zimmermann) a dosáhl v těchto oborech širokého evropského rozhledu. Jako student se ve Vídni horlivě účastnil českého kulturního života, o němž pravidelně referoval do moravských i rakouských periodik, a podílel se na organizaci českých divadelních her (např. ve Vysokém Mýtě inscenoval ochotnicky Nerudovy hry). Sblížil se zvláště s A. Balcárkem a V. Furchem, jehož básně z pozůstalosti tiskl v časopisech. Často cestoval po Čechách, Moravě a Uhrách, navštívil Anglii, Francii, rozsáhlejší cestu podnikl po Švýcarsku, častěji pobýval v Itálii a Německu (Mnichov, 1876 referoval pro vídeňský tisk z wagnerovského festivalu v Bayreuthu). Po studiích nenastoupil právnickou praxi, ale věnoval se nejprve jako přispěvatel a později i jako redaktor žurnalistice. Žil velmi nezávislým, bohémským životem. 1870 se oženil, po třech letech jeho manželka zemřela na tyfus. V 60. a 70. letech si získal Š. řadu přátel v českých uměleckých kruzích (E. Albert, J. V. Frič, J. Goll, J. Mařák, B. Schnirch, J. V. Sládek, J. Vrchlický). Nejintenzivnější však bylo jeho přátelství s J. Nerudou, s nímž se poprvé setkal ve Vídni 1861, od 1867 až do Nerudovy smrti s ním korespondoval (opatřoval pro něho knihy, dodával mu materiál k fejetonům, organizoval cesty na slovanský jih, do Turecka a na Světovou výstavu ve Vídni, seznámil ho s rakouskou spisovatelkou A. Christenovou; zejména v 1. polovině 70. let si Neruda v korespondenci vyžadoval Š. úsudek o svých fejetonech a prózách). Pod zjevným Nerudovým vlivem se Š. od 2. poloviny 60. let orientoval mladočesky, útočil ve vídeňském tisku na F. Palackého, F. L. Riegra a J. S. Skrejšovského. Za články *V době perzekuce* a *Boj národa* zaměřené proti výjimečnému stavu v Praze byl odsouzen k dvouměsíčnímu vězení. 1870 uveřejňoval ve vídeňské Montagsrevue útočné články o pražském kulturním a společenském životě, namířené především proti klerikálním představitelům českého života (V. Štulc), staročeským politikům (F. L. Rieger, J. S. Skrejšovský, A. O. Zeithammer) a spisovatelům národní školy (F. V. Jeřábek, V. Vlček, F. Zákrejs). Materiál k nim mu dodávali J. Grégr a F. Dattel. Z autorství byl staročeským tiskem obviněn Neruda, jenž se proti nařčení hájil i soudní cestou. Š. v časopisech popíral svou účast na celé aféře a autorství článků nepřiznal ani Nerudovi (učinil tak až knižním vydáním jejich českého překladu *Důvěrné listy z Prahy*). Koncem 70. let, zejména v souvislosti s útoky, jimž byl vystaven jeho otec v rukopisných bojích, definitivně ochladl Š. vztah k českému národu a kultuře, což demonstroval útočnou předmluvou k posmrtnému vydání otcovy rozpravy o RK. Přiklonil se k německé grafické podobě svého jména, přestal psát česky a postupně omezil korespondenci s českými přáteli. Stal se kmenovým přispěvatelem vídeňských německých listů, s nimiž již dříve spolupracoval (Neue Freie Presse, Neue Wiener Illustrierte Zeitung), 1886–87 byl prezidentem vídeňského žurnalistického a spisovatelského spolku Concordia. Z české strany byl mnohými nenáviděn jako renegát a odsuzován pro neskrývanou kritičnost a útočnost svých článků o české společnosti a kultuře (odsoudil např. dramaturgii Nár. divadla pro odvrat od německého dramatu). Zemřel na následky těžké chřipky, pohřben byl na vídeňském Ústředním hřbitově.

Do literatury vstoupil Š. v sedmnácti letech vcelku konvenčními příležitostnými a vlasteneckými verši; v časopisech (českých i německých) publikoval rovněž črty z cest po Moravě a po Švýcarsku a informativní i polemické články, týkající se českého spolkového života ve Vídni. Zásadní vliv na další vývoj jeho poezie mělo seznámení s J. Nerudou. Pod jeho vlivem začal psát poezii individualistického ražení, programově neuznávající společenské, politické i literární autority a zastávající protitradicionalistický postoj. Básnická sbírka *Z mladých ňader* (inspirovaná P. J. Bérangerem, G. G. Byronem, H. Heinem, N. Lenauem a především Nerudovým Hřbitovním kvítím a doplněná parodickým návodem recenzentům, v nerudovském duchu zesměšňujícím českou konzervativní literární kritiku) z vídeňského odstupu ještě vyostřovala autorův polemický poměr k dobovým literárním normám: byla otevřeným popřením vlasteneckého modelu poezie jako nástroje národního

uvědomění a výchovy; soustředila se na intimní prožitek lyrického subjektu (ve stylizaci kosmopolity a bojovníka za pokrok národa), v protikladu k dobové milostné lyrice (včetně poezie Hálkovy) i představy J. Malého o „panenské“ poezii provokovala především vypjatými erotickými motivy. Podstatnou částí sbírky jsou též baladické básně s rysy romantické citovosti (např. sociálně laděná báseň *V circu*). – Příležitostně psal též prózy a překládal francouzskou (P. J. Béranger) a anglickou (E. A. Poe) poezii. Podle dobových zpráv Š. na začátku 60. let dokončil aktovku Zplaněná nevěsta, v polovině 60. let měl dokončit román Výstředníci (v jiném podání Excentrické povahy) a lyrickoepickou báseň ve čtrnácti kapitolách Esther (úryvek publikoval v básnické sbírce). K tisku byla ohlášena, ale rovněž patrně nevyšla další básnická sbírka Spadlé listí.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Emil Bukovský, Friedrich Petz, Intimus (Montagsrevue), Slavomil Bodlák (Hvězda 1861), Š. Bodlák; -m-. -r.- (Mor. noviny), Slav., Sl. B., T., V. K. Š. (Hvězda), Vratislav Kaz. S., !?! (Hvězda), X, -!?!- (Hlas 1863–64), □, ** (dub.). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* alm. Dunaj (Vídeň 1861); Entwicklung von Industrie und Gewerbe in Österreich in den Jahren 1848–1888 (Vídeň 1888, úvod a kapitola Das Unterrichtswesen); F. Kürnberger: Der Amerikamüde (Lipsko b. d., 2. vyd., úvod); Figaro (Vídeň 1889–91); Hlas (1863–65); Hlasy (Vídeň 1868–69); Hvězda (Olomouc 1861–64; 1861 Do Němec na Moravě); Květy (1865–74; 1869 překl. E. A. Poe: Havran; 1871 Hans Makart); Lumír (1862–63); Montagsrevue (Vídeň 1870, Intime Briefe aus Prag); Mor. noviny (1861–64); Nár. listy (1865–74; 1871 polemika o autorství článků v Montagsrevue); Neue Freie Presse (Vídeň); Neue Wiener Illustrierte Zeitung; Neues Wiener Tagblatt (1870–91); Österreichische Zeitung (1862); Ost und West (1864–68); Pražské noviny (1861); Rodinná kronika (1863–64; 1863 překl. B P. J. Béranger: Žebrák); Wanderer (Vídeň 1863–70); Zvon (Vídeň 1868–69, V době perzekuce, Boj národa); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ: *Poezie:* Z mladých ňader (BB, Vídeň 1863); Památce Vincence Furcha (B, Vídeň 1864). – *Ostatní práce:* Nový April čili Důvěrné listy z Prahy (leták, b. d., an.); Důvěrné listy z Prahy (Vídeň 1871). ▮ KORESPONDENCE: V. V. Škorpil: O Nerudovi píše dávný jeho přítel… (A. V. Šemberovi asi z 1880), Zvon 24, 1923/24, s. 688; in J. Neruda: Dopisy 2 (vzáj. koresp. z 1867–91; 1954, ed. J. Moravec); J. Moravec: Z korespondence Jana Nerudy a jeho přátel (J. V. Fričovi z 1868, F. Karáskové z 1868–71), in Z doby Nerudovy (1959). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Ost und West (1864–66), Hlasy (1868–69), Zvon (1868–69), Neues Wiener Tagblatt (1875–91), Figaro (1889–91). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Raffaels Tapeten im Vatican zu Rom nach den Kartons im Kensington-Museum (Vídeň 1878, s L. Kochem); A. W. Schembera: Die Königinhöfer Handschrift… (Vídeň 1882); L. Anzengruber: Gesammelte Werke 1–10 (Stuttgart 1890–97, s A. Bettelheimem a V. Chiavaccim). ▮

LITERATURA: J. Wagner: A. V. Š. (1807–1882) a V. K. Š. (1844–1891). Soupis osobního fondu (LA NM 1963). ▮ an.: ref. Z mladých ňader, NL 1. 5. 1863; an.: Synem Vojtěcha Šembery…, Květy 1871, s. 334; ● nekrology: an., NL 5. 12. 1891; an., Neue Freie Presse 5. 12. 1891; an., Pražský deník 6. 12. 1891 ●; J. Arbes: K. V. Š. contra J. S. Skrejšovský, Rozhledy 1897, s. 537 a pokr. → Z ovzduší politiky (1957, s. 9); J. Stern, S. Ehrlich: Journalisten- und Schriftstellerverein „Concordia“ 1859–1909 (Vídeň 1909, s. 145); M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 144); J. Karásek: Josef Hora, spolupracovník Ostravského besedníka, MSlR 8, 1911/12, s. 52 a 100; O. Sklenářová-Malá in Z mých vzpomínek (1912, s. 173); T. Svatová: Vzpomínky na německou spisovatelku, Zvon 15, 1914/15, s. 582 a 598; V. V. Škorpil: J. V. Sládka druhá cesta do Filadelfie. Dopisy V. K. Š. (z 1876), Zvon 19, 1918/19, s. 669 + Jana Nerudy turistika, Zvon 22, 1922/23, s. 26 + J. V. Frič (z dopisů Š.), tamtéž, s. 686; A. Stašek in Vzpomínky (1926) + Několik vzpomínek, Lit. rozhledy 14, 1929/30, s. 61; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 1, sv. 2 (1931); A. Pražák: Důvěrné dopisy z Prahy, roč. Chudým dětem (1933, s tit. O Janu Nerudovi, s. 66); M. Remeš: V. K. Š., Archa 1933, s. 23; R. Illový: Vliv Freiligrathův na českou poezii, Nová svoboda 1935, s. 68; od: Zapomenutý, LidN 18. 1. 1937, příl. Lit. pondělí; A. Pražák in Neruda v dopisech (1941); J. Heyer: V. K. Šemberiana, Dunaj (Vídeň) 1941, s. 29; F. Tichý: Ada Christen a V. K. Š., Svět (Zlín) 8. 3. 1944; E. Škorpil in Alois Vojtěch Šembera (1946); G. Gerstbauer in Die Wiener Montagspresse 1863–1938 (1949); in J. V. Frič v dopisech a denících, (1955, ed. K. Cvejn); K. Krejčí: Š. „Důvěrné listy z Prahy“, J. S. Skrejšovský a Jan Neruda, in Z doby Nerudovy (1959, s. 221); J. Moravec: Z korespondence Jana Nerudy a jeho přátel, tamtéž (s dopisy J. Grégra a F. Dattela, s. 281); F. Strejček: Tři básníci revolučního roku, tamtéž (s. 193); in V. Hálek: Dopisy 1849–1874 (1963, ed. F. Baťha; Hálkův dopis z 1870); J. Springer: Příspěvek k charakteristice českého básníka V. K. Š., Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 1968, č. 137, s. 8 + K charakteristice básníka – odrodilce V. K. Š., Listy Orlického muzea (Choceň) 1970, s. 235; R. Dvořák: V. K. Š. v zápase osobním i v boji své generace, tamtéž 1971, s. 127; in E. A. Poe: Havran (1985, ed. R. Havel); M. Martínek: Nerudův přítel Kazimír, Právo 9. 5. 1998, příl. Magazín Práva; J. Pokorný: „Literární Jidášové“ aneb Důvěrné listy z Prahy, sb. Záhady českých dějin (2005, s. 169).

dt, vpb

Antonín Bedřich **Šenk**

* 30. 11. 1796 *Plumlov* u Prostějova
† 23. 3. 1855 *Náměšť na Hané*

Moravský buditel, vydavatel osvětového a zábavného časopisu pro lid, překladatel náboženské literatury z němčiny.

Po absolvování učitelských zkoušek v Olomouci (1812) působil od 1820 na farní škole v Náměšti na Hané. Patrně pod vlivem A. V. Šembery pracoval pro národní probuzení a osvětu moravského lidu: psal, překládal a vydával knížky ke školním a náboženským účelům a 1845–46 redigoval v Olomouci u tiskaře A. Škarnicla zábavný a poučný časopis pro lid Moravský vykládatel (každý svazek obsahoval čtyři archy a byl doplněn čtyřmi kamenotiskovými obrázky), který byl ukončen uprostřed 2. roč. pro nedostatek finančních prostředků a snad i pro konkurenci kalendáře Posel z Moravy. Š. zemřel údajně sebevraždou, která mu měla být východiskem z dlouhotrvajících rodinných neshod.

Š. navázal jazykově i obsahově na starší typ poučných a zábavných časopisů pro široké čtenářské vrstvy, vydávaných v Čechách ve 20. letech (J. Hýbl, J. Linda, F. B. Tomsa aj.): Moravský vykládatel měl působit na jazykově národní uvědomění čtenářů (s odvoláním na J. S. Presla se Š. v předmluvě k 1. roč. ujímal mateřštiny jako dědictví po předcích, jež je třeba chránit a vzdělávat), vychovávat k nábožnosti a ctnosti, vzdělávat a učit rozumovému chápání přírodních jevů, ale přinášel i zábavnou četbu pro volné chvíle (podtituly: Ponaučný a kratochvilný spis, Spis k ušlechtění srdce a ukrácení chvíle). Časopis se obracel výhradně k moravskému lidu, popisoval moravské území i jeho historické tradice. Jen část příspěvků byla původní (patrně práce samotného Š.), ostatní byly převzaty a přeloženy z cizích periodik. Jednotlivé svazky byly vždy uvedeny delší beletristickou prózou, obvykle překladem konvenční sentimentální povídky lokalizované do českého prostředí (ctnostní hrdinové se dostávají do nesnází, z nichž vycházejí zásluhou své zbožnosti, poctivosti a citlivosti mnohonásobně odměněni). V posledních svazcích byla otiskována původní (zřejmě od Š.) historická povídka *Moimar, také Mojemir, moravský královic,* široce koncipovaná, v důsledku zániku časopisu však nedokončená próza, která v tematické návaznosti na Lindovu Záři nad pohanstvem zpracovávala období zápasu křesťanství s pohanstvím na Velké Moravě (v jazyce prokazují tuto souvislost občasná kompozita a perifrastické vyjadřování); oproti svému vzoru však stavěla Š. povídka výrazně na ději a na pozadí historických událostí rozvíjela milostný a dobrodružný syžet soukromých osudů a její jazyk jako celek (stejně jako časopis Moravský vykládatel vůbec) vycházel z archaizující veleslavínské normy. Po beletrii v něm následovaly drobné výstražné nebo vzorové výchovné příběhy, podobenství, úvahy a bajky (od Š.), dále články zeměpisné (Krátké geografické vypsání Evropy) a přírodopisné, zaměřené na popis exotických rostlin a zvířat. Moravský patriotismus podporovaly příspěvky Pamětihodnosti Moravy, Základ Brna a velký, leč nedokončený projekt Popsání Moravy. – Kromě prací v časopise vydal Š. koncem 30. let katolický kancionál pro české bohoslužby, v porevoluční době přeložil dvě německé náboženské knížky a na počátku 50. let uveřejnil stručná pravidla „pravopísemnosti česko-moravské“, v nichž se uchyloval k neústrojným terminologickým neologismům.

PŘÍSPĚVKY *in:* Mor. vykládatel (Olomouc 1845–46). ■ KNIŽNĚ. *Odborné práce:* Návod čili Nejhlavnější pravidla nové pravopísemnosti česko-moravské (1851). – *Překlady:* L. Hecht: Příběh o zjevení nejblahoslavenější Panny Marie dvěma pastouškům na hoře La Salette ve Francouzsku dne 19. září 1846 (1849); A. Stolz: Opravdovské slovo pro starou katolickou víru proti tak nazvanému německo-katolictví (1849). ■ REDIGOVAL *časopis:* Moravský vykládatel (1845–46). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Krátký katolický kancionál obsahující v sobě písně, litanie a modlitby k veřejným službám Božím na všední i mnohé slavné dni církevního roku (1839). ■

LITERATURA: an.: Přímětky (oznámení o vydávání čas. Moravský vykládatel), Čes. včela 1845, s. 259; an.: Böhmische Literatur in Mähren, Ost und West 1846, s. 580; an. (V. Štulc): ref. překl. A. Štolc, Blahověst 1849, s. 144; an.: ref. překl. L. Hecht, Nár. noviny 5. 4. 1849; F. Bayer: Osudy českého časopisectva na Moravě (obs. chybné údaje), Koleda 1876, s. 189 a pokr.; V. H.: Upomínka na B. Š., Koleda 1878, s. 197; V. Kryšpín in Obraz činnosti literární učitelstva československého za posledních 100 let (1885, s. 253).

lk

Jan **Šentygar**

* kolem 1516 *Hvožďany* u Blatné
† 20. 10. 1554

Humanistický básník.

Psal se též Schentigar, Schentigarus, Schentygar, Ssentigar, Ssentygar, Syndiger, Šentigar. – Pocházel z početné rodiny rolníka; z jeho sourozenců byl literárně činný také mladší bratr Jiří Š. († asi 1548), asi od 1543 správce školy v Klatovech. Š. studoval na univerzitě ve Wittenbergu (1533 byl zapsán mezi posluchači, kteří studovali pro nedostatek prostředků zdarma). 1536 dosáhl na pražské univerzitě hodnosti bakaláře. Poté se stal vychovatelem B. Hodějovského, synovce známého mecenáše humanistických básníků. 1541 složil na pražské univerzitě magisterské zkoušky a stal se jejím profesorem (přednášel především o latinské poetice). Zároveň vyučoval na soukromé škole svého přítele M. Collina, s nímž uváděl do Čech studium řečtiny. 1542 byl s ním a s několika dalšími přáteli povýšen do šlechtického stavu s přídomkem z Chotěřiny. 1545–46 byl proboštem Karlovy koleje, 1547–48 krátce děkanem artistické fakulty. 1548 z univerzity odešel a oženil se s A. Velešovou, vdovou po královéhradeckém měšťanovi; žil pak v Hradci Králové, kde se věnoval správě majetku a lékařské praxi.

Š. byl od 1541 členem básnické družiny J. Hodějovského st. Psal latinské příležitostné lyrické básně, ceněné současníky pro formální dokonalost; vynikají nad průměr soudobé humanistické produkce také bezprostředností, s níž autor reaguje na své životní zážitky a na dobové události. Většina Š. díla vyšla posmrtně s básněmi ostatních členů družiny v souboru Farragines.

KNIŽNĚ: De obitu… Annae, Hungariae Boëmiaeque regine… carmen funebre… (1547). ■ EDICE: in Farrago 1–4 (1561–62, ed. J. Hodějovský); in ant. Renesanční poezie (1975, ed. H. Businská, překlady do češtiny). ■

BIBLIOGRAFIE: in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982). ■ LITERATURA: M. Kalina von Jätenstein: Nachrichten über böhmische Schriftsteller und Gelehrte, Abhandlungen KBGW 5, 1814/17, Historische Teil (seš. 12, s. 18; doplňky tamtéž 6, 1818/19, seš. 7, s. 9); J. Hejnic in Dva humanisté v roce 1547 (1957) + M. J. Š. a jeho cesta hvožďanská, Vlastivědný sborník Podbrdska 8–9, 1974–75, s. 144.

jl

Leopold Jan **Šeršník**

* 3. 3. 1747 *Těšín*
† 21. 1. 1814 *Těšín*

Historik, pedagog, sběratel a příležitostný básník, spjatý především s dějinami Těšínska.

Psal se Scherschnik, Scherschnick nebo Szersznik. – Pocházel ze vzdělané měšťanské rodiny, otec byl okresním komisařem a administrátorem Těšína, matka († 1754) ovládala latinu (latinsky korespondovala se svým bratrem jezuitou) a zajímala se o vědu. Rodiče zabezpečili základní vzdělání svého syna domácí výchovou, poté Š. navštěvoval nižší gymnázium v Těšíně a 1762 odešel na jezuitskou univerzitu do Olomouce. Po ukončení tzv. filozofie získal titul magistra a 1764 vstoupil do jezuitského řádu. Dva roky noviciátu (1765–66) strávil v Brně, pak absolvoval dva roky humanitních studií v jezuitském kolegiu v Březnici v Čechách, kde se také připravoval na učitelské povolání. 1768–70 pokračoval ve studiích na jezuitském akademickém kolegiu v Praze na Malé Straně (jeho zájem o českou historii zde probudil J. Diesbach). 1770–72 strávil v Chebu na nižším jezuitském gymnáziu, kam byl vyslán řádem jako učitel a kde také začal studovat teologii. 1772 se vrátil do Prahy a 1774 dokončil teologická studia na pražské univerzitě. T. r. byl vysvěcen na kněze. Druhý pražský pobyt využil k vědecké práci, stýkal se s osvícenskými učenci (údajně se podílel na Pelclově edici Balbínovy Dissertatio apologetica pro lingua slavonica praecique Bohemica 1775; dále styky s G. Dobnerem, S. Vydrou, J. J. Zebererem aj.). Zvláště se sblížil s historikem F. Pubičkou (pomáhal mu pořádat archiv svatovítské kapituly), který ho vedl k systematické vědecké práci založené na důkladné materiálové přípravě a který mu také zprostředkoval první publikační příležitost. Po zrušení jezuitského řádu působil od podzimu 1773 do 1774 jako pomocník v klementinské knihovně a údajně sepsal katalog jejích rukopisů (dnes nezvěstný). Na podzim 1773 byl I. Bornem vyzván ke spolupráci s časopisem Soukromé společnosti pražských učenců. Na přelomu 1774–75 působil jako vychovatel v Hradci Král. v rodině krajského hejtmana K. Bienera z Bienenberku. Poté se marně pokoušel získat místo v Praze, proto se na podzim 1775 vrátil

natrvalo do rodného Těšína. Od prosince 1776 působil jako profesor rétoriky a poezie na zdejším gymnáziu. Učitelské povolání spojoval s řadou úředních funkcí a vedlejší pedagogickou činností (od 1787 do smrti byl prefektem gymnázia, od 1804 vrchním dohlížitelem katolických škol na Těšínsku; 1784–86 působil v šlechtickém konviktu hraběte Tenczina, 1786–96 vedl vlastní výchovný ústav v Těšíně a 1796 zde byl jmenován prvním představeným nově zřízeného šlechticko-měšťanského konviktu). Intenzivně sledoval rozšíření vzdělanosti na Těšínsku: po celý život budoval veřejnou knihovnu a muzeum při gymnáziu; podařilo se mu shromáždit asi 12 000 svazků, včetně vzácných tisků a rukopisů (po 1945 přešly dochované knihovní fondy částečně do majetku Městského muzea v polském Těšíně, částečně byly deponovány do knihovny pražského Nár. muzea), a zhruba 5000 sbírkových exemplářů (fosilie, horniny, flora a fauna). Muzeum, první instituci svého druhu na rakouském území, otevřel 1802 veřejnosti. Z Těšína udržoval kontakty zvláště s moravskými učenci (J. P. Cerroni, J. J. H. Czikann, J. Herrmann z Herrmannsdorfu, J. H. A. Gallaš). Ke konci života trpěl silnou dnou, 1812 se léčil v Teplicích. Zemřel raněn mrtvicí; pochován byl v Těšíně.

Š. psal latinsky a německy. Jeho odborný zájem patřil české a slovanské historii a nejstarším památkám české vzdělanosti. Časopisecky publikoval práci o dějinách pražské klementinské knihovny a jejích sbírek *Über den Ursprung und die Aufnahme der Bibliothek am Clementinischen Collegium zu Prag*, v níž použil jak starších archivních pramenů (od 1560), tak vlastní zkušenosti z práce v knihovně. Inspirován starší Balbínovou prací Bohemia docta i novějšími pracemi F. M. Pelcla, F. F. Procházky aj. zamýšlel napsat rozsáhlé dílo o dějinách české vzdělanosti. Po přerušení kontaktu s Prahou a odchodu do Slezska se však především zaměřil na práce s regionální tematikou. Knižně vydal dva slovníky obsahující detailní biografické a bibliografické údaje o významných osobnostech spjatých s oblastmi Královéhradecka a Těšínska (bez ohledu na jejich jazyk a stavovskou příslušnost): *De doctis Reginaehradecensibus commentarius…* a *Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthum*. V rukopisu zanechal řadu studií k dějinám Těšínska, zvláště jeho školských a kulturních institucí a uměleckých sbírek, dále literárněhistoricky cenné biografické a bibliografické prameny k činnosti českých jezuitů a práce týkající se přírodních věd a matematiky. Během požáru Těšína 1789 údajně shořel rukopis připravovaných dějin Slezska a deníky z Š. cest po Horní Falci, Čechách, Moravě, Slezsku, Rakousku a Haliči. – Pro školní potřeby napsal několik učebnic a vydal Komenského Orbis pictus (s vlastními doplňky). V předmluvě k výboru z díla Quintilianova, určenému rovněž pro školní výuku, odmítl soudobou beletristickou produkci (romány, komedie, almanachy a módní žurnály) pro nedostatek výchovného a vzdělávacího obsahu a ocenil klasickou tvorbu antických autorů. Okrajovou součástí Š. literární činnosti jsou příležitostné básně inspirované těšínskými událostmi.

PŘÍSPĚVKY *in:* Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen… (1776, Über den Ursprung und die Aufnahme der Bibliothek am Clementinischen Collegium zu Prag, i sep.); Acta Societatis Jablonovianae (Lipsko 1773, De migratione Serborum dissertatio, debut); Mährisch-Schlesischer Wanderer (1812); Patriotisches Tageblatt (1803, 1805; 1803 Reise nach der Jablunkauer Schanze); Vaterländische Blätter (Vídeň 1812, Die Umgebung von Teschen); – posmrtně: Redlicher Verkündiger (1814, Urkunden der Vorwelt im Herzogthume Teschen). ■ KNIŽNĚ. *Odborné práce, učebnice a příležitostné básně:* De doctis Reginaehradecensibus commentarius… (1775); Institutiones arithmeticae et algebrae (učebnice, Opava 1781); Cum religiosissimi viri ordinis S. Joannis de Deo annum saecularem conventus Teschinensis celebrarent (B, Vídeň 1800); Epigramma in Turrim Curiae Teschinensis… (B, Vídeň 1800); Exempla interpretationis latinae e germanico (učebnice, Těšín 1807); Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthum (Těšín 1810); Doctrina de epistolis (Těšín 1812). ■ EDICE: Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty Księstwa Cieszyńskiego (Těšín 2004, ed. W. Gojniczek). ■ KORESPONDENCE: B. Indra: Ke stykům Gallaše a Š. (čes. překlad dopisu J. H. A. Gallašovi z 1813), SlSb 1945, s. 142; M. Kudělka: Korespondence L. J. Š. s J. P. Cerronim a J. J. Czikannem (Cerronimu z 1788, 1801, 1810, 1812; Czikannovi z 1807–12 a b. d., asi 1813), SlSb 1953, s. 260 + in L. J. Š. (J. F. Herrmannovi z Herrmannsdorfu z 1803, S. Vydrovi z 1800–04, G. Dobnerovi z 1776, J. P. Cerronimu z 1801; 1957); J. Springer: Těšínská gymnazijní a olomoucká lycejní knihovna (M. W. Voigtovi z 1814), SlSb 1966, s. 374. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Joannis Michaelis Nagonii civis romani et poetae laureati ad Vladislaum II. Bohemiae et Hun-

gariae regem poematum libri V. (1777); J. A. Komenský: Orbis pictus immutatus (Vídeň 1807); Lesefrüchte aus Quintilians Werken, zum Unterrichte der Gymnasialschüler im Excerpiren gesammelt (Těšín 1810). ■

LITERATURA: J. J. H. Czikann: L. J. Sch.'s Ehrengedächtnis (Brno 1815 ← Moravia 1815, s. 497 a pokr.); A. Heinrich: Sch.'s Denkmal (Těšín 1824); M. Kudělka: L. J. Š. (1747–1814). Život a dílo (1957); sb. Ks. L. J. Sch. znany i nieznany (Těšín 1998). ■ I. de Luca: Das gelehrte Österreich 1 (Vídeň 1778, s. 93); F. M. Pelcl: Böhmische, Mährische und Schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten vom Anfange der Gesellschaft bis aus gegenwärtige Zeit (1786, s. 290); an.: nekrolog, Vaterländische Blätter für den österreichischen Kaiserstaat (Vídeň) 1814, s. 76; A. H. (Heinrich): L. J. Sch., Neues Archiv für Geschichte, Staatenkunde, Literatur und Kunst 1830, s. 453 a pokr. + Geschichte der k. k. Scherschnik'schen Gymnasialbibliothek in Teschen, tamtéž, s. 533 a pokr.; Ch. d'Elvert: Historische Literatur-Geschichte von Mähren und Österreichisch-Schlesien (Brno 1850, s. 395); V. Karger: Unbekannte Sch. – Erinnerungen. Ein Nachwort zu L. Sch.'s hundersten Todestag, Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 1921, s. 126; J. Volf: Tak zvaný Hradecký rukopis (Dějiny jeho osudů), Časopis českosl. knihovníků 1926, s. 144 a pokr.; J. Wytrzens: Życiorys proboszcza L. J. Sz., Zaranie Śląskie 1930, s. 131 a pokr.; B. Těšínský (J. L. Mikoláš): Pelclův vliv na těšínského rodáka a historika L. Š., Moravskoslezský deník 1938, č. 112; F. Zýbal: Jezuita L. J. Š., těšínský rodák a historik, Našinec 3. 7. 1938; B. Indra: Ke stykům Gallaše s Š., SlSb 1945, s. 138; O. Králík: Literární dějepis ve Slezsku, in Stav a úkoly literárněhistorického průzkumu Slezska (1949, s. 23); J. Skutil: Dopis Albína Heinricha o Š. památníku, SlSb 1952, s. 588; M. Kudělka: L. J. Š. a Gelasius Dobner, SlSb 1954, s. 307; J. Skutil: Š. staré zprávy o pleistocenních paleontologických nálezech těšínských, Zprávy okresního muzea v Čes. Těšíně 1955 (leden); Z. Tobolka: Národní a Univerzitní knihovna v Praze, její vznik a vývoj (1959, s. 64); J. Springer: Těšínská gymnazijní a olomoucká lycejní knihovna, SlSb 1966, s. 371; sb. 190 lat założenia muzeum i biblioteki L. J. Sz. (1802–1992) (Těšín 1993); K. Szelong: Książnica Cieszyńska, sb. Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska (1995, s. 40); B. Bieńkowska: L. J. Sz. – zakladatel a tvůrce veřejné knihovny v Těšíně, Knihy a dějiny 1997, s. 46; R. Žáček: L. J. Š. (k 250. výr. nar.), Těšínsko 1997, č. 3; U. Wieczorek in A. Heinrich: Repertorium codicum manuscriptorum in caesareo-regia Bibliotheca Scherschnickiana Teschinii (Vratislav 2004).

lk

Jarmil M. Šerý

* 4. 5. 1881 *Votice*
† 16. 9. 1964 *Praha*

Básník, zpočátku ovlivněný poezií přelomu století, autor drobných dramatických prací.

V matrice zapsán jako Ferdinand Jan Kocura; literární práce podepisoval také jako Jarmil Šerý, J. M. Šerý, Šerý. – Syn obuvníka. V dětství se Š. s rodiči přestěhoval do Prahy, obecnou školu navštěvoval zprvu na Starém Městě, poté na Král. Vinohradech, kde také absolvoval gymnázium. Po maturitě (1900) vystudoval práva (1904 absolvoval) a stal se účetním asistentem zemského výboru, posléze vrchním účetním ředitelem Zemského úřadu v Praze (1939 byl předčasně penzionován). 1920 se oženil; 1922–23 byl členem Ústřední správní komise hlavního města Prahy, byl jmenován Národním shromážděním do voleb za stranu nár. socialistickou. Ve svém žižkovském bydlišti se angažoval v různých spolcích (člen hospodářské komise, člen výboru Městské spořitelny na Král. Vinohradech aj.). Literární přátelství udržoval s básníkem K. Šelepou (navzájem si dedikovali své básnické prvotiny). Procestoval mnoho evropských zemí a patrně také USA. Od 1946 byl členem Syndikátu čes. spisovatelů.

Š. rané práce se zaměřovaly dvojím směrem. Jeho vážné verše s tematikou rodného kraje se opíraly o umělecké proudy z přelomu století, dekadenci a novoromantismus, a Š. je zveřejňoval ve Zvonu. Vedle toho se v časopisu Švanda dudák věnoval aktuální humoristické literatuře, nejprve v drobných satirických verších s pohádkovým námětem, dále v kupletech, humoreskách a aforismech a v 10. letech i v satirické jednoaktovce *Hodina návštěv* s postavou pokryteckého redaktora. Básnickou sbírku *Kniha mládí* Š. komponoval jako triptych, jehož první část obsahuje dobové melancholicko-dekadentní nálady, druhá milostné básně písňové formy, třetí apostrofy drsného kraje dětství. Poté se Š. věnoval drobným dramatickým pracím s tajemnými a pohádkovými motivy. Značnou kritickou odezvu dosáhl Š. dramatický debut, secesně stylizovaná aktovka *Sen na Popeleční středu.* Tento drobný náladový proverb tvoří sugestivní dialog znuděného muže s přízrakem mrtvé milenky. Pohádkové motivy našly uplatnění pro dospělé diváky ve veršované jednoaktovce obměňující látku

Erbenova Vodníka, avšak s vítězící mateřskou láskou (*Hastrmanka*), a pro děti v groteskní loutkové hře *Medvěd a uhlíř* rozvádějící tradiční téma o princezně a draku. Z charakteru Š. díla se vymyká črta *Černé neštovice* svým lakonickým, drsným líčením zbytečné smrti venkovského pumpaře. Ve 20. a 30. letech se Š. odmlčel, do literatury se vrátil až po 2. světové válce sbírkou *Doba a život,* jež obsahuje proklamativní občanskou poezii a tradiční intimní lyriku.

ŠIFRY: jmš, J. Š., srý, še., Šrý. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Čeští spisovatelé a veřejnost o junáctví (1947); alm. Kniha mladých (1909); Loutkář (1918); sb. Na dětské besedě (1920); Nár. listy (1902); Svob. slovo (1946); Švanda dudák (1901–13; 1913 D Hodina návštěv); Zlatá Praha (1902); Zvon (1902–03, 1915–16; 1915 P Černé neštovice); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Kniha mládí (BB 1905); Sen na Popeleční středu (D 1909, prem. 1910; změn. vyd. 1931); Hastrmanka (D 1918); Medvěd a uhlíř (D pro ml., b. d., 1918); Doba a život (BB 1947). ▮

LITERATURA: -a-: ref. Kniha mládí, Máj 4, 1905/06, s. 352; ● ref. Sen na Popeleční středu: A. N. (Novák), Přehled 7, 1908/09, s. 732; K. Kamínek, Lumír 37, 1908/09, s. 499; J. Karásek, MR 1908/09, sv. 21, s. 515; J. B-toš (Bartoš), Nár. obzor 11. 9. 1909; (prem.:) Tristan (V. Friedl), Zvon 10, 1909/10, s. 302; Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 263; Re, Pokroková revue 6, 1909/10, s. 327; J. Karásek, MR 1909/10, sv. 22, s. 324; O. Theer, Čes. revue 3, 1909/10, s. 384; K. Čvančara, Osvěta 1910, s. 265; K., PL 8. 2. 1910 ●; ● ref. Hastrmanka: L. Patočka, MR 1918, sv. 33, s. 198; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 43 ●; A. Šebek: ref. Medvěd a uhlíř, Zvon 19, 1918/19, s. 546; an. (I. Wernisch): J. M. Š. (medailon s ukázkou), LitN 1991, č. 24.

vfr

Šibeničky (1)

1903–1904, 1906–1907

Satirický časopis průbojného literárního a výtvarného charakteru, na němž se podíleli umělci seskupení kolem S. K. Neumanna.

Redaktoři a vydavatelé: 1903–04 (roč. 1, příl. Nového kultu, roč. 6 a 7) S. K. Neumann, Praha; 1904 (roč. 1, příl. Nového kultu, roč. 7, č. 4 a 5) K. Neumannová, Praha; 1906 (roč. 2 a roč. 3 č. 1) S. K. Neumann, Řečkovice; 1906–07 (roč. 3, č. 2–12) J. Svozil, Brno; 1907 (roč. 3, č. 13–14) R. Těsnohlídek, Brno. – *Periodicita:* 1903–04 (roč. 1; jako 1. roč. byl časopis z tohoto období označován Neumannem až dodatečně) vycházely Š. nepravidelně jako příl. Nového kultu, celkem 5 čísel (Nový kult roč. 6, 1903, č. 12; roč. 7, 1904, č. 1, 2, 4, 5); od 2. roč. byly Š. samostatným časopisem: 1906 (roč. 2) od 1. 1. do 15. 6. celkem 7 čísel v měsíčních lhůtách (jen v květnu 2 č.); 1906–07 (roč. 3) od 15. 10. 1906 do 15. 5. 1907 celkem 14 čísel v čtrnáctidenních lhůtách (pouze v lednu 1 č.).

Záměr vydat satirické číslo Nového kultu s podtitulem Šibeničky a vytvořit samostatný časopis téhož názvu oznámil Neumann v říjnu 1903. Samostatný list se mu však zdařilo založit až 1906 (v tzv. druhé řadě – 2. roč.) za pobytu v Řečkovicích u Brna. Neumannovým cílem bylo vytvořit útočný, nezávislý satirický časopis, jenž by uměleckou náročností a moderností převyšoval sociálnědemokratickou Rašpli i tradičního Švandu dudáka; na mysli měl tehdy českou obdobu časopisu, jakým byl proslulý německý Simplicissimus (Š. např. publikovaly ukázky z tvorby jeho spolupracovníků F. Wedekinda, O. J. Bierbauma) či francouzský L'Assiette au beurre. Satiře přisuzoval Neumann významnou úlohu v moderním umění, chápal ji jako výraz „hořkého a povzneseného poznání" a zároveň i jako svého druhu „zbraň" (K našemu programu, roč. 3, č. 5). Název Š. byl inspirován Macharovou provokativní básní nazvanou Píseň, později Píseň rodinná, ze sbírky Golgata („půl milionu dobrých šibeniček… půl milionu dobrých pevných kliček a do nich půl milionu vlasteneckých hrdel…"). Vydavatelem a redaktorem byl ve 3. roč. více méně formálně J. Svozil (vydavatel Moravského kraje, v jehož redakci Neumann tehdy působil) a v posledních číslech pak R. Těsnohlídek, obsahově však zůstával hlavním organizátorem časopisu Neumann.

Š. byly ovlivněny anarchistickou orientací svého redaktora S. K. Neumanna a jeho přátel z generace Šrámkovy, publikovali však v nich i autoři, kteří se s anarchismem neztotožňovali (z významných přispěvatelů zvláště V. Dyk). Časopis v duchu výchozí ideologie napadal stát a jeho mocenské nástroje, hlavně policii a armádu, ale také byrokracii; útočil rovněž proti klerikalismu a proti měšťáckému životnímu stylu, zejména proti pokrytectví a pruderii v erotických vztazích. Převahu zde měly satirické verše, epigramy, parodie, anekdoty i polemické výpady. Přesto však nešlo vždy o ryze

satirické příspěvky, publikované texty navzájem spojovalo kritické naladění vůči soudobé realitě i zobrazení různých podob lidské bídy a nesvobody. Okolo Š. se soustředil kmenový okruh spolupracovníků Nového kultu. Spolu s verši, články a prózami redaktora Neumanna (i pseud. Kozonoh, Sigma, Petr Skála, šifry N., S.) tvořily profil Š. hlavně básně (popř. prózy) F. Šrámka (např. Ada, Minka, Marta, Curriculum vitae), K. Tomana (Hadi poledne aj.), F. Gellnera (i pseud. Franta; Kuplet o ženské emancipaci aj.), V. Dyka (ukázky z básně Milá sedmi loupežníků a ze Satir a sarkasmů), dále L. Freimutha, J. Opolského, pak prózy a v menší míře verše J. Mahena (i pseud. H. Lang) a prózy R. Těsnohlídka. Časopis často přinášel práce cizích spisovatelů, jejich čeští překladatelé však většinou zůstávali v anonymitě. – Vedle již jmenovaných se v Š. uplatnili autoři další. *Básněmi* přispěli B. Beneš Buchlovan (pseud. Ben Walther), K. Berdych, V. Brázda, J. Foltýn, J. Holý, V. Chaloupecký, R. Chřada, S. Kovanda, R. Krupička, L. Křikava, F. Linhart, J. Mach, M. Majerová, G. R. Opočenský (i pseud. Roger), J. Rosenzweig-Moir, A. Sova, P. Sula, F. Taufer, J. Želiva; z cizích literatur byli překládáni O. J. Bierbaum, W. Busch, H. Heine (přel. F. Gellner), X. Privas, J. Rictus, A. Roda-Roda, É. Verhaeren, F. Wedekind. *Prózy* publikovali K. Horký, J. Rosenzweig-Moir, F. Taufer; poměrně četné byly překlady prozaiků cizích: P. Altenberg, L. Descaves, G. Eekhoud, H. Fèvre, A. France, P. Grasset (přel. F. Taufer, pseud. F. U. Erat), J. Jullien, O. Kobyljanská (přel. K. V. Rypáček), J. Korczak, O. Mirbeau, A. Nowaczyński, A. Roda-Roda, É. Zola, S. Żeromski. Autory *scének* či dramatických úryvků byli R. B. Mácha, F. Šrámek, R. Těsnohlídek, též A. Strindberg. – Komplementární součástí Š., významně umocňující jejich působivost, byla obrazová složka, vyplněná kreslenou satirou značné umělecké úrovně. Tematicky šlo hlavně o politické karikatury, zvláště protiklerikální a protimilitaristické, též o kresby s erotickými náměty. Z domácích autorů se na nich podíleli především F. Gellner, dále V. H. Brunner a Z. Kratochvíl (pseud. T. R. Chvojka), ojediněle V. Chalupa, A. Srnský aj. Š. také přetiskovaly ukázky z německých a francouzských časopisů (např. M. Delannoy, A. Willette aj.), občas reprodukovaly cizí kresby v rámci Galerie starých mistrů karikatury nebo Galerie moderní karikatury.

LITERATURA: an.: Revue literární a umělecká, Čes. svět 2, 1905/06, č. 8; an.: Výstižnou ilustraci…, tamtéž, č. 12; an.: Šibeniček… vyšlo 1. a 2. číslo 3. roč. …, Přehled 5, 1906/07, s. 173; M. Novotný: Neumannovy Š., LitN 9, 1936/37, č. 14; Z. Trochová in S. K. Neumann: Stati a projevy 2 (1966, s. 749); F. Kautman in St. K. Neumann. Člověk a dílo (1875–1917) (1966, s. 82); B. Gabrielová, M. Marčák in Kapitoly z dějin brněnských časopisů 2 (2003).

dm, et

Šibeničky (2)

1918–1920

Nezávislý satirický a humoristický časopis, podporující na konci 1. světové války úsilí o vznik samostatného státu a poté usilující o jeho konsolidaci.

Redaktoři: 1918 (roč. 1, č. 1–18) odpovědný redaktor S. Minařík, od č. 2 redaktor literární části E. Bass; 1919–20 (roč. 1 od č. 19 – roč. 3) E. Bass. – *Majitel:* 1918–19 (roč. 1–2) Družina Šibeniček; 1920 (roč. 3) Červená sedma. – *Vydavatel:* 1918–19 (roč. 1, č. 1–18) S. Minařík; 1919–20 (roč. 1 od č. 19 – roč. 3) E. Bass; Praha. – *Periodicita:* 1918–19 (roč. 1) čtrnáctidenně, od 2. 5. 1918 do 17. 4. 1919 26 čísel; 1919–20 (roč. 2) týdně, od 1. 5. 1919 do 29. 4. 1920 52 čísel, z toho dvojčíslo 51–52; 1920 (roč. 3) pouze 4 čísla. – *Příloha:* Příloha Šibeniček, 1919–20 (roč. 2–3; ve 2. roč. od č. 15 omezena na jeden list, vyplněný až na jednu karikaturu cele inzeráty).

Úspěch Letáků, vydávaných od října 1917, podnítil E. Basse na jaře 1918 k založení většího satirického listu. Jeho protirakouská linie byla totožná s Letáky, realizovala se však v širším žánrovém rozpětí a za účasti většího počtu uměleckých osobností. V době zápasu o samostatný stát ji kromě E. Basse naplňovali zvláště V. Dyk, J. Haussmann, J. John, S. K. Neumann, J. Opolský a R. Weiner, jednotlivými příspěvky také J. Holý, J. Mahen, A. Sova, R. Těsnohlídek a K. Toman.

Š. útočily na představitele rakousko-uherské monarchie i na české politiky ochotné k smíru s ní nebo ji přímo podporující, na zásobovací potíže, ironizovaly rakouskou armádu apod. Některé básně S. K. Neumanna, A. Sovy a K. Tomana měly vážný, patetický nebo i pochmurný ráz, zapadaly však do kontextu odmítavým postojem k válečnému dění a vzbuzováním nadějí v budoucnost národa. Nejvýraznější předpřevratovou satirickou skladbou byl Haussmannův směšnohrdinský epos Karmínová garda (zařazený po válce do jeho sbírky Zpěvy

hanlivé), zesměšňující české prorakouské politiky. Mnoho textů bylo zčásti nebo zcela válečnou cenzurou zabaveno. Charakteristický ráz vtiskovali Š. karikaturisté Z. Kratochvíl, J. Lada a V. H. Brunner. – Po převratu se počet spolupracovníků rozšířil především o K. Judu, E. F. Míška, V. Mixu, F. Skácelíka, F. Šrámka, L. Vladyku aj., ke karikaturistům přibyli hlavně H. Böttinger, J. Lír, A. Moravec, O. Mrkvička, A. Pelc a V. Rada. Š. se staly vedle Nebojsy, vzniklého koncem října 1918, nejvýznamnějším satirickým listem poválečného období; jejich předností bylo, že spojovaly útočnou kritiku s veselou zábavností. V první době po 28. říjnu se ještě krátce vyrovnávaly s rakouskou minulostí a potíraly pozůstatky monarchie, brzy však svou pozornost obrátily k nešvarům v novém státě. Přitom zaujímaly nezávislou pozici nad stranami, které všechny kritizovaly pro omezené politikaření, řevnivost, hrabivost, nadřazování zájmů stran a jejich předáků nad zájmy státu i pro snahu demagogií získávat voliče. Snažily se podpořit upevňování demokratického státu a vedly boj jak proti národnědemokratické pravici, kapitalistům, zbohatlíkům, selským agrárníkům a zhynulé monarchii poplatným klerikálům, tak proti narůstajícím bolševickým tendencím, ztělesňovaným tehdy A. Munou, J. Foltýnem a B. Šmeralem. Reagovaly také na byrokratické předpisy, narůstání počtu úřednictva, úplatkářství, protičeské nálady na Slovensku, rozvrat v Rakousku a Německu, převraty v Maďarsku, spory s Poláky o Těšínsko, poměry v bolševickém Rusku a Kramářovy snahy o intervenci v něm. Dotýkaly se i otázek umění a literatury, divadelních problémů, sociální situace spisovatelů a výtvarníků, prodeje kýčovitého „uměleckého“ zboží, podbízivé oslavné poezie, vysokých cen vstupenek do Národního divadla v protikladu k jeho nekvalitnímu repertoáru atd. Pokusem o systematickou satirickou kritiku neuspokojivých poměrů v novém státě byl na pokračování otiskovaný satirický epos o deseti zpěvech Havlíček od A. Sovy. Kromě satir se někdy objevily i verše čistě lyrické (A. Černík). V prózách E. Basse, J. Johna, E. F. Míška, V. Mixy a F. Skácelíka se střídaly satiricky zaměřené práce s humornými a zábavnými, někdy i lechtivými. Všemi ročníky Š. procházející humoristický román E. Basse a J. Lady (pod společným pseudonymem D. Salaba) Bratrstvo malého pohodlí obsahoval recesistické historie s nevelkým spádem děje, ale plné nevázaného humoru, nadsázky, fantazie, absurdních nápadů a radosti z vyprávění, satirické šlehy se objevily pouze v jednotlivostech (např. v zesměšnění maloměšťáckého myšlení s jeho majetnickým sebevědomím). Z překladů byly nejvýznamnější na pokračování otiskovaná skladba H. Heina Německo (přel. E. Bass) a humoristický román A. Allaise Ze života a díla kapitána Kapa (přel. J. Hořejší), povídky byly nejčastěji od G. de Maupassanta (překlad an.). Pravidelnou složkou Š. byly anekdoty, aktuálně politické i z uměleckého (zvláště výtvarnického) světa, a drobné ironické glosy; obojí byly někdy zařazovány v rubrice *Pod šibeničkami. Redakční rádce* (v příloze) obsahoval sarkastické odpovědi na dotazy čtenářů, zřejmě většinou fingované. Občas se objevovala *Redakční listárna* se vzkazy přispěvatelům. – *Verši* přispívali F. Antal, E. Bass, O. Bystřina, A. Černík, J. Červený, V. Dyk, J. Haussmann (i pseud. Jegor), J. Holý, K. Horký, K. Juda, V. Mixa, F. Němec, S. K. Neumann (i pseud. Kozonoh, Tomáš ze Smíchova), J. Opolský, F. Rieger, M. Rutte, F. Rybář, F. Skácelík, A. Sova, F. Šrámek, K. Toman, L. Vladyka, R. Weiner aj. *Prózy* otiskli F. Antal, E. Bass (i pseud. Antonín Hrbek, Jan Louda, Jakub Pastyřík), O. Bystřina, V. Dyk, A. V. Frič, F. Grossmann, M. Haklová, J. Haussmann, J. O. Hradčanský, J. John, K. Juda, F. Langer, B. Ludvík, J. Mahen, J. Mifek (pseud. Aram), E. F. Míšek, V. Mixa (i šifra V. M.), F. Němec, S. K. Neumann (pseud. Kozonoh), J. Nožička, F. Posekaný, Z. K. Racek, F. Skácelík, J. K. Tejkal, R. Těsnohlídek, A. M. Tilschová, V. Vančura, R. J. Walt, R. Weiner aj. *Překlady* publikovali E. Bass (H. Heine, F. Wedekind), H. Hackenschmied (R. Bracco, G. Wied), J. Hořejší (A. Allais), S. Chittussi (G. K. Chesterton), J. Křička (S. I. Tanějev), R. Weiner (G. Duhamel), pod šifrou M. Ch. T. byl uveden H. Barbusse, pod šifrou -pa. J. H. Rosny. – Satirickými a humoristickými kresbami přispívali H. Böttinger (pseud. Dr. Desiderius), V. H. Brunner (pseud. J. Studnička), L. Dvořáček, A. V. Hrska, P. Kotík, J. Král, Z. Kratochvíl, J. Lada, J. Lír, A. Moravec, O. Mrkvička, A. Pelc, V. Rada.

LITERATURA: F. Kobliha: Kreslíři ze „Š.“, MR 1919/20, sv. 35, s. 292; an.: Š. …, LidN 20. 4. 1920; V. R.: Nový český satirický časopis (Rarach, též Š. aj.), LidN 15. 12. 1920; E. Bass in Moje kronika (1985, s. 130).

pp

Šibřinky viz in **Merendy**

Jan Ignác **Šiessler**

* asi 21. 1. 1782 *Praha*
† 1. 12. 1826 *Praha*

Autor a překladatel divadelních her a drobných prozaických forem po vzoru soudobé evropské klasicistní i sentimentální literatury.

Výjimečně užíval i české podoby druhého křestního jména (Hynek); psal se také Ssiessler, Schiesler nebo Schiessler, Šiessler, Šisler. – Pracoval jako úředník pražského magistrátu, bližší údaje o jeho životě nejsou známy.

Psal a překládal divadelní hry; tiskem vyšla pouze původní hra *Bohuslav aneb Jak kdo činí, takovou odplatu vezme,* inspirovaná francouzským sentimentálním měšťanským dramatem. Vedle tematiky citů a morálky v příbuzenských vztazích obsahuje emočně vypjaté, napínavé až strašidelné scény. Pouze scénicky (Stavovské divadlo) byly realizovány původní veselohra *Podvod z lehkomyslnosti* a zpěvohra *Martinek, bradýř ve vsi* a dva překlady: Romeo a Julie (shakespearovský námět upravený Ch. F. Weissem ve stylu měšťanského sentimentálního dramatu) a Lov na divokou zvěř (A. Kotzebue). Kromě toho Š. psal a překládal drobné prozaické formy inspirované soudobou evropskou klasicistní i sentimentální poetikou: zvířecí bajku (knižně vydal překlad Ezopových bajek A. G. Meissnera, ostatní časopisecky; bajku *Včela a pavouk* otiskl J. Jungmann v Slovesnosti), moralistní epigram, gessnerovskou citovou idylu Dafnys a Chloe, dialogy, podobenství (*Výstražný sen*), lyrizovanou prózu inspirovanou anglickou hřbitovní poezií (*Vypodobnění večera a noci*) a dobově oblíbené nábožensko-moralistní rozjímání (*Hřbitov*). – Podle francouzsko-německé mluvnice J. V. Meidingera sestavil *Praktickou česko-německou gramatiku pro Čechy*, v níž si pomáhal četnými neústrojnými neologismy; vyšla v několika dalších vydáních.

ŠIFRA: J. S-r . ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čechoslav (1820); Dobroslav (1820–22; 1820 Vypodobnění večera a noci, 1822 Výstražný sen); Hlasatel český (1806–08; 1806 překl. Dafnys a Chloe); J. Jungmann: Slovesnost (1820); Přítel lidu (1806, překl. Dafnys a Chloe); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Bohuslav aneb Jak kdo činí, takovou odplatu vezme (D b. d., 1805, i prem.); Hřbitov. Tiché rozjímání v duchu přátelům náboženství a citlivosti… (P 1808). – *Překlad:* A. G. Meissner: Ezopovy Básně pro mládež… (1816). – *Ostatní práce:* Praktická česko-německá gramatika pro Čechy… podle způsobu J. V. Meidingera (1812). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* Martinek, bradýř ve vsi (asi mezi 1788–1805, hudba J. Peldryán); Podvod z lehkomyslnosti (asi mezi 1805–12). – *Překlady:* Ch. F. Weisse: Romeo a Julie (asi mezi 1805–12); A. Kotzebue: Lov na divokou zvěř (asi mezi 1805–12). ▮

LITERATURA: M. Laiske in Pražská dramaturgie 1 (1974).

lk

František **Šifter**

* 4. 1. 1888 *Bohuslavice* u Kyjova
† 23. 7. 1928 *Boršov* u Kyjova

Prozaik, autor dokumentárně pojímaných črt, povídek a fejetonů z venkovského prostředí jihovýchodní Moravy a z prostředí československých legií v Rusku; překladatel ruské realistické prózy, sociálnědemokratický publicista.

Vyrůstal v rodině domkáře a obuvníka. Gymnázium vystudoval v Kyjově (mat. 1906), práva v Praze (JUDr. 1913). Od 1911 pracoval jako advokátní koncipient; po vypuknutí 1. světové války byl mobilizován a 1915 odeslán na východní frontu, kde 1916 přešel do ruského zajetí a 1917 vstoupil do českosl. legií, v únoru 1918 se stal členem Odbočky Nár. rady československé na Rusi a jako její zástupce za sociálnědemokratickou stranu byl na podzim 1918 delegován na plánovaný kongres Socialistické internacionály ve Švédsku. Po návratu pracoval od 1919 jako místotajemník ministerstva sociální péče v Praze a zejména na počátku 20. let vyvíjel rozsáhlou publicistickou činnost, zaměřenou na praktické zaměstnanecké a sociální poměry bývalých příslušníků českosl. zahraničního vojska.

Š. beletristickou tvorbu, zahrnující drobné črty, povídky a fejetony nebo ojediněle (pouze časopisecky publikované) verše s přírodní tematikou, vyznačoval impresionisticky zabarvený fejetonistický nebo reportážní styl. Knižně Š. debutoval dvěma svazky vzpomínkových črt *Ruské obrázky,* v nichž evokoval zážitky českých vojáků v zajateckých táborech a v legionářském vojsku, jak se s nimi seznámil bě-

hem své cesty středoasijskými a sibiřskými oblastmi Ruska. Pestrý kaleidoskop drobných výseků ze života prostých účastníků války podával v hutné zkratce a citlivě umocňoval náladovými obrázky ruské přírody i reflexemi rozporuplného vztahu českých legionářů k ruskému způsobu života a k ruské revoluci. Dokumentární ráz Š. vtiskl dvousvazkovému souboru fejetonistických próz *Slovácké obrázky.* V rámci ročních období prostředkují převážně národopisné a etnografické osobitosti života jihomoravských vesnic v předválečné a těsně poválečné době. K vyjádření zvykoslovných odlišností rodného prostředí Š. hojně využíval lidových výrazů slováckého nářečí. Tematiku rodného kraje i zážitků z Ruska Š. znovu rozvinul v souboru fejetonů a skic *Všelijaké dny,* již více soustředěném k aktuální realitě poválečného období a k vlastní profesi sociálního pracovníka. Š. vztah k Rusku, vyjadřovaný politickou a dokumentární publicistikou nebo prózami v časopisech a novinách, se projevil také v jeho překladatelském úsilí orientovaném na ruskou prózu přelomu století (L. N. Andrejev, A. T. Averčenko, V. G. Korolenko, A. I. Kuprin, D. N. Mamin-Sibirjak aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: František Žlebský, Fr. Žlebský, F. Žlebský; Š. (Rovnost). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Dělnický kalendář Československé strany soc. demokratické v Rakousku; Kmen (1920); Nár. obzor (1913); Nár. osvobození (1924–28); Právo lidu, i Večerník (1910–29); Rovnost (1919–21); Rudé květy (1920); Samostatnost (1913); Tribuna (1919–27); Ženské noviny (1922, románová příl.: překl. I. Goldberg: Temno, i sep.); – posmrtně: Právo lidu (1929). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Ruské obrázky 1, 2 (PP 1920, 1921); Slovácké obrázky 1, 2 (PP 1921); Všelijaké dny (PP 1922). – *Překlady:* Výbor ruských humoresek A. I. Kuprina, A. T. Averčenka a J. J. Gureviče (1920); A. T. Averčenko: Slabá hlava (1922); Červené zvíře a jiné sibiřské povídky (1922; obs. PP G. Grebenščikova, V. Šiškova, V. Bachmetěva, D. N. Mamina-Sibirjaka a I. Goldberga); V. G. Korolenko: V noci (1922); A. I. Kuprin: Strakatí koně (1922); L. N. Andrejev: Noční rozhovor (1922) + Deník Satanův 1 (1924, s V. Chábem); J. J. Lazarev: Osvobození sedláků (1923); Nové ruské povídky (1923; obs. PP G. Jabločkova, S. J. Jelpatěvského, N. J. Timkovského a D. N. Mamina-Sibirjaka); V. Ropšin (B. V. Savinkov): Kůň vraný (1924). ▮ REDIGOVAL *kalendář:* Příručka českosl. legionáře 1, 2 (1921, 1922, s B. Přikrylem). ▮

LITERATURA: ● ref. Ruské obrázky: J. H. (Hora), PL 18. 7. 1920; jeel. (J. L. Fischer), Kmen 4, 1920/21, s. 276 + (Dr. J. L. F.) Nové Čechy 4, 1920/21, s. 37; J. Kapras, Čes. revue 1921, s. 263 ●; ● ref. Slovácké obrázky: J. O. N. (Novotný), LidN 23. 11. 1921; P. Eisner, Prager Presse 29. 11. 1921; J. Staněk, Niva 1921, s. 241; A. P. (Procházka), MR 1921/22, sv. 37, s. 57; K. H. (Hikl), Naše doba 29, 1921/22, s. 629; -btk- (V. Brtník), Zvon 22, 1921/22, s. 192 ●; Š. Jež: ref. Všelijaké dny, Tribuna 20. 5. 1923; ● nekrology: AMP. (A. M. Píša), PL 26. 7. 1928; om (O. Mrkvička), LidN 26. 7. 1928; an., RP 27. 7. 1928; K. Nový, NO 29. 7. 1928 ●; Unus (V. Cháb): První legionářský příručkář, NO 5. 12. 1929; V. Vlašínová in Česká recepce V. G. Korolenka (1975).

pš

František **Šilhavý**

* 9. 12. 1863 *Opatov* u Třebíče
† 18. 12. 1939 *Královo Pole* (Brno-K. P.)

Sběratel a vydavatel moravských pohádek a pověstí, publicista.

Syn rolníka. Gymnázium absolvoval v Třebíči, učitelský ústav v Brně. Jako učitel krátce působil v rodišti, poté v Brtničce na Jihlavsku. V nedalekém Stonařově se seznámil s kaplanem J. Švestkou, který usiloval o zakládání záložních a úvěrových družstev (tzv. raiffeisenek) v okolních českých obcích. Českou pobočku založil Š. v Dlouhé Brtnici (1898) a stal se jejím pokladníkem. Navázal styky s Ústřední jednotou čes. hospodářských společenstev úvěrních v Brně (po 1918 Moravská jednota záložen, raiffeisenek a družstev) a již 1901 byl zvolen do jejího správního výboru, 1902 se stal výpomocným revizorem, 1903 opustil učitelskou dráhu a stal se revidentem, záhy vrchním revidentem, od 1922 ředitelem revizního oddělení. Zároveň školil revizory a pokladníky, pro jejichž potřeby sepisoval odborné příručky, a redigoval Věstník Ústřední jednoty čes. hospodářských společenstev úvěrních (1915–37). 1935 odešel do penze. Aktivně se věnoval i včelařství a spolkové činnosti v moravském ústředí včelařů (mj. jako pokladník).

Š. zasáhla vlna zájmu o místní lidové památky a národopis, vyvolaná pořádanými národopisnými výstavami krajinskými a vrcholící 1895 pražskou expozicí. Především v moravských odborných časopisech publikoval drobné příspěvky, hlavně pověsti a soupisy místních názvů, nejrozsáhlejší byl soupis názvů zaniklých západomoravských osad a vesnic příležitostně doplněný místními pověstmi *Lidové názvy pozemkové,* který sestavil na základě

svého terénního výzkumu 1898. Didaktické cíle sledoval v záznamech bajek a pohádek, v *Národních bájích a pohádkách* se zaměřil především na svět přírody. Pohádková část sbírky *Pohádky a pověsti z Moravy západní* trpí rozvleklým dějem, místy cizorodými motivy, živější je převyprávění místních pověstí, jejichž soubor vydal též ve zpracování jiných literátů, mj. V. Brandla, A. Jiráska, M. Mikšíčka, A. Sedláčka, M. Václavka, F. M. Vrány (Výbor z moravských pověstí). K mravnímu zušlechtění a povzbuzení vlasteneckého cítění mládeže měl přispět obsáhlý výbor z drobných prací (fejetonů, črt a povídek) V. Kosmáka, publikovaných zejména v oblíbené rubrice Kukátko v brněnském Hlasu. Š. psal též články o literatuře a recenze.

PŘÍSPĚVKY *in:* Časopis Matice moravské (1893–97, 1899, 1901); Časopis Mor. muzea zemského (Brno 1903, Lidové názvy pozemkové); Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1910); Čes. lid (1895–1900); Náš domov (Olomouc 1938); Obzor; Včela moravská (Brno, mj. 1936 Nástin a působení Msgra Františka Adamce); Věstník Ústřední jednoty čes. hospodářských společenstev úvěrních; Vlasť (1897). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Národní báje a pohádky (1894); Pohádky a pověsti z Moravy západní 1 (1894). – *Ostatní práce:* Příručka pro správy spořitelních a záloženských spolků soustavy Raiffeisenovy 1–3 (1. 1924, 2. 1925, 3. 1935); Používání směnek v raiffeisenkách (1935). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Věstník Ústřední jednoty čes. hospodářských společenstev úvěrních (1915–37). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výbor z moravských pověstí (b. d., 1897); Výbor ze spisů Václava Kosmáka pro mládež 1–4 (1. 1898, 2. 1899, 3. 1900, 4. 1901, i upr.); Slavnostní číslo Včely moravské vydané k sedmdesátým narozeninám Msgra Františka Adamce… (1936). ▮

LITERATURA: K. J. Zákoucký: ref. Národní báje a pohádky, Vychovatel 1894, s. 190; ● nekrology: F. Kyselka, Včela moravská 1940, s. 2; an., Věstník Ústřední jednoty čes. hospodářských společenstev úvěrních 1940, s. 8 ●.

ls, ik

F. **Šimáček**

Působnost 1871–1919

Pražské nakladatelství, které zejména v prvním třicetiletí své působnosti promyšleným edičním programem beletrie i naučné literatury významně přispělo k emancipaci české vědy a kultury; knihtiskárna, knihkupectví.

Nakladatelství založil a zprvu řídil jako vyústění svých předchozích vydavatelských aktivit novinář, redaktor, vydavatel a národohospodářský organizátor František Š. (* 2. 12. 1834 Kostelec n. Labem, † 5. 5. 1885 Praha). Studoval na pražské technice (studia nedokončil), navštěvoval též přednášky na univerzitě a 2 roky učitelský ústav v Budči. Již jako student od 1855 přispíval do časopisů Zlaté klasy a Pražské noviny. Vědom si důležitosti národohospodářských znalostí mezi širokými vrstvami obyvatelstva, rozhodl se pro jejich šíření prostřednictvím novin; 1857 založil periodikum Posel z Prahy (nejdříve měsíčník, pak třikrát v týdnu) a stal se jeho vydavatelem a redaktorem (užíval přitom pseudonym Vojtěch Bělák), nakladatelem pak byl bratr Antonín Š. Převážně vlastními příspěvky (též anonymními i podepsanými V. Bělák) se zaměřil na podporu českého průmyslu, peněžnictví (budování záložen), řemesel a živností a jejich společenstev, na modernizaci zemědělství a též na vzdělání a školství. Orientací na hospodářskou prosperitu zaujímal přitom v českém politickém spektru výjimečné postavení. Jeho spíše ojedinělé články s literární a divadelní tematikou, nekrology (V. K. Klicpera), obrany RKZ aj. směřovaly rovněž ke společenskému dosahu kultury. Psal i cestopisné články z českých zemí, ze Slovenska a z Paříže, překládal z francouzštiny. Zvláště v raném období tiskl v listu i původní české povídky (J. Ehrenberger, V. Hálek, A. Heyduk, B. Němcová, J. Neruda, F. Pravda, K. Světlá aj.), beletristické překlady z francouzské a ruské literatury a cestopisy. Svým charakterem a též malou obměnou titulu Posel z Prahy navázal na někdejšího Tylova Pražského posla. V dubnu 1861 Š. noviny zastavil a s bratry E. a J. Grégrovými založil deník Nár. listy. Od 1862 působil 13 měsíců jako společník a správce nové tiskárny Knihtiskárna Dr. Julia Grégra a Františka Šimáčka, 1863 po roztržce s J. Grégrem ze společnosti vystoupil a obnovil Posla z Prahy s hospodářskými i zábavnými přílohami nejprve jako týdeník, 1867 deník. 1863 se oženil s L. Křížkovou (1844–1879), vychovanou v rodině V. Náprstka (byla první knihovnicí Náprstkovy knihovny a stala se 1872 iniciátorkou založení vydavatelského spolku Libuše). 1864 převzal Š. od I. L. Kobra staročeský deník Národ, jehož vydáváním se zadlužil a 1866 jej pro nedostatek předplatitelů zastavil. Finanční nesnáze prohlubo-

valy též cenzurní zásahy i soudní postihy (pro tiskový přečin byl poprvé vězněn 1862, 1868 strávil ve vězení 4 měsíce), pokuty a propadlé kauce. V říjnu 1868 za svého věznění zastavil Posla z Prahy a v prosinci t. r. začal náhradou vydávat Občana, ale v červnu 1869 se vrátil k původnímu názvu Posel z Prahy. Spolu s R. Chotkem se také 1870 podílel na založení vydavatelského spolku Matice rolnická a stal se jeho jednatelem. Koncem 1871 zřídil vlastní tiskárnu (předtím byl jeho kmenovým tiskařem A. Renn), kterou zprvu provozoval na koncesi přítele slavisty J. Koláře pod firmou *Jos. Kolář a spol.* (též *Knihtiskárna Koláře a spol.*). Po smrti první ženy odevzdal 1879 noviny družstvu, které je dále vydávalo pod novým titulem České noviny, dříve Posel z Prahy, koncem 1883 však pro nedostatek předplatitelů splynuly se staročeským Pokrokem. Od 1879, kdy získal vlastní koncesi, provozoval Š. tiskárnu pod svým jménem. Tematické soubory své publicistiky vydal 1881 anonymně v samostatných brožurách (Důkazy bratrství při slavném uvítání a pohostění Čechů v Krakově, Cesta ku zámožnosti pro jednotlivce i celý národ, Vláda němčiny v československých krajinách naše vina, Židovská otázka a národ český). Zabýval se též beletrií, pod šifrou F. Š. 1875 vydal soubor návodně mravoučných povídek o tom, jak se orientovat v složitých životních situacích (Povídky ze života). Jako věno pro svou neteř T. Šulcovou zřídil 1883 knihkupectví a jeho vedení svěřil jejímu budoucímu choti F. Topičovi, který je 1886 získal na své jméno. Š. zemřel po nastydnutí na pohřbu druhé manželky Marie (1851–1885), pohřben byl do rodinné hrobky v Praze na Olšanech. – Tiskárnu i přidružené nakladatelství převzali synové Jaroslav Š. (* 15. 8. 1864, † 15. 5. 1938 Praha) a Bohuslav Š. (* 12. 5. 1866 Praha, † 6. 3. 1945 Praha) a provozovali pod firmou *F. Šimáček, knihtiskárna, nakladatelé.* 1899 vložili spolu s J. Ottou a J. R. Vilímkem knihtiskárnu do nově vytvářené společnosti Čes. grafická Unie a ponechali si jen nakladatelství. Na řízení podniku se od počátku výrazněji podílel Bohuslav Š., absolvent obchodní akademie v Praze a praxe v Lipsku, který se 1910 stal jeho jediným majitelem (prokuristkou byla již od 1907 jeho manželka Milada). Koncem 1919 spojil závod s firmou Emil Šolc ve společnost Šolc a Šimáček, z níž 1928 B. Š. odešel na odpočinek. – Firma sídlila v Praze nejprve na Novém Městě čp. 960, Jeruzalémská 3, od 1880 v čp. 1283, Jeruzalémská 11, dnes 9. Knihkupectví (později F. Topič) působilo 1883–85 na Starém Městě čp. 1011, Ferdinandova třída 9, dnes Národní 7.

Příležitostné nakladatelské aktivity zahájil F. Š. ještě před založením vlastní tiskárny. Již v květnu 1859 anonymně vlastním nákladem vydal a rozprodal Básně A. Heyduka. 1868–69 vycházely nákladem Občana romány budoucí kmenové autorky nakladatelství švédské prozaičky E. Flygare-Carlénové. 1870–74 Š. inicioval a organizoval vydávání spolkové knižnice odborné zemědělské literatury Matice rolnická (19 sv. ve 4 roč.). Soustavnou nakladatelskou činnost postupně rozvinul až po založení vlastní knihtiskárny, v níž vycházely knížky zprvu „nákladem Posla z Prahy“ (nová vydání a další romány E. Flygare-Carlénové, romány W. Collinse, M. S. Schwartzové aj. vycházely před knižním vydáním nejprve v arších jako příloha jeho novin), od 2. poloviny 70. let již i samostatně. Prvním programovým podnikem nového nakladatelství byla *Libuše* (1872–1918, 46 roč.), vystupující formálně až do 1897 jako samostatný vydavatelský spolek pro šíření hodnotné četby pro ženy. Zpočátku jej řídila Š. první žena Ludmila (pro 1. roč. edice napsala knihu Ženy vynikající mimo kruh rodinný), od 1876 za pomoci V. Vlčka a F. Zákrejse. Po krátkém období překladové románové tvorby (zejména M. S. Schwartz) a vzdělávací četby se zaměřila převážně na původní prózu, jen sporadicky doplněnou překlady (mj. W. M. Thackeray: Tržiště života, 1880). Po 1898, kdy se Libuše stala i formálně knižnicí s funkcí kmenové beletristické řady nakladatelství, obrážel její profil ztrátu kontaktu nakladatelství s tvůrčími ohnisky české kultury. Kmenovou beletristickou knižnicí nakladatelství se stala *Kabinetní knihovna* (1884–99, 99 sv.), zaměřená především na původní básnickou, prozaickou a dramatickou tvorbu, přinášející však i literární studie, cestopisy a národopisné črty, ojediněle i překlady. Jádro knižnice tvořili autoři starší generace lumírovské a ruchovské a jejich epigoni. V knižnici publikovali B. Adámek, J. Arbes, J. Braun, S. Čech, A. Černý, J. Červenka, J. S. Guth-Jarkovský, J. Herben, F. Herites, A. Heyduk, E. Jelínek, F. V. Jeřábek, R. Jesenská, A. Jirásek, B. Kaminský, A. Klášterský, E. Krásnohorská (též překlad Childe Haroldovy pouti G. G. Byrona), J. Kvapil, K. Leger,

J. Lier, J. S. Machar, V. Mrštík, A. E. Mužík, G. Preissová, F. S. Procházka, L. Stroupežnický, K. Světlá, F. X. Svoboda, R. Svobodová, M. A. Šimáček (i pseud. M. Havel), L. Tesař (překlad tehdy vlivného F. Coppéea), B. Viková Kunětická, V. Vlček, J. Vrchlický, J. Zeyer. Elegantní standardní vazba knižnice zdůrazňovala její funkci reprezentanta nakladatelství i českého soudobého písemnictví. Vytvořila tak protějšek k Ottově starší a neméně reprezentativní Salonní bibliotéce i jí konkurovala. *Románová knihovna Světozora* (1886–99, 48 sv.), vycházející současně jako příloha časopisu, soustředila výlučně překlady soudobé světové prozaické tvorby ruské (F. M. Dostojevskij, V. G. Korolenko, M. V. Krestovská, V. V. Krestovskij, B. M. Markevič, A. Michajlov, I. N. Potapenko, L. N. Tolstoj, I. S. Turgeněv, A. E. Zarin), italské (A. G. Barrili, E. Castelnuovo, D. Ciàmpoli, A. Fogazzaro, A. Grassi, Neera, G. Pierantoni-Mancini, G. Rovetta, M. Seraová), francouzské (G. Flaubert: Salambo, E. de Goncourt, V. Cherbuliez, P. Loti, G. de Maupassant, A. Theuriet), polské (K. Junosza, vl. jm. Szaniawski, E. Orzeszkowa, B. Prus: Faraon 1–3, M. Rodziewiczówna, I. Sawicka), španělské (P. A. de Alarcón, P. L. Coloma, J. Valera), americké (J. L. Allen, J. Habberton), maďarské (F. Herczeg, M. Jókai), chorvatské (A. Šenoa, J. E. Tomić), dánské (H. Bang), švédské (A. Strindberg) a ukrajinské (B. Hrinčenko). Původní i přeložené prozaické tvorbě byla věnována sešitová knižnice *Sborník ilustrovaných románů* (1884–92, ve 4 dílech celkem 17 sv.). Zahájena Povídkami karlštejnského havrana V. Beneše Třebízského přinesla dále kromě děl P. Albieriho, J. Arbesa, J. Brauna, A. Jiráska, R. J. Kronbauera, J. Laciny (pseud. Kolda Malínský) a M. A. Šimáčka překlady z francouzštiny, italštiny a polštiny (mj. H. Sienkiewicz: Ohněm a mečem, dále J. I. Kraszewski a E. Orzeszkowa). Živě redigovaná knižnice drobných próz z širokého výběru literatur *Levné svazky novel* (1894–97, 100 sv.) se zaměřila na překlady z angloamerických literatur (F. Bret Harte, J. Hawthorne, Mark Twain, E. A. Poe, F. R. Stockton; R. Kipling), z francouzské (P. Bourget, F. Coppée, L. Halévy, V. Cherbuliez, G. de Maupassant, P. Mérimée, P. E. de Musset, G. Ohnet, M. Prévost, J. Richepin, É. Rod, A. Theuriet), polské (M. Bałucki, A. Dygasiński, M. Gawalewicz, T. Jeske-Choiński, E. Orzeszkowa, I. Sawicka, H. Sienkiewicz, J. Zagórski), italské (E. Castelnuovo, G. D'Annunzio, E. De Amicis, D. Mantovani, M. Seraová, G. Verga), ruské (P. D. Boborykin, A. P. Čechov, G. M. Garšin, D. V. Grigorovič, V. G. Korolenko, V. I. Němirovič-Dančenko, I. N. Potapenko, A. S. Puškin, L. N. Samsonov, N. I. Timkovskij), španělské (P. A. de Alarcón, R. Altamira, G. A. Bécquer, J. M. Carretero, L. Coloma, J. Ochoa, A. Palacio Valdès, J. Valera), maďarské (S. Bródy, F. Herczeg, M. Jókai, M. Jósika, Z. Justh, K. Mikszáth, I. Szomaházy, K. Vadnai), dánské (H. Drachmann), norské (B. Björnson, A. L. Kielland), švédské (G. af Geijerstam), chorvatské (Ks. Š. Gjalski), srbské (D. J. Iljić), rumunské (J. L. Caragiale), finské a nizozemské. Koncem 80. let se nakladatelství novými překlady (B. Klika, H. Kosterka, J. Nový a V. Petrů) vrátilo k románům E. Flygare-Carlénové, nejprve v souboru Nové vydání románů a novel (1888–93, 6 sv.), později ve volné sešitové řadě Romány a novely, vydávané až do 10. let 20. století. Tvorbě pro děti a mládež byla určena knižnice *Vlast a svět* (1885–94, 7 sv., red. J. Sokol), v níž převážně povídky publikovali V. Beneš Třebízský, J. Braun, A. Jirásek, E. Krásnohorská, K. V. Rais a J. Sokol. Po dvou svazcích (mj. L. N. Tolstoj: Sedmero povídek) zanikla *Bibliotéka zábavy a poučení* (1890, nová řada, 2 sv.), koncipovaná jako pokračování Bibliotéky studující mládeže, kterou vydával Ústřední spolek učitelstva středních škol českých v nakladatelství B. Stýblo. Funkci kmenové repertoárové sbírky českého i světového dramatu převzala po odmlce Divadelní bibliotéky J. Pospíšila knižnice *Repertoár českých divadel* (1886–1919, 198 sv.), v níž byli postupně uvedeni čeští autoři L. Stroupežnický, M. A. Šimáček (Jiný vzduch, Svět malých lidí), J. Štolba, B. Adámek, K. Pippich, K. Voitl, J. Vávra, G. Preissová (Gazdina roba, Její pastorkyňa), B. Viková Kunětická, E. Jelínek, A. Lokay, V. Štech, E. Souček, F. X. Svoboda (Směry života), P. Starý, J. Antoš, R. Jesenská, V. Šolc (pseud. Abel), J. Ladecký, J. Červenka, F. V. Jeřábek, J. Distl, F. Téver (pseud. Mikuláš Ryvín), A. J. Havránek, J. Zyka (Borotínský), V. Markus, V. Pittnerová, J. Šmaha, J. Císler, E. Krásnohorská, A. Nečásek, L. Archleb, K. Želenský, K. Leger, F. Procházka, P. M. Malloch, F. David, T. Kepková-Novotná, F. Šípek, J. Rudloff, O. Mikovský, V. Pittermann, V. Hladík, P. Dejmek, K. Hora, A. Horáková, L. Suchý, F. Sokol-Tůma, J. Havlíček, L. Mattuš, J. Kratochvíl, O. Faster,

H. Malířová, F. Herman, J. Lukavský, M. Fučík, K. Rožek, K. Jonáš, J. Balák, R. Mařík, K. Fořt, B. Distl, J. Patrný, V. Krofta, E. Šimek, F. Hlavatý, J. Skružný a B. Ludvík. Světovou dramatiku reprezentovaly hry ruské (mj. A. P. Čechov, M. Gorkij, V. A. Krylov, V. I. Němirovič-Dančenko), polské (A. Fredro, J. A. Kisielewski, I. Maciejowski-Sewer, W. Perzyński, L. Rydel, G. Zapolska), německé (O. Ernst, G. Hauptmann, R. Lothar, F. Salten, A. Schnitzler, L. Thoma, F. Wedekind, K. Weiss pod pseud. C. Karlweis), anglické (W. S. Gilbert, O. Wilde), francouzské (A. Vivanti), italské (F. Cavallotti, M. Praga, G. Rovetta), španělské (J. Feliu y Codina), dánské (H. Drachmann, S. Michaëlis), norské (B. Björnson), holandské (H. Heijermans), chorvatské (I. Vojnović) i maďarské (G. Csiky) aj. V 10. letech 20. století převládl v knižnici, která později pokračovala v nakladatelství Šolc a Šimáček, lidový repertoár, zejména adaptace populární prózy a překlady her se zpěvy. *Divadelní hry pro děti* (1899–1901, 5 sv.) přinesly původní hry E. Krásnohorské a V. Baldessari Plumlovské. Zvláště v Š. prozaických a dramatických edicích byly bohatě zastoupeny cizí literatury. Nakladatelství se dařilo získávat pro jejich tlumočení tehdejší přední překladatele. Primát v početnosti prostředkovaných literatur i v množství děl držel A. Koudelka (pseud. O. S. Vetti), jenž k nám uváděl díla autorů severských, nizozemských, španělských i italských. Ruskou literaturu pak u nás představovali V. Beneš Šumavský, Pavel Durdík, F. Chalupa, F. Mach, F. J. Matěcha, N. Mrštík, V. Mrštík, P. Papáček, Ž. Pohorecká (podp. Ž. Šebková), B. Prusík, V. Slukov, K. Štěpánek; polskou zejména A. Černý, C. L. Frič, J. Koněrza, V. Kredba, F. Kvapil, B. Kvapilová, J. J. Langer, A. Schwab-Polabský, F. Vondráček; německou M. A. Šimáček a J. Vrchlický; anglickou J. J. Benešovský Veselý, V. Černý, V. E. Mourek, V. Patejdl, J. V. Sládek; francouzskou E. Čenkov, B. Frida, J. Guth-Jarkovský, H. Jelínek, F. V. Krejčí, O. Mokrý, P. Projsa, E. Řeháková, P. Toman; italskou B. Frida, H. Hackenschmied, V. Hanus, V. Hladík, M. Kalašová; španělskou A. Pikhart a J. Červenka; švédskou a norskou H. Kosterka; dánskou V. Patejdl a spolu s norskou i M. Krausová-Lesná; maďarskou F. Brábek a G. N. Mayerhoffer; chorvatskou F. Fahoun; nizozemskou G. Žďárský a rumunskou F. K. Hlaváček. – V autorských souborech nakladatelství vydalo jen Spisy výpravné A. V. Šmilovského (1880–96, 10 sv.; znovu 1911 8 sv. in Libuše), Sebrané spisy V. Vlčka (1900–03, 13 sv.) a později Básnické dílo J. S. Machara (1909–15, 15 sv.). Hojnějšího zastoupení dosáhly personální soubory autorů divadelních her: J. J. Kolára (1886–87, 3 sv.), F. A. Šuberta (1886–99, 6 sv.), J. Vrchlického (1886–1903, 1918, 33 sv.), L. Stroupežnického (1887–94, 10 sv.), J. Štolby (1891–99, 8 sv.), J. Zeyera (1893–1901, 4 sv.) a F. X. Svobody (1900–06, 6 sv.). Mimo edice se Š. dále významnou měrou podílel na publikování jednotlivých děl A. Klášterského, K. V. Raise, V. Sokolové, M. A. Šimáčka, B. Vikové Kunětické a spolu se spisy i dalších prací J. S. Machara, v překladech pak knih E. Flygare-Carlénové. Významnou součástí produkce nakladatelství, zejména za života jeho zakladatele, byla literatura naučná a vědecká. Ještě v knihtiskárně J. Koláře vycházela knižnice komentovaných předpisů z oboru samosprávy *Samosprávný občan* (1872–73, 3 sv.). Překlady děl významných cestovatelů (A. von Hübner, A. E. Nordenskjöld, H. M. Stanley) soustředila *Bibliotéka světových cestopisů* (1879–83, 4 sv., red. J. Malý). Od konce 70. let vydávalo nakladatelství vědecká díla z různých oborů společenských, přírodních i technických věd a za účasti předních českých odborníků zahájilo projekty rozsáhlých encyklopedických a slovníkových prací (mj. F. Š. Kott: Česko-německý slovník zvláště gramaticko-frazeologický 1–7), z nichž některé nedokončilo (Odborná patologie a terapie 1–6, red. B. Eiselt; Encyklopedie pedagogická 1). Nejrozsáhlejší encyklopedické dílo Hrady, zámky a tvrze Království českého A. Sedláčka s dokumentárními ilustracemi K. Liebschera a V. Krále z Dobré Vody (1882–1905, sv. 1–13) zůstalo u Š. torzem (1912–14 vyšel sv. 14 do seš. 19) a dokončilo jej až nástupnické nakladatelství Šolc a Šimáček. Odborné pedagogické spisy soustředila *Knihovna Komenského* (1882–84, 6 sv., red. Petr Durdík a J. L. Mašek), etnografické studie F. Bartoše, J. Černého, O. Hostinského a Č. Zíbrta *Knihovna Českého lidu* (1891–1906, 4 sv., red. L. Niederle a Č. Zíbrt). Po prvním svazku (Z. V. Tobolka: Slovanský sjezd v Praze roku 1848) zanikla *Slovanská knihovna* (1901, red. A. Černý). – S postupným odchodem starších autorů k jiným nakladatelům a po vyčerpání národně emancipačního programu

nedokázalo nakladatelství od konce 90. let 19. století získat k trvalejší spolupráci, s výjimkou J. S. Machara, významnější autory nastupující generace. Příklon k programu oddechové četby a populárních příruček z různých oborů zahájila knižnice *Lesem a luhem* (1901, 3 sv., red. J. Seidl) s povídkami, odbornou příručkou a veselohrou od jejího redaktora. Původní populární dějepisné, zeměpisné a národopisné stati přinesla knižnice „vzdělávací četby pro každý věk i stav" *Dalekohled* (1901–09, 10 sv.). Převážně adaptace světové klasiky, pohádky a naučné kompilace soustředila žánrově nevyhraněná *Matice mládeže* (roč. 1, 1905–06, 10 sv.; roč. 2, 1906–07, 10 sv., red. T. E. Tisovský; řada 2, 1910–13, 6 sv.), řemeslné úpravy světových pohádek (ed. B. Klika) přinesla knižnice *Pohádky Šťastného domova* (1910–11, 12 sv.). 1904 převzalo nakladatelství od E. Grégra knižnici vzdělávací četby *Matice lidu* (1904–1915/16, roč. 38–49), která měla u Š. tvořit naučný protějšek již výlučně beletristické knižnici Libuše. Převažující díla populárně-naučná, zejména historická (nová vydání děl E. Denise z českých dějin), politická, lékařská, národopisná, zeměpisná, cestopisy, memoáry, monografie (mj. životopis F. Šimáčka od kmenového autora knižnice A. Srba) doplnily historické romány (K. Mečíř, J. J. Stankovský, V. Vlček). Prakticky zaměřené encyklopedie představoval Hospodářský slovník naučný (1905–14, díl 1–3, A–Q, red. F. Sitenský) a populární kompendium J. Kafky Domácí vševěd 1, 2 (1907–09). – Zábavě i vzdělání sloužil zejména časopiseckou činnost nakladatelství profilující (podobně jako vydavatelství J. Otty Zlatá Praha) reprezentativní obrázkový týdeník Světozor (1883–99), řízený Š. synovcem M. A. Šimáčkem. Po jeho zániku jej nahradil více literárně, umělecky a též generačně (starší autoři) vyhraněný Zvon (1900–09). Protějškem beletristických periodik se pak staly odborně zaměřené časopisy, národopisný Český lid (1891–1914) a slovanským světem se zabývající Slovanský přehled (1898–1914). Od počátku 80. let vydávalo nakladatelství též ilustrované časopisy pro děti a mládež s výraznou slovanskou orientací, zprvu též s velkým podílem beletristické složky. Po zániku významného časopisu Jarý věk (1883–88, roč. 1–6, red. J. Sokol) převzalo z nakladatelství A. Wiesnera Zlaté mládí (red. M. Marhan a A. Mojžíš, u Š. 1890–95, roč. 6–10). Následoval měsíčník Česká mládež (podtitul Obrázkový časopis pro mládež, 1898–99, 4 půlroční svazky po 5 číslech, red. J. Dolenský, sv. 1 a 4 se samostatnou přílohou pro menší děti Lístky a poupata), který rozvrhem literární a výtvarné složky přímo navázal na Jarý věk. Verši, prózami, vlastivědnými a cestopisnými články do něj přispěli L. Benýšek, V. Čechová (i šifra V. Č.), K. Čermák, X. Dvořák, I. Geisslová, L. Grossmannová Brodská, A. Heyduk, A. R. Husová, F. Hyšman, K. Chalupa, R. Jesenská, A. Jirásek, K. Juda (pseud. Kara Ben Jehuda), A. Klášterský, B. Klimšová, J. Kořenský, A. Kosina, J. Kožíšek, E. Krásnohorská, J. Krušina ze Švamberka, J. Kuchař, K. V. Kuttan, V. Lužická, J. S. Machar, H. Marek, P. Maternová, T. Mellanová, E. Musil (podp. E. Musil-Daňkovský), B. Patera, V. Pittnerová, V. Podhradská, S. Podlipská, F. S. Procházka, K. V. Rais, V. Řezníček, J. V. Sládek, J. Sokol, V. Sokolová, M. Syrová, J. Šír, V. Štech, V. Tomšovic, J. Vrchlický, J. Vřesnický, Z. Winter, A. J. Zavadil, F. A. Zeman; ilustracemi zejména K. Röhling, dále M. Aleš, V. Černý, J. F. Hetteš a K. Krejčík. Výraznou slovanskou orientaci si uchoval i Mladý Čech (podtitul List pro zábavu a poučení mládeže dospívající, 1900–02, 3 roč., red. J. Dolenský). V roč. 1 vyšlo 10 čísel od března do července 1900, v roč. 2 20 čísel od září 1900 do července 1901 a v roč. 3 20 čísel od září 1901 do července 1902. Beletrie, v 1. roč. soustředěná do přílohy Almanach, postupně ustupovala naučným, zejména životopisným článkům a zprávám o zajímavostech ze světa. Verši a prózami přispěli K. Bufková-Wanklová, X. Dvořák, A. Heyduk, J. K. Hraše, A. Klášterský, H. Marek, F. Patočka, F. S. Procházka, R. Sokol, J. Šír, Z. Winter, A. J. Zavadil, J. Zeyer. Na obrazové části se v postupně zesilujícím podílu dokumentárních kreseb a fotografií podíleli M. Aleš, F. Bíza, J. Čermák, J. Mandl, J. Věšín a E. Zillich. S výjimkou beletristického a literárního týdeníku Zvon (1900/01–1908/09) se později další periodika a přidružené knižnice zaměřily na popularizaci techniky, rady v domácnosti a domácí kutilství. – V 80. a 90. letech 19. století vynikalo nakladatelství péčí o vnější úpravu publikací. Význačnou přeloženou tvorbu provázely často originální ilustrace. K výtvarnému doprovodu reprezentačních vydání původních děl, zejména básní, přizvalo přední výtvarníky (H. Böttinger, A. Liebscher, A. Mucha, V. Oliva, J. Schikane-

der), za rukopisných bojů vydalo 1886 Rukopis kralodvorský s ilustracemi J. Mánesa a komentáři R. Tyršové a F. X. Prusíka. Na ilustracích a návrzích obálek se dále podíleli mj. M. Aleš (především díla K. V. Raise), F. Kupka (obálky spisů J. S. Machara), A. Scheiner, K. Šimůnek, K. Štapfer, J. Ulrich, A. Wenig a E. Zillich. Od počátku 20. století po ztrátě tiskárny úroveň tisku postupně upadala.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Bibliotéka světových cestopisů (1879–83); Sborník ilustrovaných románů (1884–92); Kabinetní knihovna (1884–99); Vlast a svět (1885–94); Románová knihovna Světozora (1886–99); Repertoár českých divadel (1886–1919); Bibliotéka zábavy a poučení (1890); Knihovna Českého lidu (1891–1906); Levné svazky novel (1894–97); Libuše (1897–1918); Divadelní hry pro děti (1899–1901); Lesem a luhem (1901); Slovanská knihovna (1901); Matice lidu (1904–16); Matice mládeže (1905–13); Pohádky Šťastného domova (1910–11). – *Ostatní:* Samosprávný občan (1872–73); Knihovna Komenského (1882–84); Chemická knihovna technologická (1893–97); Dalekohled (1901–09); Knihovna českých domácností (1901–09), pokr. Knihovna Šťastného domova (1909–17); Publikace českého odboru rady zemědělské pro Království české (1903–10); Knihovna Domácí dílny (1909–14). ■ SOUBORNÁ VYDÁNÍ. *Čeští autoři:* J. J. Kolár (hry), J. S. Machar, L. Stroupežnický (hry), F. X. Svoboda (hry), A. V. Šmilovský, J. Štolba (hry), F. A. Šubert (hry), V. Vlček, J. Vrchlický (hry), J. Zeyer (hry). – *Cizí autoři:* E. Flygare-Carlén. ■ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce:* J. Palacký: Našich sedm hlavních hříchů (1874); F. Šimáček: Povídky ze života (1875, šifra F. Š.); R. Pokorný: Básně (1877); F. Š. Kott: Česko-německý slovník zvláště gramaticko-frazeologický 1–7 (1878–93); S. Čech: Václav z Michalovic (1882) + Adamité (1897); A. Sedláček: Hrady, zámky a tvrze Království českého 1–13 (1882–1905); A. Heyduk: Za volnost a víru (b. d., 1883); A. F. Rybička: Přední křisitelé národa českého 1, 2 (1883, 1884); Vlastní životopis Františka Palackého (1885, ed. M. Červinková-Riegrová); J. Vrchlický: Twardowski (1885); J. Arbes: Karel Hynek Mácha (1886); Encyklopedie pedagogická 1 (1886); A. Jirásek: Psohlavci (1886); Rukopis kralodvorský (1886); J. Kolář: Rusko slovem i obrazem 1 (1887); Z. Winter: Rakovnické obrázky 2 (1888) + Dějiny kroje v zemích českých 2. Od počátku století 15. až po dobu bělohorské bitvy (1893); A. Sova: Realistické sloky (1890) + Z mého kraje (1892); J. Kvapil: Básníkův deník (1890) + Princezna Pampeliška (1897); J. Máchal: Nákres slovanského bájesloví (1891, podp. Hanuš Máchal); Č. Zíbrt: Dějiny kroje v zemích českých od dob nejstarších až po války husitské (1892) + Jak se v Čechách tancovalo (1895) + Z doby úpadku (1905) + Veselé chvíle v životě lidu českého 1–8 (1909–11); E. Albert: Jaroslav Vrchlický (1893) + Na zemi a na nebi (1900); K. Havlíček Borovský: Básnické spisy (1897); J. V. Frič: Odkaz (1898); Myšlenky Julia Zeyera (1902, ed. Marie Kalašová); J. Kafka: Domácí vševěd 1, 2 (1907, 1909); Literární pozůstalost H. Kvapilové (1907). – *Překlady:* S. Smiles: Základ blahobytu (1877) + Vlastní silou (1877); A. N. Pypin, V. D. Spasovič: Historie literatur slovanských 1, 2 (1880, 1882); G. M. Ebers: Uarda 1–3 (1880) + Dcera královská 1–3 (1881–83) + Egypt slovem i obrazem 1, 2 (1883, 1884); L. N. Tolstoj: Anna Karenina (1881) + Vojna a mír 1–4 (1888–90); Kvítí z ruských luhů (1885) + Niva (1885); H. Ibsen: Rosmersholm (1898) + Divoká kachna (1899) + Stavitel Solness (1905); G. G. Byron: Hebrejské melodie (1890); G. Carducci: Výbor básní (1890); J. W. Goethe: Faust 1, 2 (1890). ■ PERIODIKA: Posel z Prahy (1857–60, 1863–79), pokr. Čes. noviny, dříve Posel z Prahy (1879–83); Jarý věk (1883–88); Světozor (1883–99); Bazar (1883–1920); Oznamovatel nakladatelství a knihtiskárny F. Šimáčka (1889–92, dub.); Zlaté mládí (1890–95); Časopis pro průmysl chemický (1891–95); Čes. lid (1891–1914); Z říše vědy a práce (1892–99), pokr. Věda a práce (1900–04); Česká mládež (1898–99); Slovanský přehled (1898–1914); Mladý Čech (1900–02); Zvon (1900–09); Vynálezy a pokroky (1904–14); Šťastný domov (1904–20); Vesmír (1906–07); Melišův rozhled (1906), pokr. Melišův rozhled zemědělský (1907–14); Domácí dílna (1908–14); Šimáčkův čtyrlístek (1909–15). ■ KALENDÁŘE: Československá koleda. Velký občanský kalendář na rok 1876 – …1903, Národ. Velký občanský kalendář na rok 1885 – …1903, Rodina. Velký občanský kalendář na rok 1902 – …1903, vše pokračovalo jako Šimáčkův kalendář na rok 1904; Kalendář českého studentstva na rok 1887–88. ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih vydaných nákladem a v komisi knihtiskárny F. Š. v Praze (1892); Seznam knih vydaných nákladem a v komisi firmy F. Š. v Praze do konce roku 1895 (1896) + 1. dodatek k hlavnímu seznamu knih (1897) + 2. dodatek k hlavnímu seznamu knih (1898); Seznam knih a časopisů vydaných nákladem firmy F. Š. (1901); Seznam knih vydaných nákladem firmy F. Š. v Praze do konce dubna 1903 (1903) + Dodatek k seznamu knih (1904); Stručný abecední seznam knih vydaných nákladem a v komisi firmy F. Š. v Praze do 15. června 1906; Seznam knih a časopisů, hudebnin a uměleckých děl (1915). ■ LITERATURA: A. Srb: F. Š., jeho život a působení (1910); I. Servusová: Veřejná, literární a nakladatelská činnost F. Š. (diplom. práce, Filoz. fakulta UK 1978, s bibliografií do 1885); R. Ferklová: F. Š. nakladatelství. Soupis nakladatelského archivu (LA PNP 1995). ■ ● nekrology F. Š.: J. L. T. (Turnovský), Pokrok 6. 5. 1885; an. (J. Grégr), NL 6. 5. 1885; an.: Pohřeb F. Š. s celým projevem V. Vlčka, NL 8. 5. 1885; J. K., NL 10. 5. 1885; an. (J. Neruda), Humorist. listy 1885, s. 150 → Podobizny 3 (1954, s. 35); an.,

Lumír 1885, s. 223; an., Ruch 1885, s. 231; an., Jarý věk 1885, s. 166; F. V. Vykoukal, Květy 1885, 2. d., s. 752; an., Lit. listy 1885, s. 129; V. Vlček, Osvěta 1885, s. 530; F. Čenský, tamtéž, s. 1112; an., Zlatá Praha 1885, s. 291; an., Politik 6. 5. 1885 ●; J. Durdík: Vzpomínka na F. Š., Světozor 19, 1884/85, s. 338, 354 (i sep., b. d., 1885); A. Heyduk: Můj první nakladatel, Zvon 5, 1904/05, s. 177 → Vzpomínky literární (1911, s. 30); in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 3 (1914, Š. dopisy z 1857–59); J. Holeček: U F. Š., in Pero 3 (1924, s. 39); F. Sekanina: K 40. výročí poctivého českého nakladatele a organizátora, Lit. rozhledy 9, 1924/25, s. 265; C. Horáček: Vzpomínka na F. Š., českého novináře, nakladatele a hospodářského průkopníka, Nár. politika 3. 5. 1925; J. B. Votava: Kostelecký rodák – novinář F. Š., Naše Polabí 3, 1925/26, s. 33, 58; R. Šimáček: F. Š., první český národohospodářský novinář, Časopis Svobodné školy politických nauk 4, 1931/32, s. 117, 189; J. Volf: Jak rozprodával F. Š. Heydukovy Básně r. 1859, Naše kniha 1932, s. 74; V. Sís: Sté výročí narození F. Š., NL 4. 12. 1934; Lad. T. (Tůma): Památce F. Š., NL 8. 5. 1935; Ž. (L. K. Žižka): F. Š., Českosl. knihkupec 1935, s. 173; ● k sedmdesátinám B. Š.: rp., NL 12. 5. 1936; an. (L. K. Žižka), Českosl. knihkupec 1936, s. 209 ●; ● k pětasedmdesátinám B. Š.: P. Toman, NL 10. 5. 1941; od, LidN 11. 5. 1941; Wftr. (E. Weinfurter), Knihkupec a nakladatel 1941, s. 246 ●; J. Nožička: F. Š., in České postavy 3 (1941, s. 245, i sep.); O. Dubský: Vzpomínka na F. Š., LidN 2. 12. 1944; ● nekrology B. Š.: Ž. (L. K. Žižka), Knihkupec a nakladatel 1945, s. 41; P. Toman, LidN 8. 4. 1945 ●; Z. Pešat: Š. Kabinetní knihovna, Listy Klubu přátel poezie 1969, květen.

az

Matěj Anastázia **Šimáček**

* 5. 2. 1860 *Praha*
† 12. 2. 1913 *Praha*

Prozaik, dramatik i básník, na konci 19. století průkopník kritického realismu s moralistně pojímanými sociálními konflikty a se zájmem o proměny života pražských měšťanských vrstev; divadelní kritik a publicista.

Své nejranější práce podepisoval M. J. Šimáček. – Matku ztratil při porodu, otce advokáta ve čtyřech letech, vychováván byl babičkou a tetou. Obecnou školu navštěvoval v Praze nejprve německou, po roce už českou u sv. Vojtěcha, absolvoval českou reálku na Žižkově (ovlivnil ho filolog F. Bílý) a chemii na pražské technice (1878–81). Po absolutoriu působil několik let jako technický úředník v cukrovarech na českém venkově (Uhříněves, Doksany, Dymokury). Osvědčiv vlohy k literární práci, vrátil se 1884 do Prahy a na přání strýce, nakladatele F. Šimáčka, se ujal redakce obrázkového týdeníku Světozor, který řídil až do jeho zániku 1899. Zprvu v něm publikoval zejména divadelní kritiku, později i značnou část svých beletristických prací. Současně 1897–1900 působil jako knihovník vinohradské městské knihovny, od 1901 plnil v Národní politice povinnosti činoherního referenta a od 1900 vydával i řídil literární orgán starší generace Zvon. Byl dvakrát ženat (1886 a 1906), byl bratrancem, později i tchánem nakladatele Bohuslava Š. Dočasně náležel k různorodé bohémské společnosti Mahábhárata, která se scházela v pivovaru u sv. Tomáše (J. Arbes, J. V. Frič, J. S. Machar aj.). Od založení spisovatelského spolku Máj 1887 pracoval v jeho výboru (pokladník), jako předseda jeho penzijního fondu a 1901 se podílel na založení jeho Nakladatelského družstva; byl rovněž ve výboru spisovatelského spolku Svatobor. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech v Praze.

V Š. literární tvorbě se nejsilněji projevil vliv zprvu naturalistického a pak kritického realistického směru (především I. A. Gončarov a É. Zola); příznačný je pro ni zájem o životní a pracovní podmínky továrního dělnictva a o život měšťanských vrstev v soudobé Praze se zaujatou reflexí rodinných krizí a úpadku společenské morálky. Š. vynikal v žánrové kresbě a ve schopnosti sledovat vztahy mezi prostředím a způsobem života v něm, leckde však jen mechanicky aplikoval některé naturalistické teze (determinismus, darwinistická teorie dědičnosti ap.). Ač takřka po celý život psal verše, poezie nebyla oblastí, jež výrazněji formovala jeho umělecký profil. Po krátkých raných časopiseckých exkursech na pole historické epiky (debutoval v České včele 1878) se jeho verše nesly v duchu tradiční lyriky přírodní, milostné a útrpně sociální (*Z kroniky chudých*) včetně milostného příběhu protkaného lyrismem (*V bludišti lásky*). Sociální hledisko v podobě reflexí továrního života, práce a lidské bídy i později provázela milostná a rodinná lyrika (*Na záletech*). Odvrat od sociálních témat pak představovala až závěrečná elegicky laděná sbírka reflexí (*Hrobu a životu*). Snaha dostat se hlouběji k životu soudobé tovární chudiny i středních městských vrstev záhy orientovala Š. k próze a k dramatu. V divadelní tvorbě postupně přešel od situačních čino-

her (*Pomluva, Bez boje*) k sociálně kritickému pohledu v životnějších a také úspěšnějších hrách, dokládajících povahotvorný vliv prostředí. S kritickým ostnem hromadil drsné výjevy ze života dělníků (*Svět malých lidí*) i konflikty z měšťanského prostředí (*Jiný vzduch*); jejich obžalobný ráz však oslabovalo sentimentální pojetí hledající nápravu v mravnějším životě. Výraznějším zpodobením deterministických idejí a posílením scénického realismu je drama *Ztracení*, líčící následky nesprávné výchovy dětí, vyhrocený individualismus muže a obětavé odevzdání ženy a boj sobeckých zájmů rozkládající lidské vztahy. Uzavření Š. dramatické tvorby a zároveň příklon k dušezpytné analýze představuje drama *Poslední scéna*. Stěžejní oblastí Š. uměleckého projevu byla próza. Nejvíce zde čerpal z osobních zkušeností z cukrovarského prostředí. Pracovní podmínky, vztahy zaměstnavatelů, továrních úředníků a dělníků, bídný život nejnuznějších vrstev zobrazoval v bezprostředním až dokumentárním líčení v drobných prózách, v epicky rozvedenější a psychologicky prokreslenější novele (*U řezaček*) i v celistvějším pohledu na problematiku pracovní a osobní v příbězích zaměřených k mravnímu působení (*Bratři, Štěstí, Otec, Dvojí láska*). Posílením psychologických a analyzujících prvků přesahoval Š. prostý sociální realismus v novele *Duše továrny*. Silné vlastenecké zaujetí i osobní zabarvení zachoval i v postupně publikovaných vzpomínkách na studentská léta *Ze zápisků phil. stud. Filipa Kořínka*. Tyto žánrově pojaté výjevy ze života pražských měšťanských rodin z pohledu studenta (domácího učitele) vynikají především názornou bezprostředností líčení i kritickým mravním patosem. Také v dalších prózách z přelomu století se Š. omezený sociální přístup proměňoval a námětově i názorově obohacoval: usiloval postoupit od žánrovosti, popisného detailu, sugestivního podání lokálního koloritu či charakteru postavy k prohloubenějšímu pohledu na skutečnost, jenž by zachytil podstatné rysy společenské morálky, případně mohl působit k jejich nápravě (*První služka*, *V novém životě*, *Světla minulosti*, *Lačná srdce*). Avšak tyto prózy ovlivnila tezovitost, upadaly do idyličnosti a sentimentu a především do silné závislosti na dobových teoriích společenského vývoje, jimž byla také do značné míry podřízena koncepce románu *Chci žít!*, pokusu o podrobné zachycení a psychologickou analýzu tragického rozkladu společnosti. Š. prozaickou činnost uzavřel román s autobiografickými rysy *Maxínkův strýc herec* a beletrizované *Vzpomínky literární, divadelní a jiné*. Některé Š. práce byly přeloženy do němčiny, slovinštiny a chorvatštiny. – Značné zásluhy si Š. získal jako redaktor beletristických časopisů, zejména Světozoru. Zvláště první desetiletí jeho existence, kdy jej jeho redaktor programově orientoval k prosazování literárního realismu a kdy v něm otiskli své rané práce J. S. Machar, V. Mrštík, A. Sova, J. K. Šlejhar a další autoři, hlavně realistického proudu, mělo zásadní důležitost pro nástup mladé literární generace. To se změnilo v polovině 90. let, kdy ohledy na čtenáře populárně laděného obrázkového časopisu i politická orientace mladočesky liberálně nacionální přivedly Š. do sporů s mladou generací při obraně lumírovského epigonství, v otázce práva redaktora na úpravu autorských textů a v odporu ke zvýrazněné kritičnosti mladých. Jako divadelní kritik se Š. spíše soustřeďoval na kultivaci vztahu diváka k divadlu než na kritickou analýzu děl.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Anast. Pražák (Ruch 1888), Jar. Orlov, Martin Havel; A. Š., J. O., -k., M. A. Š., Š. ▪ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach české omladiny (1879); sb. Černá hodinka (1892); Čes. včela (1878–79); Čes. noviny (1882); sb. Dělnictvo sobě! (1886); Hlas národa (od 1886); Koleda (1880, 1887); Květy (1880–1903); Lit. prémie Umělecké besedy na rok 1888; Lumír (1881–86); Lyrická prémie spolku Máje na rok 1910; alm. Na pomezí (Teplice 1885); Nár. politika (1900–13); roč. O bídě lidské (1889–90); Obzor lit. a umělecký (1899); Osvěta (1884–90); Paleček; Pamětní list slavnostní sjezdu všesokolského v Praze (1887); Pokrok (1885); Rozhledy (1897); Rozhledy lit. (1886); Ruch (1879–86); sb. Sirotám příbramským (1892); Světozor (1879–99); Švanda dudák (1887, 1894); alm. Vzpomínáme Vás… (1913); Zábavné listy; Zlatá Praha (1903–05); Zvon (1901–13). ▪ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Z kroniky chudých (BB 1885); Pomluva (D 1886, prem. 1885); Bez boje (D 1887, prem. 1889); Z opuštěných míst (PP 1887); U řezaček (P 1888); V bludišti lásky (B 1889); Bratři (R 1889); Svět malých lidí (D 1891, prem. 1890); Štěstí 1, 2 (R 1891); Otec 1, 2 (R 1891); Ze zápisků phil. stud. Filipa Kořínka 1–5 (PP 1893–97, pseud. Martin Havel; 1. Lívanečky slečny Rózi, U Žehurů, Miroslav z Lipan; 2. Rodina Janebova; 3. Chamradina; 4. Poslední svého jména; 5. Rodiny dvou sester); Dvojí láska (R 1894); Jiný vzduch (D 1894, i prem.; prem. po přeprac. 1895); Duše továrny (P 1894); Na záletech (BB 1896); První služka (P 1898); V novém životě (P 1898); Světla minulosti 1, 2 (R 1900); Ztracení (D 1902, i prem.);

Lačná srdce (R 1904); Chci žít! (R 1908); Poslední scéna (D 1908, prem. 1907); Hrobu a životu (BB 1908); Maxínkův strýc herec (R 1910); Vzpomínky literární, divadelní a jiné (1911). – *Překlad:* G. Hauptmann: Osamělé duše (1895). – *Výbor:* Duše továrny (1953 a 1963, ed. J. Daněk). – *Souborné vydání:* Sebrané spisy M. A. Š. (Čes. grafická Unie, 1908–11, 20 sv.). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* H. Sudermann: Domov (1893). ▮ KORESPONDENCE: red.: Naše pošta (A. Sovovi z 1895), Niva 5, 1894/95, s. 175; J. S. Machar: S M. A. Š. (z 1886–1910 a b. d.), Tribuna 20. 11. 1927 – 15. 1. 1928 → Zapomínaní a zapomenutí (1929); in Vrchlický v dopisech (z 1895–1900; 1955, ed. A. Pražák); B. Svadbová: Trojí pohled (T. Novákové z 1886–89), sb. Lit. archiv 21–22, 1986–87 (1987), s. 243; J. Šícha: Vzácný příteli (J. V. Sládkovi z 1897), Labyrint 1993, č. 8. ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Světozor (1884–99), Zvon (1900–12); *sborníky:* Sirotám příbramským (1892, s I. Herrmannem a A. Klášterským), Černá hodinka (1892, s jinými). ▮

LITERATURA: R. Ferklová: M. A. Š. (1860–1913). Soupis osobního fondu (LA PNP 1980). ▮ ● ref. Z kroniky chudých: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1884, s. 179; -ρ., Lumír 1884, s. 495; =, Zlatá Praha 1884, příl., s. 178; s. (S. Čech), Květy 1885, d. 1, s. 124; B. Čermák, NL 11. 2. 1885; F. Zákrejs, Osvěta 1885, s. 837 ●; ● ref. Pomluva: Cfč. (C. L. Frič), Jeviště 1885, s. 143; J. M. (Merhaut), Mor. orlice 4. 3. 1886; (knižní vyd.:) J. V. (Vrchlický), Hlas národa 16. 11. 1886 odpol.; F. Zákrejs, Osvěta 1887, s. 263 ●; ● ref. Z opuštěných míst: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 8, 1886/87, s. 278; F. V. Vykoukal, Osvěta 1887, s. 569 ●; ● ref. Bez boje: an., Čas 1, 1886/87, s. 364; š. (J. Kuffner), NL 29. 11. 1887; č. (L. Čech), Lit. listy 9, 1887/88, s. 250; L. Šolc, Hlídka lit. 1888, s. 212; F. Zákrejs, Osvěta 1889, s. 282 ●; ● ref. V bludišti lásky: J. V. (Vrchlický), Hlas národa 17. 12. 1888; V. Vítězný, Lit. listy 10, 1888/89, s. 14 ●; ● ref. U řezaček: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 10, 1888/89, s. 396; F. V. Vykoukal, Osvěta 1889, s. 186; B. Čermák, NL 7. 2. 1889 ●; ● ref. Bratři: I. Hořice, Lit. listy 11, 1889/90, s. 196; B. Čermák, NL 12. 4. 1890; F. V. V. (Vykoukal), Hlas národa 25. 6. 1890 ●; ● ref. Svět malých lidí: š. (J. Kuffner), NL 24. 11. 1890; X. Y. (V. V. Zelený), Hlas národa 25. 11. 1890; V. Guth, Politik 25. 11. 1890; J. Lý (Ladecký), Čes. Thalia 1890, s. 397; Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 12, 1890/91, s. 124; an., Niva 1891, s. 15; A. Schulzová, Květy 1891, d. 1, s. 122; P., Hlídka lit. 1891, s. 374 ●; ● ref. Štěstí: š. (J. Kuffner), NL 26. 6. a 8. 7. 1891; V. V. Zelený, Hlas národa 13. 9. 1891; J. Klenek, Hlídka lit. 1891, s. 417; jv. (J. Vodák), Niva 4, 1893/94, s. 128 ●; ● ref. Otec: F. V. V. (Vykoukal), Hlas národa 27. 12. 1891; jv. (J. Vodák), Lit. listy 13, 1891/92, s. 79 a 94; L. Šolc, Hlídka lit. 1892, s. 155; J. Karásek, Niva 4, 1893/94, s. 63 ●; L. Čech: ref. Štěstí, Otec, Osvěta 1892, s. 566; D. Stříbrný in M. A. Š.: Ze zápisků… (1894); ● ref. Ze zápisků…: an. (F. Roháček), Niva 3, 1892/93, s. 63; P. Šup, Hlídka lit. 1893, s. 274; jv. (J. Vodák), Lit. listy 14, 1892/93, s. 122 + Lit. listy 16, 1894/95, s. 108 a 125 + Rozhledy 4, 1894/95, s. 227 + Niva 6, 1895/96, s. 93; L. Čech, Osvěta 1893, s. 1153 + 1895, s. 274; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 3, 1893/94, s. 206 + Rozhledy 5, 1895/96, s. 245; F. X. Š. (Šalda), Lit. listy 18, 1896/97, s. 10 → KP 3 (1950); -zjz.-, Lumír 25, 1896/97, s. 227 a 239; K. Staněk, Osvěta 1897, s. 1012 ●; ● ref. Dvojí láska: jv. (J. Vodák), Niva 4, 1893/94, s. 297; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 3, 1893/94, s. 206; J. K. (Kabelík), Hlídka lit. 1894, s. 416 ●; ● ref. Jiný vzduch: P., Světozor 28, 1893/94, s. 143; A. Schulzová, Zlatá Praha 11, 1893/94, s. 141; F. X. Šalda, Rozhledy 3, 1893/94, s. 280 a 329 → KP 2 (1950); š. (J. Kuffner), NL 27. 1. 1894; F. Zákrejs, Osvěta 1894, s. 268; J. Flekáček, Vlasť 10, 1893/94, s. 558; -r., Zábavné listy 1894, s. 237; (prem. po přeprac.:) J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 12, 1894/95, s. 540; F. X. Šalda, Rozhledy 5, 1895/96, s. 113 → KP 2 (1950) ●; ● ref. Duše továrny: E., Lumír 23, 1894/95, s. 119; jv. (J. Vodák), Lit. listy 16, 1894/95, s. 292; J. Karásek, Niva 5, 1894/95, s. 96; F. X. Šalda, Rozhledy 4, 1894/95, s. 549 → KP 2 (1950) ●; ● polemiky kolem kriticismu mladých a Š. úprav jejich textů: M. A. Š., Světozor 29, 1894/95, s. 94, 118, 131, 143, 155, 166, 203, 250; prohlášení 66 spisovatelů ve prospěch M. A. Š. jako redaktora, tamtéž, s. 250; samost. J. S. Machar, tamtéž, s. 250; A. P. (Procházka), MR 1894/95, sv. 1, s. 120 a 139; J. Karásek, Lit. listy 16, 1894/95, s. 80 a 111; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 4, 1894/95, s. 234; F. X. Šalda, tamtéž, s. 236, 286, 362, 424 → KP 2 (1950); J. Pelc, tamtéž, s. 288; F. X. Svoboda, tamtéž, s. 365; V. Mrštík, tamtéž, s. 366; an., Lumír 23, 1894/95, s. 203 a 243; an., Niva 5, 1894/95, s. 144; M. A. Š. a A. Sova, tamtéž, s. 175; Fr. R. (Roháček), tamtéž, s. 192; Jonathan, tamtéž, s. 211 ●; L. Čech: ref. Dvojí láska, Duše továrny, Osvěta 1895, s. 560; ● ref. Na záletech: Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 5, 1895/96, s. 795; -ín-, Lumír 25, 1896/97, s. 83 ●; ● ref. První služka: D., Rozhledy 7, 1897/98, s. 801; R. Bazarov (J. Kadlec), Čes. revue 1, 1897/98, s. 1236; an., PL 4. 4. 1898; F. X. Š. (Šalda), Lit. listy 20, 1898/99, s. 129 → KP 4 (1951) ●; ● ref. V novém životě: R. Bazarov (J. Kadlec), Čes. revue 2, 1898/99, s. 106; K. Sezima, Lit. listy 20, 1898/99, s. 48; D., Rozhledy 8, 1898/99, s. 38 ●; F. V. Vykoukal: ref. První služka, V novém životě, Osvěta 1899, s. 75; ● ref. Světla minulosti: R. J., Lumír 29, 1900/01, s. 219; J. S. Machar, Naše doba 8, 1900/01, s. 789; F. Sekanina, Čes. revue 4, 1900/01, s. 1139; R. J. Kronbauer, Hlas národa 20. 1. 1901; F. V. Krejčí, Rozhledy 1901, s. 80; O. Cmunt, ČČM 1901, s. 280; A. Novák, Obzor lit. a umělecký 1901, s. 103; F. V. Vykoukal, Osvěta 1901, s. 555 ●; ● ref. Ztracení: an. (K. M. Čapek Chod), Čes. revue 5, 1901/02, s. 462; K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 12, 1901/02, s. 601; -mat., Srdce 1, 1901/02, s. 254; š. (J. Kuffner), NL 18. 2. 1902; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 18. 2. 1902; F. Zákrejs, Osvěta 1902, s. 360; -α- (J. Kamper), Obzor lit. a umělecký 1902, s. 149; -s-, Lumír 1902, s. 239 ●; ● ref. Lačná srdce: O. Theer, Lumír 32, 1903/04, s. 204; F. P. S., Srdce 3, 1903/04, s. 145; S. Kovanda, Rozhledy 14,

1903/04, s. 1212; A. Pražák, ČČM 1904, s. 170; F. V. Vykoukal, Osvěta 1904, s. 368 ●; K. H. Hilar: Moderní dramatikové čeští, M. A. Š., Čes. svět 2, 1905/06, č. 16; ● ref. Poslední scéna: J. Hilbert, Venkov 24. 10. 1907; Hký (K. Horký), Nár. obzor 26. 10. 1907; F. Khol, Pražská lid. revue 1907, s. 267; J. P., Osvěta 1907, s. 1130; J. Kamper, Lumír 36, 1907/08, s. 69; Zr., Máj 6, 1907/08, s. 91; O. Theer, Čes. revue 11, 1907/08, s. 187; J. Karásek, MR 1907/08, sv. 20, s. 126; Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 70; KMČ. (K. M. Čapek Chod), Zvon 8, 1907/08, s. 77 ●; K. Fiala: ref. Hrobu a životu, MR 1907/08, sv. 20, s. 479; J. Dresler: M. A. Š., Čes. revue 11, 1907/08, s. 541 + Žena v díle našich moderních romanopisců, Ženský svět 1909, s. 197 a 213; ● k padesátinám: an., Rudé květy 9, 1909/10, s. 160; A. Pražák, Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 238; an., LidN 5. 2. 1910 ●; G. R. Opočenský: M. A. Š. jako spisovatel sociální, Dělnická osvěta 1910, s. 5; ● ref. Maxínkův strýc herec: -il., LidN 16. 10. 1910; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 83 ●; V. Dresler: M. A. Š. a jeho dílo, in Sebrané spisy M. A. Š., sv. 20 (Vzpomínky…, 1911); D. Stříbrný: Český epik darwinismu, ČMF 1911, s. 21 a pokr. + Dramata M. A. Š., LF 1911, s. 116 a pokr. + Š. Zápisky, Osvěta 1912, s. 449; Tristan (V. Friedl): Životní literární dílo M. A. Š., Zvon 12, 1911/12, s. 677 a 687; V. Dresler: Literární podobizny 3. M. A. Š., Lit. rozhledy 1913, s. 33; ● nekrology: A. M. (Macek), Akademie 17, 1912/13, s. 223; F. X. Š. (Šalda), Čes. kultura 1, 1912/13, s. 318 → KP 9 (1954); V. Č. (Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 285; F. Sekanina, Zvon 13, 1912/13, s. 324; A. N. (Novák), Přehled 11, 1912/13, s. 366; an., Máj 11, 1912/13, s. 278; K. (J. Kodíček), Scéna 1913, s. 28; V. Dyk, Samostatnost 13. 2. 1913; A. Nečásek, Venkov 13. 2. 1913; K. (F. V. Krejčí), PL 16. 2. 1913; V. Morávek, Nár. obzor 21. 3. 1913; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 863; K. V. Rais, Almanach ČAVU 1914, s. 132 ●; V. Dyk: Dopis z Prahy, LidN 16. 2. 1913; D. Stříbrný: M. A. Š., Osvěta 1914, s. 248 a 341; K. V. Rais: Ze vzpomínek na M. A. Š., Zvon 16, 1915/16, s. 505 a pokr. → Ze vzpomínek 3 (1930); J. Máchal in O českém románu novodobém (1930); L. Páleníček: M. A. Š. jako divadelní referent a kritik Světozora, Sedmá výr. zpráva veřejné obchodní školy města Kroměříže za rok 1929/30 (1930); ● k 70. výr. nar.: an., Zvon 30, 1929/30, s. 336; A. N. (Novák), LidN 5. 2. 1930 ●; F. Dlouhán (Bulánek-D.): Z kroniky chudých, Zvon 31, 1930/31, s. 462 a 474; jv. (J. Vodák): Z literárního kalendáře, Čes. slovo 12. 2. 1933; A. Klášterský in Vzpomínky a portréty (1934); K. P. (Polák): M. A. Š., PL 12. 2. 1938; M. Hýsek: Několik slov památce M. A. Š., Venkov 13. 2. 1938 → Literární besedy (1940); V. Šimáček: M. A. Š. doma a v životě, LitN 1940, s. 55; p. (A. M. Píša): Památce M. A. Š., Nár. práce 4. 2. 1940; J. Vodák in M. A. Š.: Maxínkův strýc herec (1940); B. Slavík: Trojí tradice české slovesné tvorby, Čteme 1943, s. 25; A. Hartl: Honba za pseudonymem před padesáti lety, Čteme 1943, s. 82; jšk. (J. Š. Kvapil): M. A. Š., LidN 12. 2. 1943; A. Kellnerová in M. A. Š.: Ze zápisků… 1 (1949); ● k 90. výr. nar.: J. H. (Hrabák), Rovnost (Brno) 4. 2. 1950; B. Slavík, LD 5. 2. 1950; F. S. (Soldan), Svět v obrazech 1950, č. 6 ●; L. Lantová: Čtyřicet let od smrti M. A. Š., LitN 1953, č. 7; M. Nosek in M. A. Š.: Ze zápisků… 2 (1959); ● k 100. výr. nar.: A. Míšková-Raisová, LD 5. 2. 1960; V. Petříková, Práce 5. 2. 1960; -jo- (J. Opavský), RP 5. 2. 1960 ●; K. Hausenblas: K výstavbě „postavy" v prozaickém textu, Bulletin vysoké školy ruského jazyka a literatury 1962, s. 153 → Výstavba jazykových projevů a styl (1971); K. Krejčí: Hledání českého Oněgina, Slavia 1967, s. 383; J. Hrabáková: Ženské postavy v realistickém dramatu let devadesátých, SPFUK Praha. Filologické studie 4, 1973, s. 131; (hey) (J. Heyduk), Vzpomínka na Š., LD 12. 2. 1973; R. Pytlík: O českém románu sociálním, ČLit 1976, s. 398 → Česká literatura v evropském kontextu (1982); Lc: Průkopnické dílo, Nové knihy 1985, č. 6; D. Mocná: M. A. Š., Lit. měsíčník 1987, č. 5; M. Červenka: Polymetrie v české epice 19. století (2. část), Wiener slavistisches Jahrbuch 1989, s. 31; vl (Š. Vlašín): ke 140. výr. nar., Naše pravda 2000, č. 7.

jip

Radovan **Šimáček**

* 16. 11. 1908 *Praha*
† 25. 6. 1982 *Praha*

Autor historických próz a příruček z oblasti národního hospodářství a sportu, publicista.

Pocházel z rodu s bohatou kulturní tradicí. Jeho otec Bohuslav Š. a děd z otcovy strany František Š. byli nakladatelé. Byl synovcem a později z matčiny strany i vnukem spisovatele Matěje Anastázii Š., strýc Vladimír Š. (1891–1953) byl herec, divadelní a rozhlasový režisér, autor rozhlasových her a překladatel, sestra Dagmar, provd. Outratová, byla spisovatelka a překladatelka. Do obecné školy Š. za 1. světové války nechodil, učil se doma. Studoval na reálném gymnáziu v Praze v Křemencově ul., po maturitě (1926) absolvoval roční abiturientský kurs na obchodní akademii v Praze a 1927–29 dvouletý pobyt na École Libre des Sciences Politiques v Paříži. 1929 se stal úředníkem v exportním oddělení brněnské Zbrojovky. 1930–41 byl redaktorem časopisu Hospodářský rozhled, 1942–44 a znovu krátce 1945 tajemníkem a redaktorem Světového literárního klubu v nakladatelství Máj (redigoval zde i časopis Rozpravy o literatuře a umění). 1944–45 byl nasazen do výroby u pražské

firmy Kraucher. 1945–51 působil na ministerstvu zahraničního obchodu jako šéfredaktor jeho tiskové služby a redaktor časopisu Zahraniční obchod (byl též odpovědným redaktorem cizojazyčné propagační revue o českosl. exportu). Redaktorem národohospodářských publikací byl 1951–52 i v Průmyslovém vydavatelství a pak do 1959 v nakladatelství Orbis. 1959–64 pracoval jako korektor ve Středočes. tiskárnách. Od 1964 byl redaktorem ediční řady Českosl. vlastivěda vydávané Společností pro šíření politických a vědeckých znalostí. Po změně této instituce v Socialistickou akademii přešel do jejího nakladatelství Horizont. I po odchodu do důchodu (1971) spolupracoval jako externista s ministerstvem zahraničního obchodu (sestavování ekonomických příruček). Od mládí provozoval jezdecký sport, psal o něm, vydával (1930–34) i specializovaný časopis Turf a do pozdních let spolupracoval s institucemi jezdeckého sportu (vydávání programových bulletinů). Pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech.

Základní tvůrčí inspiraci poskytly Š. Hrady, zámky a tvrze Království českého A. Sedláčka, jejichž vydavatelem byl jeho otec. Zajímaly ho osudy českých šlechtických rodů od středověku až k renesanci, zvláště pokud se v nich vyskytly motivy záhadných zločinů, vášní a dobrodružství. Hlavní důraz přitom kladl na cíle zábavné a poučné, proto se i jeho knihy určené původně dospělým staly součástí četby mládeže. Postavy jsou v jeho prózách především nositeli hybného děje a reprezentanty dobového způsobu života, nikoli prostředkem k problémovému pojetí minulosti nebo k ideovým aktualizacím (výjimkou je protiněmecký akcent v poválečné próze *Jan Puklice ze Vstuh*). *Zločin na Zlenicích hradě L. P. 1318* (původně v Lid. novinách 1940) byl ve své době ojedinělým pokusem o žánr historické detektivky. Detektivní postupy se v parodické poloze objevují i v próze *Napoleon byl zavražděn* z prostředí dostihového sportu. V dalších románech Š. postupně rozšiřoval záběr dobových reálií a přecházel ke kronikářskému kompozičnímu řešení: konflikt drobného rytíře s královskými úředníky spojil s širším obrazem nesvárů mezi městy a šlechtou v době jagellonské (*Krev a pivo*) a tragický konec rodu Smiřických zasadil do souvislostí neúspěšného stavovského povstání let 1618–20 (*Výbuch*). Ve *Valdštejnské rapsodii* pak dospěl k tvaru panoramatické románové fresky, v níž se paralelně s historií Valdštejnova vzestupu a pádu rozvíjejí osudy řady skutečných i fiktivních postav z různých společenských vrstev. Rytířskou prózou *Kříž proti kříži,* v níž je vyprávění vloženo do úst přímého účastníka děje, se Š. vrátil k počátku 13. století a české účasti na čtvrté křížové výpravě. – Jako ekonom orientovaný hlavně na zahraniční obchod byl autorem nebo spoluautorem odborných a propagačních publikací, z nichž některé redigoval, několik ekonomických příruček přeložil z ruštiny. Věnoval se i sportovní publicistice, a to převážně se zaměřením na dostihový sport.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Dorost. (v čas. Gentleman); -radši- (Zvon, Hospodářské noviny), R. Š., -rš-, rš. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach Naše vojsko 1957; Czechoslovak Exporter (1947–51); Dějiny a současnost (1964, 1969); Ekonomická revue (1967–69); El Exportador Checoslovaco (1947–51); Gentleman (1927–30, FF a články o jezdeckém sportu); Hospodářské noviny (1965, 1967, 1975); Hospodářský rozhled (1934–41); Jazdectvo (Bratislava); Jezdec a chovatel; Kovák (1968); Krásy domova (1963); L'Exportateur Tchécoslovaque (1948–51); Lid. demokracie (1974–1981, FF a sloupky); Lid. noviny (1940); Mezinárodní politika (1968); Nár. listy (od 1926); Naše rodina; Naše vojsko (1957, autoref. o R Výbuch); Ohníček (1968); Pour vous de Tchécoslovaquie (1964; i angl., něm. a španěl. mutace); Průboj (Ústí n. Lab. 1969); Přítomnost (1932); Rozpravy Aventina (1930–31); Rozpravy o literatuře a umění (1942); Studio (1929–30, články o franc. filmových režisérech); Turf (1930–34; 1930–31 R Černý a bílý); Turista (1962); Venkov (1941); Vlasta; Zahraniční obchod (1946–60); Zahraniční politika (1931, studie Národní hospodářská rada a otázka stavovského zastoupení ve Francii, i sep.); Zvon (1934–35). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Charles Maurras (studie, 1930); Zločin na Zlenicích hradě L. P. 1318 (R 1941; od 1968 vyd. v úpravě pro ml.); Krev a pivo (R 1945; 1971 vyd. pro ml. s tit. Ve znamení W); Jan Puklice ze Vstuh (P pro ml., 1946); Napoleon byl zavražděn (R 1946, upr. verze R Černý a bílý z čas. Turf); Výbuch (R 1957); Valdštejnská rapsodie (R 1969); Kříž proti kříži (R pro ml., 1980). – *Ostatní práce:* Abeceda sokolského jezdce (1938); Czechoslovak Economy in a Nutshell (1947; rozšíř. vyd. 1948, do angl. přel. A. R. Weir; 1949 i špan., přel. F. J. Fariña); Mládí na řece (1962, s F. Bílkem a I. Pražákem); Obchodujeme s celým světem (1970); Vyrobeno v Československu (1978, pomocná kniha pro střední odbor. školy, s jinými, i red.); – mimoto spoluautorství v týmových pracích: Zahraniční obchod a výroba (1955; rozšíř. vyd. 1956); Za vyšší efektivnost zahraničního obchodu (1958); Malá encyklopedie zahraničního obchodu (1964); Turistika mládeže (1965). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Turf (1933–34;

něm. čísla týkající se dostihů v Karlových Varech red. J. Hahnenkam), Rozpravy o literatuře a umění (1942, 1. a 2. č. 3. roč.), Czechoslovak Exporter (1947–51; kromě angl. též další verze: 1948–51 franc., 1947–51 špan., 1949–51 zvláštní čísla něm.); *ročenku:* Českosl. kartely (1934–35, s J. Kašparem). ▮

LITERATURA: ● ref. Zločin na Zlenicích hradě…: J. B. Čapek, Naše doba 48, 1940/41, s. 471; P. T. (Toman), Venkov 1. 3. 1941; b. (V. Běhounek), Nár. práce 5. 4. 1941; V. Jirát, KM 1941, s. 180; K. S. (Sezima), Čteme 1941, s. 183 ●; ● ref. Krev a pivo: ak (A. Kraus), Zeměd. noviny 21. 8. 1945; jš (J. Štern), Práce 30. 11. 1945; kč, Mladá fronta 11. 12. 1945; tmn (P. H. Toman ml.), Svob. slovo 29. 5. 1946 ●; ● ref. Jan Puklice ze Vstuh: vpa (V. Pazourek), Svob. noviny 13. 4. 1946; zko (Z. Koňák), NO 15. 5. 1946 ●; vl (Š. Vlašín): ref. Výbuch, HD 1958, s. 40; S R. Šimáčkem o středověké detektivce (rozhovor), Nové knihy 1968, č. 48; ● ref. Výbuch (2. vyd.): kch (D. Kochannyj), RP 16. 12. 1969; F. Soldan, Tvorba 1970, č. 20 (i o Valdštejnské rapsodii) ●; ● ref. Valdštejnská rapsodie: rd (Z. Pluhař), Nové knihy 1970, č. 9; P. H. Toman, Obrana lidu 15. 4. 1970; (to), Pochodeň (Hradec Král.) 24. 7. 1970 ●; P. H. Toman: Na chvíli s autorem Valdštejnské rapsodie (rozhovor), Práce 14. 3. 1970; Tři otázky nad Valdštejnem (rozhovor), Svob. slovo 20. 3. 1970; O. Chaloupka: ref. Ve znamení W, ZM 1971, s. 544; pht. (P. H. Toman): Sedmdesátka R. Š., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1979, s. 24; V. Hrochová in Kříž proti kříži (1980); (pn): ref. Kříž proti kříži, LD 7. 2. 1981; ● nekrology: (pn), LD 30. 6. 1982; J. N., Naše rodina 1982, č. 32 ●; (kul): k 20. výr. úmrtí, Večerník Praha 26. 6. 2002.

bd

Josef Vítězslav **Šimák**

* 15. 8. 1870 *Turnov*
† 30. 1. 1941 *Praha*

Historik a vlastivědný pracovník, jenž přispěl rovněž k dějinám literatury, editor, básník.

Pocházel z učitelské rodiny; otec Josef Š. (1842–1914) vyučoval na turnovské průmyslové škole a posléze se na ní stal ředitelem (vydal učebnici matematiky a několik pojednání o situaci studentů ze sociálně slabých rodin), matka vystudovala učitelský ústav, věnovala se však synově výchově (naučila ho základům francouzštiny a němčiny, probudila v něm zájem o krásnou literaturu a vlastivědu). Obecnou školu navštěvoval Š. v Turnově (kromě 2. třídy, kdy pobýval u dědečka v Praze); jeho spolužákem zde byl pozdější historik J. Pekař. 1882–90 studoval na gymnáziu v Ml. Boleslavi. Po maturitě si zapsal obor dějepis–zeměpis na filoz. fakultě české univerzity v Praze, jeho učiteli byli A. Rezek, J. Emler a J. Goll; 1895 PhDr. na základě práce *Spor o závěť Petra staršího z Rožmberka 1523–28* (ČČM 1896); 1896 složil zkoušky učitelské způsobilosti. Učil na středních školách v Praze, Pardubicích a opět v Praze (1900–21 na Městské vyšší dívčí škole). 1904 se habilitoval v oboru českých dějin spisem *O Bartoši Písaři a jeho kronice* (Věstník ČAVU 1903). Školní rok 1904/05 strávil na stáži v Lipsku (kde se seznámil s německým pojetím historické vlastivědy), od 1905/06 přednášel na pražské filoz. fakultě. 1907 se oženil s dcerou malíře K. Liebschera Ludmilou. 1911 byl jmenován mimořádným profesorem českých dějin, 1921 řádným profesorem historické vlastivědy československého státu. Systematicky se věnoval vlastivědné práci v rodném kraji (od 1890 pečoval o muzeum v Turnově, organizoval regionálně historický výzkum Českého ráje, Mladoboleslavska a Podještědí), 1919 byl jmenován konzervátorem historických, uměleckých a přírodních památek pro turnovský a mnichovohradišťský okres. 1922–33 byl revizorem sbírek Nár. muzea. Jeho publikační aktivity mu přinesly členství ve vědeckých společnostech (1907 dopisujícím, 1924 mimořádným a 1932 řádným členem ČAVU; 1904 mimořádným a 1939 řádným členem KČSN). V zimním semestru 1938/39 požádal o zdravotní dovolenou, 1939 byl penzionován. Události po Mnichovské dohodě, především zábor pohraničí, a vážné onemocnění manželčino podlomily jeho fyzické i duševní síly. Zemřel po těžké operaci; pohřben byl v Turnově.

Od dětství se Š. soustavně zajímal o české dějiny; už v období gymnaziálních studií začal psát též poezii a prózu, do školního hektografovaného časopisu Lípa (který vydával s A. Mackem) psal kromě básní historické povídky a romaneta, později přispíval pod pseudonymy do různých časopisů, almanachů a příležitostných sborníků. Inspiroval se ohlasovou poezií, pohádkami, vlastenectvím a sociálním cítěním; výrazově se přidržoval vzoru májovců, ruchovců a lumírovců (jeho obdiv k autorům těchto básnických generací dokládají veršované dopisy J. Vrchlickému, A. Heydukovi, B. Kaminskému aj.). Samostatně vydal rozsáhlou lyrickoepickou báseň *Tur,* pohádkový příběh lásky pohanského bohatýra Tura k personifikované Jizeře; vedle závislosti na lu-

mírovcích je v práci patrný vliv symbolismu, impresionismu (popisy přírody) a výtvarné secese (postavy lesních skřetů). Zrod československého státu Š. přivítal básní *Slovensku vstříc*. Podílel se také (především historickými reáliemi) na divadelní hře A. Horákové *Prstýnek,* jejíž děj se odehrává v Turnově 18. století. V rukopise zůstalo deset svazků epiky, lyriky a parodických veršů (Muzeum Čes. ráje v Turnově). – Také Š. vědecká práce byla spjata s rodným krajem (zahrnoval do něho nejen oblast Českého ráje, Podještědska, Mladoboleslavska a Bezdězska, nýbrž i Královédvorsko s podhůřím Krkonoš a Jizerských hor). Od minulosti jednotlivých hradů přešel k fundovaným, leč převážně nedokončeným regionálně historickým monografiím (*Příběhy města Turnova nad Jizerou, Dějinné paměti okresu mnichovohradišťského, Kniha o Housce*) a k soupisovým pracím (*Soupis památek historických a uměleckých politického okresu turnovského* aj.). Těžiště jeho badatelské činnosti tkvělo v heuristickém bádání; z obecné historie zasahoval i do archeologie (osobně vedl některé výzkumy v Českém ráji), dějin umění, dějin literatury a etnografie. O pramenných výzkumech a nálezech informoval v množství drobných časopiseckých příspěvků (zejména v listech, které redigoval). Své pojetí historické vlastivědy jako mezivědní disciplíny sledující dějiny hmotné i duchovní kultury a neztrácející přitom souvislost s obecnými dějinami Š. osvětlil v programové stati *O stavu a úkolech české vlastivědy* (v Časopisu Společnosti přátel starožitností… 1929) a v pojednání *Program a práce vlastivědného pracovníka v okrese* (ve sb. Regionalismus ve vědě a v národní osvětě). K pěstování regionální historie založil periodikum Od Ještěda k Troskám. Důvěrná znalost historickotopografické problematiky a dějin osídlení jej předurčila k sepsání rozsáhlého díla *Středověká kolonizace v zemích českých,* zachycujícího kolonizační proces ve 13.–14. století se zvláštním důrazem na podíl německého etnika. Spíše popularizační poslání měla *Kronika československá*, dovedená jen do doby Karla IV. K širší veřejnosti se Š. obracel menšími příležitostnými pracemi (*Hus a doba před ním, Od Kostnice po Lipany, O knížeti Václavovi* aj.). Psal také turistické průvodce a přispíval do Ottova slovníku naučného. – Především odborné historiografické zájmy stály u zrodu prací, jimiž Š. přispěl k dějinám literárního života. Zabýval se kronikou tak řečeného Dalimila (jejího autora hledal v Hynku Žákovi z Dubé), Starými letopisy českými (připravoval, avšak nerealizoval jejich kritické vydání), Kroniku pražskou Bartoše Písaře; vydával i prameny z období předobrozenského a obrozenského (Listář k dějinám náboženských blouznivců českých v století 18. a 19. aj.). Materiálovou důležitost mají soupisy rukopisů (*Bohemika v Lipsku, Rukopisy majorátní knihovny hrabat z Nostitz a Rhienecka v Praze* aj.) a edice. Biografická črta věnovaná A. Markovi vychází z monografie J. Jakubce. Š. kladl programový důraz na literární ztvárnění, ale řada jeho prací se svým deskriptivním rázem blíží odborným publikacím předcházející generace kulturních historiků, zvláště Z. Wintra, A. Sedláčka a Č. Zíbrta, v nichž spatřoval své vzory (některé Wintrovy a Sedláčkovy práce vydal, o Zíbrtovi napsal samostatnou monografii).

PSEUDONYMY: B. Jarovec, Černý (Časopis Společnosti přátel starožitností… 1897), Jan Smiřický, Jan Vít. Smiřický (Lípa), Jaroslav Květ, Jeremiáš Škvor, J. Šíp (Humorist. listy), J. Škvor, Matěj Brouček (Rudé květy), Pišišvor. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Agrární archiv (1917, 1919); Almanach ČAVU (1927–29); sb. Armáda a národ (1938); Bezděz (Čes. Lípa 1931–38); sb. Biskup Antonín Podlaha, český kněz, archeolog a historik (1932); Boleslavan (1926–32); Brázda (1920); Cesta (1918–19); Časopis archivní školy (1931); ČČM, pokr. ČNM (1894–1933; mj. 1896 Spor o dědictví rožmberské 1523–28; 1931 Příspěvky k listáři Josefa Kajetána Tyla); Časopis turistů (1908, 1910, 1920); Časopis pro dějiny venkova (1932); Časopis rodopisné společnosti československé (1932); Časopis Společnosti přátel starožitností… (1893–1938; mj. 1912 Zikmund Winter, i sep.; 1929 O stavu a úkolech české vlastivědy); Čech (1916); Čechische Revue (1907, 1910); sb. Čechy (12. Severní Čechy, b. d., 1904; 14. Severní Čechy. Část 2, 1908, s jinými); Čes. osvěta (1915–23); Čes. revue (1916); Čes. časopis historický (1895–1937); Čes. jih (Tábor 1917, 1920); Čes. lid (1893–1900); Čes. ráj (1912); sb. 250 let gymnázia v Ml. Boleslavi (Ml. Boleslav 1938); Hlasy pojizerské (Mnich. Hradiště 1894–1929); Hraničář (1935); Humorist. listy; Husova škola (1914); sb. Husova škola v národním odboji (1928); sb. Idea československého státu 1 (1936); Jičínské noviny (1910–11); Jihlavské listy (1922); Jihočeský sb. historický (1931–33); Jizeran (Ml. Boleslav 1903, 1925; 1903 Trosky, i sep.); Jubilejní revue studentstva turnovského (1923); Karlovarské listy (1924); Katalog všeobecné krajinské výstavy v Turnově (1925); sb. Kde se bělí Krkonoše (Vysoké n. Jizerou 1934); Krakonoš (Jičín 1908, 1910); Krása našeho domova (1912); Krkonoše (Jilemnice 1937–40);

La revue française de Prague (1924); Lípa (Ml. Boleslav 1887–90); Listy filologické (1912, 1934); Listy pojizerské (Turnov 1894–1914); Lomnicko (1924); Lumír (1936); Máj (1906, 1912); Method (1894, 1899); Meziaktí Nár. divadla (1901); sb. Na paměť Josefa Pekaře, národního historika (1937); sb. Nár. čítanka (1918); Nár. listy (1909–37); Nár. politika (od 1921); Nár. zájmy (1920); Národopisný věstník českoslovanský (1926); Naše řeč (1922, 1927); Neodvislé listy (Pardubice 1899, O Elišce Krásnohorské, i sep.); Nová síla (1919–20); Nový Neruda (1906); Obzor národohospodářský (1912); Obzor prehistorický (1924); sb. Od Ještěda k Troskám (Turnov 1922–38); Od kladského pomezí (Nové Město n. Met. 1931, 1934); sb. Od kolébky Riegrovy (1908); sb. Od pravěku k dnešku 2. K 60. narozeninám Josefa Pekaře (1930); Osvěta (1903–08; 1904 pohádka O zlatém ptáku, i sep.); Osmá zpráva muzea turnovského za l. 1907–1920 (Turnov 1921, Konšelé turnovští v l. 1620–1773. Řády cechů turnovských, i sep.); sb. Padesát let městské spořitelny (Turnov 1932); Paleček; sb. Památce M. A. Jiráska škola hronovská (1930); Památky archeologické a místopisné (1896–1940); Památník Josefa Emlera (1936); Památník Sokola turnovského (1903); Pod Zvičinou (Hořice 1932); Podkrkonošský kraj (Trutnov 1912); Pojizerské listy (Mnich. Hradiště 1930–39); Politik (1906); sb. Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci 1920–1930 (Liberec 1930); sb. Přehled dějin českých (1926); alm. Půl století Nár. listů (b. d., 1910); sb. Regionalismus ve vědě a v národní osvětě (1940, Program a práce vlastivědného pracovníka v okrese); Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych (1934); Rozhledy (1896–97); Rozpravy Společnosti přátel starožitností českých (1889); Rudé květy (1912); Řeznicko-uzenářské noviny (1925); sb. Sbohem Josefu Pekařovi (Turnov 1937); Sborník Jednoty starých českých rodů v Praze (1937); Sborník okresu železnobrodského (1923–30); Sborník prací historických. K 60. narozeninám… Jaroslava Golla (1906); Sborník věd právních a státních (1909, 1911–12); Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy (1911); Sborník Žižkův 1424–1924 (1924); sb. Sebeurčení (1918); kat. Souborná výstava malířského díla Jana Prouska (Turnov 1934); Stanovy Muzejního spolku pro Turnov a okolí (1912); Staré Třebechovice (1931, 1932, 1934); Světozor (1895); Světozor (1918, 1930); Šestá zpráva muzea turnovského za l. 1905–1906 (Turnov 1907); Švanda dudák; Tábor (1920); sb. Tábor, město Žižkovo (Tábor 1929); Tribuna (1921); Třetí zpráva muzea turnovského za léta 1893–1896 (Turnov 1897); sb. Turnovsko (1917); Venkov (1910, 1937); Věstník ČAVU (1903–28; 1903 Kronika Bartoše Písaře); Věstník Českosl. akademie zemědělské (1933, 1937); Věstník KČSN (1897–1913; 1901 Chotěšovské zprávy o selské bouři r. 1680, i sep.; 1910 Listář fary turnovské z let 1620–96, i sep.; 1913 Balbínovy výpisy z dvou kronik, i sep.); Věstník pedagogický (1930); Věstník Podkrušnohorského muzea v Mostě (1935–37); Věstník poradního sboru českých okresů v Království českém 3 (1913); Věstník školství učitelstva politického okresu turnovského 1 (1895); Výr. zpráva c. k. reálky v Praze v Ječné ulici (1900); sb. Základy občanské nauky (1919); Zemědělský archiv (1918); Zlatá Praha (1911, 1917–18); Zpráva o činnosti muzejního komitétu a stavu muzea turnovského za l. 1890–1892 (Turnov 1893); Zprávy městského muzea v Německém Brodě (1916–23); Zprávy muzea turnovského za rok 1908 (Turnov 1909); Zvon (1901–34); Ženský svět (1916–18; 1918 Z dopisů Terézy Novákové s Janem Prouskem); – posmrtně: sb. Čas moderny (2006, z rukopis. sbírek Z duše a srdce, Trochu rosy, Co pějí větry podzimní, Pohádky z 1887–93, ed. H. Kábová); Časopis Společnosti přátel starožitností… (1941–42, 1943–45, obojí vyd. 1946); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Tur (B 1903, pseud. B. Jarovec); Bohemika v Lipsku (soupis, 1907); Rukopisy majorátní knihovny hrabat z Nostitz a Rhienecka v Praze (soupis, 1910; něm. s tit. Die Handschriften der Graf Nostiz'schen Majoratsbibliothek in Prag); Slovensku vstříc (B 1919); Prstýnek (D 1924, prem. 1913 s tit. Štajnšnajdři, s A. Horákovou); O Antonínu Markovi (1927). – *Ostatní práce:* Paměti o hradu Rotštejnu (1893); Hrad Fridštejn (1894); Příběhy města Turnova nad Jizerou 1, 3 (1903, 1905); Průvodce Českým rájem (b. d., 1904; přeprac. vyd. 1905); From the Bohemian Paradies (1908); Soupis památek historických a uměleckých politického okresu turnovského (1909); Turnovské muzeum, jaké jest a jaké by mělo a mohlo býti (1909); Vzpomínka z Kalicha (1913, an.); Hus a doba před ním (b. d., 1915); Dějinné paměti okresu mnichovohradišťského 1 (1917); Od Kostnice po Lipany (1917); Husitství a Oreb (1920); Z našich dějin (1920, ke kresbám L. Nováka); Kronika československá, d. 1, sv. 1–3 (1. Pravěk a doba staroslovanská, b. d., 1921; 2. Čechy královské, 1924; 3. Dovršení středověku, 1925); Památce Jana Žižky z Trocnova (leták, 1924); La nation tchécoslovaque à travers l'histoire (Paříž, Praha 1925, s J. Peškem); Vlastivědné obrazy z okresů československých (1925, doprovod ke kresbám); K 400. výročí osudné volby v roce 1526 Ferdinanda Habsburského českým králem (1926, s B. Němcem a F. Soukupem); Volba v Čechách 1526 a její význam pro naše dějiny (1926); O knížeti Václavovi (1929); Soupis památek historických a uměleckých v okresu mnichovohradišťském (1930); Kniha o Housce 1. Zboží housecké (1930); Zgodovina českago naroda (Lublaň 1930, s J. Peškem); Čeněk Zíbrt (1932); Historický vývoj Čech severovýchodních do 15. věku (1933); Jan Peisker (1933); O rodinném životě českých knížat a králů (1936); Československé hrady a zámky (1937, s Č. Chyským a Z. Wirthem); Středověká kolonizace v zemích českých. České dějiny, d. 1, sv. 5 (1938); Přednášky z českých dějin (b. d., litografováno). ■ KORESPONDENCE: in Korespondence Zdeňka

Nejedlého s historiky Gollovy školy (Z. Nejedlému z 1910–34; 1989, ed. P. Čornej, J. Hanzal, B. Svadbová); H. Kábová: J. V. Š. v korespondenci s Antonínem Rezkem a Josefem Kalouskem (vzáj. koresp.), sb. Z Českého ráje a Podkrkonoší (2004, s. 166) + Vědecká a osvětová činnost J. V. Š. za první světové války (rodinná koresp. z 1914–18), sb. Odraz první světové války v umění a vědě (2005). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze (1897–1906), Od Ještěda k Troskám (1922–38), Boleslavan (1926–40, s jinými, jako člen red. kruhu), Bezděz (1930–38, s jinými, jako člen red. kruhu); *sborník:* Od kolébky Riegrovy (1908, s K. Maškem a L. Suchým). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Prameny dějin českých – Fontes rerum Bohemicarum 6 (1907; Kronika pražská Bartoše Písaře aj.); Listář k dějinám školství na Turnovsku (1908); Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské z let 1671–1725 1–3 (d. 1: sv. 1. 1909, 2. 1918; d. 2: 1. 1928, 2. a 3. 1929; d. 3: 1. 1935, 2. 1937, 3. a 4. 1938); Z. Winter: Zlatá doba měst českých (1913) + Český průmysl a obchod v 16. věku (1913); A. Sedláček: Hrady, zámky a tvrze Království českého 15 (1927); Listář k dějinám náboženských blouznivců českých v století 18. a 19. (1. 1927; 2. 1934, s A. Rezkem); Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (1932); Řády cechů turnovských (1932). ▮

BIBLIOGRAFIE: M. L. Černá: Bibliografie prací a vědeckých statí prof. dr. J. V. Š., in Přátelé českosl. starožitností svému učiteli. K šedesátinám univ. prof. dr. J. V. Š. Příloha ČSPS 1930, s. 238 + Bibliografický soupis prací J. V. Š., in Turnov svému rodáku a čestnému občanu. Sborník k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dr. J. V. Š. (1940) + Doplňky k Š. bibliografii, ČSPS 1940, s. 203. ▮ LITERATURA: Turnov svému rodáku a čestnému občanu. Sborník k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dr. J. V. Š. (1940, přisp. E. Nohejlová, E. Polák, F. Roubík aj.); V. Davídek: Univ. prof. PhDr. J. V. Š. … jako historický rodopisec (1941); J. Straková: L. Šimáková (1885–1941) – J. V. Š. (1870–1941). Písemná pozůstalost (LA PNP 1989); sb. J. V. Š. a poslání regionální historiografie v dnešní době, Z Českého ráje a Podkrkonoší, Supplementum 2 (1996; přisp. D. Blümlová, M. Cetwiński, J. Čechura, J. Hanzal, B. Jiroušek, M. L. Krejčí, J. Prostředník, J. Racek, V. Rón, J. Skutil, V. Svěrák, J. Šetřilová, J. Šťovíček, R. Tecl, L. Tomáš, V. Wolf). ▮ ● ref. Příběhy města Turnova nad Jizerou 1: F. A. Slavík, Osvěta 34, 1903/04, s. 268; J. Pekař, ČČH 1904, s. 222; Č. Zíbrt, ČČM 1905, s. 547 ●; ● ref. Bohemika v Lipsku: H. Traub, ČMM 1907, s. 460; J. Volf, ČČM 1907, s. 319; R. U. (Urbánek), Přehled 7, 1908/09, s. 356 ●; ● ref. ed. Prameny dějin českých: V. N. (Novotný), Naše doba 15, 1907/08, s. 546; J. H. (Herben), Čas 1908, č. 9 a 13; -r- (Č. Zíbrt), ČČM 1908, s. 134; R. Urbánek, Přehled 7, 1908/09, s. 356; J. Glücklich, ČČH 1910, s. 84 ●; J. Máša: ref. ed. Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské z let 1671–1725, d. 1/1, ČČM 1910, s. 159; Č. Zíbrt: ref. Turnovské muzeum…, ČČM 1910, s. 180; J. Volf: ref. Listář fary turnovské z let 1620–96, ČČM 1911, s. 289; ● ref. Rukopisy majorátní knihovny hrabat z Nostitz a Rhienecka v Praze: F. Kameníček, ČMM 1911, s. 362; F. Slabý, ČMF 1911, s. 470; J. Volf, Památky archeologické a místopisné 1911, s. 398 ●; V. Flajšhans: ref. Hus a doba před ním, Zvon 16, 1915/16, s. 41; ● ref. Dějinné paměti okresu mnichovohradišťského 1: J. Pekař, ČČH 1918, s. 300; J. Opočenský, Agrární archiv 1921, s. 166 ●; ● ref. Slovensku vstříc: an., Besedy lidu 27, 1918/19, s. 241; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 644 ●; ● ref. Kronika československá: J. Pekař, ČČH 1921, s. 499 + ČČH 1923, s. 548; V. Hrubý, ČČM 1922, s. 186; J. Pešek, Střední škola 1922, s. 180; V. Flajšhans, ČČH 1922, s. 503; K. Stloukal, Naše věda 1924, s. 208; J. Prokeš, ČSPS 1927, s. 44 ●; ● ref. ed. Listář k dějinám náboženských blouznivců českých…: L. D. (Domečka), ČSPS 1927, s. 94; J. P. (Pekař), ČČH 1927, s. 212; E. Rádl, Křesťanská revue 1928, s. 53 ●; ● ref. ed. Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské z let 1671–1725, d. 2/1–3: L. Domečka, ČSPS 1928, s. 190; F. Navrátil, Jihočeský sb. historický 1929, s. 64; -fxn-, ČSPS 1931, s. 45 ●; ● ref. O knížeti Václavovi: J. P. (Pekař), ČČH 1929, s. 646; J. Prokeš, ČNM 1930, s. 207 ●; ● k šedesátinám: an., Lit. rozhledy 14, 1929/30, s. 300; V. Vojtíšek, sb. Od Ještěda k Troskám 8, 1929/30, s. 201; A. Beran, tamtéž, s. 224; -och- (F. S. Procházka), Zvon 30, 1929/30, s. 715; F. Hrubý, LidN 15. 8. 1930; M. Volf, NO 15. 8. 1930; F. M. Bartoš, PL 15. 8. 1930; J. Dostál, Prager Presse 15. 8. 1930; J. Muk, Jihočeský sb. historický 1930, s. 33; J. Pekař, Přátelé českosl. starožitností svému učiteli. K šedesátinám univ. prof. dr. J. V. Š. Příloha ČSPS 1930, s. III; K. Sellner, Boleslavan 5, 1930/31, s. 1; B. Jenšovský, Časopis archivní školy 1931, s. 230 ●; L. Šimáková: J. V. Š. a poezie, sb. Od Ještěda k Troskám 8, 1929/30, s. 228; J. Polák: Prof. dr. J. V. Š. a turnovské muzeum, tamtéž, s. 230; ● ref. Kniha o Housce: V. Černý, Venkov 29. 3. 1931; B. Kvapil, Časopis archivní školy 1931, s. 326; A. L. Krejčík, ČSPS 1931, s. 142; O. Odložilík, ČNM 1931, s. 166; J. P. (Pekař), ČČH 1931, s. 155; J. Prokeš, Časopis pro dějiny venkova 1931, s. 150; Šk. (J. Šebánek), ČMM 1932, s. 332 ●; E. Poche: ref. Soupis památek historických a uměleckých v okresu mnichovohradišťském, ČČH 1931, s. 366; ● ref. ed. Dopisování Jana Krouského a jeho přátel: V. Černý, ČČH 1933, s. 443; H. Traub, Časopis Svobodné školy politických nauk 4, 1934/35, s. 90 ●; Rbk. (F. Roubík): ref. ed. Řády cechů turnovských, ČNM 1933, s. 146; ne (A. Novák): ref. Jan Peisker, LidN 16. 2. 1934; Z. K. (Kalista): ref. ed. Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské z let 1671–1725, d. 3/1, ČČH 1936, s. 422; hjk (Z. Hájek): ref. Československé hrady a zámky, LidN 15. 11. 1937; J. Prokeš: ref. ed. Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské z let 1671–1725, d. 3/2–4, ČNM 1938, s. 151; ● ref. Středověká kolonizace v zemích českých: V. Vojtíšek, NL 3., 10. a 17. 5. 1938; J. P. (Pelikán), ČSPS 1938, s. 221; L. H. (Hosák): ČMF 25, 1938/39, s. 380; J. Dobiáš,

ČČH 1939, s. 290; M. Kaňák, Náboženská revue církve československé 1939, s. 58; Rbk (F. Roubík), Časopis pro dějiny venkova 1939, s. 45; R. Schreiber, Zeitschrift für sudetendeutsche Geschichte (Brno) 1939, s. 176; M. Šefrna, Střední škola 1939, s. 283 ●; ● k sedmdesátinám: O. Heptner, J. Knob, A. Svoboda, vše Pojizerské listy 9. 8. 1940; A. Dubský, Večerník Nár. práce 14. 8. 1940; J. Heidenreich (Dolanský), LidN 15. 8. 1940; L. Hosák, tamtéž; -z- (J. Vozka), Nár. práce 15. 8. 1940; F. M. Bartoš, Naše zprávy 17. 8. 1940; F. Roubík, Věstník Českosl. akademie zemědělské 1940, s. 504; an., Jihočeský sb. historický 1940, s. 139; R. Turek, Čes. osvěta 37, 1940/41, s. 10 ●; ● nekrology: M. Volf, LidN 1. 2. 1941; -z- (J. Vozka), Nár. práce 1. 2. 1941; B. Slavík, LidN 5. 2. 1941; R. Turek, Boleslavan 15, 1940/41, s. 4 a pokr.; J. Macůrek, Naše věda 1942, s. 52; J. Pelikán, ČSPS 49–50, 1941/42 (1946), s. 273; an., Jihočeský sb. historický 14, 1941–45 (1946), s. 37 ●; A. Pražák in Nezapomenutelní z Turnovska (b. d., 1946, s. 81); O. Heptner: Památce univ. prof. dr. J. V. Š., Bezděz 10, 1947/48, s. 97; F. Roubík: Historické mapy J. V. Š., ČSPS 1961, s. 220; K. Kazbunda in Stolice dějin na pražské univerzitě 3 (1968); F. Kutnar in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví 2 (1977, upr. vyd. 1997, s J. Markem); ● k 120. výr. nar.: O. Heptner, Svob. slovo 21. 8. 1990; J. Šťovíček, Listy starohradské kroniky 1990, s. 91; J. Klápště, Dějiny a současnost 1991, č. 3; M. Pokorná: J. V. Š., Historický obzor 1992, č. 5 ●; H. Maierová: První tři desetiletí v historii turnovského muzea, sb. Z Českého ráje a Podkrkonoší (1992, s. 63); J. Šťovíček: Josef Pekař, J. V. Š. a počátky české etnografie, sb. Josef Pekař a české dějiny 15.–18. století. Z Českého ráje a Podkrkonoší, Supplementum 1 (1994); J. Hanzal: Pocta J. V. Š., Zpravodaj Historického klubu 1996, č. 1; H. Maierová: 110 let okresního muzea Českého ráje v Turnově, sb. Od Ještěda k Troskám 3 (19), 1996, s. 3 + Z galerie tvůrců muzea, tamtéž, s. 13; M. Sovadina: J. V. Š. a regionální historiografie, Bezděz 6, 1997, s. 151; H. Kábová: Historické dílo J. V. Š., R. Ferstl: Š. historická vlastivěda, oboje sb. Jaroslav Goll a jeho žáci (2005); H. Kábová: Učňovská léta J. V. Š., sb. Čas výstavního ruchu (2005) + Zapomenutý turnovský básník J. V. Š., sb. Čas moderny (2006).

pč

Josef **Šimánek**

* 16. 3. 1883 *Jindřichův Hradec*
† 16. 11. 1959 *Praha*

Básník, prozaik a dramatik, jehož tvorba byla ovlivněna zprvu dekadentně symbolistní stylizací, posléze novoromantismem a především zájmem o okultismus a antickou kulturu; literární a divadelní kritik, žurnalista, překladatel, autor příruček o skautingu.

Syn úředníka městské spořitelny. Po maturitě na jindřichohradeckém gymnáziu (1902) studoval na UK v Praze: nejprve přírodní vědy a chemii, posléze světové literatury a moderní filologii na filoz. fakultě (doktorát 1909, disertace *W. Shakespeare a jeho dramatická díla*). Za studií patřil k okruhu kolem časopisu Paprsky, od 1906 se přátelil s J. Vrchlickým, 1909 jej doprovodil na léčení do chorvatské Opatije. Vedle toho podnikl cesty do Itálie a Skandinávie. Po studiích byl nedlouho tajemníkem Čes. zemského Svazu cizineckého; poté se věnoval literatuře a žurnalistice, psal kritiky, fejetony a zahraničněpolitické komentáře, studoval antickou kulturu a okultismus. 1909–14 redigoval (vždy krátce) Pokrokovou revui, Zrcadlo (humoristickou přílohu Samostatnosti), Týden světem a z Prahy olomoucký Nový obzor. 1911 založil Knihovnu pro filozofii, umění a život (vydal však pouze jeden svazek); stal se předsedou Uměleckého sdružení Sursum (na výzdobě několika Š. knih se podílel jeho přítel J. Váchal). 1912 se oženil. V 10. letech redakčně spolupracoval s Nakladatelským družstvem Máje a s nakladatelstvím B. Kočího. Od 1917 působil ve skautském hnutí, psal o něm propagační a pedagogicko-filozofické spisy (postupně byl sekretářem, generálním sekretářem a čestným náčelníkem Svazu junáků-skautů, dále čestným starostou českosl. oldskautů). 1918 se stal tajemníkem Čes. zemské komise pro péči o mládež v Praze (věnoval se organizační práci a vedl též tiskový a propagační referát). Od 1924 byl zaměstnán jako knihovník a poté odborový rada v knihovně Státního pozemkového úřadu a po válce na ministerstvu zemědělství (do důchodu odešel 1949). Podílel se na činnosti Společnosti Jaroslava Vrchlického, řadu let byl předsedou Společnosti přátel antické kultury, od 1927 byl ve výboru Máje; v polovině 30. let stanul v čele nově utvořené teozofické martinistické zednářské lóže v Praze.

Š. básnická tvorba mísila dekadentně symbolistní postupy a dekorativnost (*Ve chvílích světlých i temných*) nejprve bizarně s ironickými, satirickými i vlastenecky apelativními komentáři dobového společenského dění ve sbírkách *Sen i skutečnost* a především *Kapky jedu* (mj. Š. hájil pravost Rukopisů), posléze osobitě, zvláště se spiritistickými idejemi. Pohádkové a chmurné milostné motivy postupně střídaly reflexe záhadných jevů a mystických prožitků, příznačná snovost nabývala podob magického

odpoutávání duše od těla a směřování do zásvětí. Autorův protiklerikální postoj a jeho příklon k předkřesťanským ideálům a k okultismu (zřetelně vyslovený již ve veršované aktovce o tragické antické lásce *Entemenova váza*) charakterizovaly soubor *Božstva a kulty*, připomínající obdobnou povahu řady starověkých i středověkých náboženských kultů. Úsilí o vybroušený tvar (ve stopách Vrchlického) vrcholilo v rétorických, meditativních i romanticky a eroticky zabarvených verších sbírky *Propasti a plameny*, které čerpaly z rozličných historických inspirací, převážně z helénistických mýtů a ideálů, a oslavovaly úsilí člověka o ztotožnění s živoucím organismem přírody. Rovněž jako prozaik uplatňoval Š. snovou stylizaci a snahu o sugestivnost, znalost okultních nauk, zájem o rozmanitá období lidských dějin, zejména o starořecký život a bájesloví. Fantastické a dobrodružně laděné povídky a romány (navazující na zeyerovské evokace) psal s důrazem na napínavý děj i na barvitý detail a na poetické líčení nálad a niterných pochodů. V exotických (ale i staropražských) prostorách a v atmosféře přeludů a stavů na rozhraní života a smrti opakoval kouzelnickou symboliku i motivy převtělování, materializace nadpozemských sil, fantomů, pohanské smyslnosti. Využíval syžetových konstrukcí pátrání, zasvěcování, souboje démonů dobra a zla. V knihách *Křišťálový pohár, Háj satyrů, Bratrstvo smutného zálivu…* aj. konfrontoval vědecké objevy a hodnoty moderního světa s dávnou minulostí a s neovladatelnými mysteriózními silami a nadčasovými principy (též s ideálem absolutní lásky a krásy). Opojení kultem (vysnívané) antiky projevil vrcholně v próze *Hudba Acherontu* a ve 20. letech v souborech *Bitva stínů, Bohové na zemi*, v nichž se množily lyrické popisy přírody, pohádkové a novoromantické momenty, přibývalo povrchní zdobnosti a nejasností. V románu *Bílá paní* z Jindřichohradecka 18. století zpracoval pověst o záhadném duchu a ochránkyni rožmberského rodu. Pro mládež napsal prózu z doby řecko-perských válek *Fainaretina triéra;* výchovné zaměření poznamenalo též rétorické drama *Tvář Aigipanova*, propagující ideje spartánské výchovy a harmonie s přírodou. V rukopise zůstal román Svržený měsíc, několik básnických souborů a vzpomínky z mládí Město bílé paní. 1910–21 Š. tiskl literární a zprvu i divadelní kritiky (postupně v Pokrokové revui, Samostatnosti, Topičově sborníku a Osvětě).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Arcanus, Bibiena, Rafael Arcanus; J. Š., Š. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Baarův památník (1926); Květy (1914); Lid. noviny (1911); Lit. rozhledy (1926); Lumír (1911–12, 1930); Máj (1910–13); Moderní revue (1911–13, 1922); Nár. listy; Nár. politika; Nové Čechy (1920–23); Nové rozhledy (od 1910); Nový obzor (1914); Osvěta (1918–20); Paprsky (1904–05); Pokroková revue (1910–12); Samostatnost (1906–13, 1937–38; 1912 bás. D Egyptská princezna → 1917 in Propasti a plameny s tit. Sen v šarlatu); Středa (1912); Světozor; Topičův sborník (1916–25); Týden světem (1913–14); Události měsíce… (1926); Venkov (1926–37); Zlatá Praha (1915–24); Zvon (1912–41); Ženský svět (1925); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Ve chvílích světlých i temných (BB 1902); Sen i skutečnost (BB b. d., 1906); Entemenova váza (D 1906); Kapky jedu (BB 1908); Křišťálový pohár (PP b. d., 1908; vyd. též s tit. Nad starými schody hradčanskými); Bílá Hora (B b. d., 1910, bibliof.); Božstva a kulty (BB 1910); Putování malého elfa (B 1911, k dřevorytům J. Váchala); Háj satyrů (R 1915); Juanovo zasnění (P 1916, t. r. in Oživlé mramory s tit. Don Juan zasněný); Oživlé mramory (PP 1916); Propasti a plameny (BB 1917); Bratrstvo smutného zálivu a jiná próza (PP b. d., 1918); Hudba Acherontu (P b. d., 1919); Bitva stínů (PP b. d., 1920); Bohové na zemi (PP 1925); Fainaretina triéra (P pro ml., b. d., 1929); Tvář Aigipanova (D 1933, prem. 1931); 50 let Jana Havlasy (studie, 1933); Bílá paní (R 1937). – *Překlady:* R. Kipling: Kniha džunglí + Druhá kniha džunglí (b. d., 1911, verše k překl. M. Maixnera). – *Ostatní práce:* Skauting, jeho podstata, význam a etika (1925); Old skauting (1926); Skauting a zálesáctví (1940); A. B. Svojsík (1946). – *Souborné vydání:* Spisy J. Š. (nakl. Zmatlík a Palička, 1920–25, 2 sv.). ■ REDIGOVAL *periodika:* Pokroková revue (1909–10, s jinými), Samostatnost (1911, humorist. a satir. příloha Zrcadlo), Týden světem (1913–14), Nový obzor (1914, č. 1–2), Události měsíce… (1926); *knižnici:* Knihovna pro filozofii, umění a život (1911); *sborník:* Jindřichův Hradec svému sokolstvu (1909). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: E. A. Poe: Novely (1909); B. L. Raýman: Zárodky sebevědomí (1911). ■

LITERATURA: ● ref. Ve chvílích světlých i temných: V. Dyk, MR 1902/03, sv. 14, s. 174; J. Müldner, Srdce 2, 1902/03, s. 205; R. Hašek, Moderní život 1903, s. 26 ●; SK. (F. Skácelík): ref. Entemenova váza, Zlatá Praha 24, 1906/07, s. 230; F. P. M. (P. F. Malý): ref. Křišťálový pohár, Dělnická osvěta 1909, s. 240; K. Šelepa: ref. Božstva a kulty, Samostatnost 10. 12. 1910; ● ref. Háj satyrů: an., Novina 1915, s. 24; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 16, 1915/16, s. 70; K. Sezima, Lumír 1916, s. 173 ●; ● ref. Oživlé mramory: -ρ.- (J. Borecký), Topičův sborník 3, 1915/16, s. 474; -t., PL 2. 7. 1916; jv. (J. Vodák), LidN 19. 9. 1916 ●; J. Borecký in J. Š.: Propasti a plameny (1917); ● ref. Pro-

pasti a plameny: J. Karásek, MR 1917/18, sv. 32, s. 284; A. N. (Novák), Lumír 46, 1917/18, s. 232; ρ (J. Borecký), Topičův sborník 5, 1917/18, s. 235; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, s. 417; jv. (J. Vodák), LidN 27. 3. 1918; B. Polan, Nové Čechy 1918, s. 241; J. Reichman, Kmen 2, 1918/19, s. 49 ●; ● ref. Bratrstvo smutného zálivu…: Rad., Topičův sborník 6, 1918/19, s. 378; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 434; -j-, Osvěta 1919, s. 319; M. Novotný, Cesta 2, 1919/20, s. 38 ●; ● ref. Hudba Acherontu: A. H. (Hartl), Nové Čechy, 3, 1919/20, s. 89; K. H. (Hikl), Naše doba 27, 1919/20, s. 618; G. P. (Pallas), Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 110; Mil. (M. Novotný), Osvěta 1920, s. 127 ●; ● polemika o Š. plagiátorství v knihách Háj satyrů a Oživlé mramory: J. Vrba, Pramen 1920, s. 86; J. Š., Nové Čechy 3, 1919/20, s. 331; J. Havlasa, Pramen 1920, s. 238, totéž Tribuna 29. 4. 1920; J. Vrba, Pramen 1920, s. 238 ●; ● ref. Bitva stínů: -btk- (V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 237; Dr. M. N. (Novotný), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 188; J. O. Novotný, Cesta 3, 1920/21, s. 730; J. H. (Hora), RP 6. 2. 1921; J. Knap, Pramen 1921, s. 135 ●; ● ref. Bohové na zemi: V. Brtník, Venkov 13. 5. 1926; -drev-, NO 11. 6. 1926; J. Staněk, Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 83 ●; ● ref. Fainaretina triéra: drb. (J. Borecký), Zvon 29, 1928/29, s. 615; V. Brtník, Venkov 14. 6. 1929 ●; ● k padesátinám: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 33, 1932/33, s. 379; G. E. a K. Šelepa, Ohlas od Nežárky 1933, č. 10 a 11 ●; drb. (J. Borecký): ref. Bílá paní, Zvon 38, 1937/38, s. 642; V. Hánek: Básníkovo jubileum, Venkov 16. 3. 1943; J. Kočnar: Sté výročí narození J. Š., Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1983, s. 105; -iw- (I. Wernisch): J. Š., LitN 1991, č. 5; L. Merhaut in Cesty stylizace (1994); J. Dejmková, H. Larvová in kat. Umělecké sdružení Sursum (1996); M. Nakonečný in J. Š.: Božstva a kulty (1997); I. O. Štampach in Tušili světové záplavy (2001); J. Sanitrák: J. Š., in Legenda Karel Weinfurter. Dějiny české mystiky 1 (2006, s. 134).

lm

František **Šimeček**

* 22. 3. 1842 *Mlýny* u Soběslavi
† 25. 9. 1877 *Praha*

Lyrický básník z okruhu ruchovců, autor elegických milostných básní a textů se sociální tematikou, prozaik, zakladatel české soudničky.

Syn rychtáře a sedláka v Mlýnech, sedmé z devíti dětí. Hlavní školu navštěvoval napřed 1853 v Soběslavi, 1854–55 v Jindř. Hradci, kde poté studoval gymnázium. Ještě před maturitou v oktávě 1865 odešel do Prahy studovat teologii (předtím se údajně potuloval s cikány). Vstoupil do františkánského kláštera, kde obdržel jméno Aurelius (tehdy se seznámil s J. V. Sládkem). 1869 z řádu vystoupil a žil v Praze ve velmi bídných poměrech. Na doporučení J. Nerudy a S. Hellera byl v listopadu 1870 přijat J. Grégrem do redakce Nár. listů, kde řídil rubriku Ze soudní síně (střídal se v ní s J. Arbesem); 1871 se oženil, 1874 onemocněl tuberkulózou a letní měsíce trávil střídavě u bratra v rodišti nebo u manželčiných rodičů v Klatovech. V listopadu 1876 byl kvůli nemoci propuštěn z redakce Nár. listů a poslední dobu strávil upoután na lůžko. Zemřel ve všeobecné nemocnici v Praze, kam byl krátce před smrtí převezen z venkova. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech. Jeho odchod z redakce Nár. listů a následná předčasná smrt uvrhnuvší rodinu do krajní nouze podnítily založení podpůrného Spolku českých žurnalistů a později i jeho penzijního fondu.

Ještě jako františkán debutoval Š. v almanachu Ruch intimní lyrikou a i v časopisech (zejména v Obrazech života, Květech a v Šumavanu) publikoval osobité verše milostné a též vlastenecké a sociální. Jádro Š. básnického díla tvoří elegické milostné písně (*Z pohrobních vzpomínek*) a lapidární reflexe traktující osobní klášterní zkušenost, individuální revoltu i tušení předčasné smrti (*Náš osud*). Podle Nerudova (prostředkujícího vliv H. Heina) vzoru se Š. pokoušel také o sociální baladu, v níž prokázal citlivost pro osudy lidí ocitajících se na dně, V. Hálek zase působil na písňovost jeho lyriky. Š. soudní referáty z Nár. listů spolu s justičním zpravodajstvím J. Arbesa a I. Herrmanna vedly ke konstituování soudničky jako svébytného literárního žánru. Ovlivněn literaturou májovců, veden soucitem s dělnickou bídou i smutným údělem opuštěných a deklasovaných existencí v nich Š. ve zkratce podával dějově přitažlivé příběhy, ve kterých hledal motivaci drobných kriminálních činů. Mírou beletrizace (stylizací, ironií a humorem, kontrastem nespisovného a knižního jazyka) se odlišil od soudobého soudního zpravodajství. Výbory z jeho básnického díla (pomýšlel na ně L. Quis a F. Strejček) i ze soudniček vyšly až po 2. světové válce.

ŠIFRA: F. Š…ček (Paleček). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach čes. studentstva (1869); Květy (1868–72); Lužničan (Tábor 1869); Nár. listy (1871–75, pravidelně soudničky, převážně an.); Obrazy života (1870–72); Paleček (1876, satirické BB); alm. Ruch (1868); Své-